This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

KOLO.

ČLANCI ZA LITERATURU, UMĚTNOST

I

NARODNI ŽIVOT.

119362

IZDAVAOCI:

D. Rakovac, St. Vraz, L. Vukotinović.

KNJIGA III.

(TROŠKOM IZDAVALACAH.)

U ZAREBU.

TISKOM K. P.. NAR. TISKARNE DRA. LJUDEVITA GAJA.

1843.

Digitized by Google

MINISTERSTVA ZAHRANIČNÍCH VECÍ
SLOVANSKÁ KNIHOVNA
V PRAZE

Digitized by Google

KAZALO.

OGLEDALO.

Strana

Štajerska od g. 800 — 1122 od *Antuna Krempla* 1

Umětna poesia.

1. Na pàrvi dan godišta od *Ant. Kaznačića* 23
2. Věštica od *Dragoile Jarnevićeve* 25
3. Pěsma o propasti kraljevstva bosanskog 28

Narodna poesia

Narodne pěsme Hàrvatah od *St. Vr* 31

Zakon Vinodolski od l. 1280, priob. prof. *A. Mažuranića* . 50

PREGLED.

1. Literatura česka, dopis *Jaromira Erbena* 98
2. Literatura ruska, dopis prof. *P. Dubrovskoga* 108
3. Najnovie věsti o literaturi ruskoj i poljskoj, izlomak lista prof. *P. Dubrovskoga* 114
4. Literatura južnih Slavenah od *I. R. iz Cerovca.*
   a) Književenstvo Slovenacah 171
   b) Književenstvo Hàrvatah 123
5. Literatura inostrana od *I. R. iz Cerovca* 127

Digitized by Google

PAZAR.

Strana.

1. Tri stvari književnstva, članak od *Lj. Vukotinovića* . . . 129
2. Koješta.
   a) Q. Horatius Flaccus od *St. Vr* 136
   b) Sud o slogu od *St. Vr* 137
3. Književno objavljenje 139
4. Najnovie knjige 140

K Zakonu Vinodolskomu popravak:

Na str. 52. u redku 1. na město *božie,* čitaj: *bžie.*
« « 83, « 29. « « *lěta,* « *leta.*
« « 95. dodaj na svojem městu:
Otaja*, *m.*, čovek, koi štogod oda, odkrije ili odtaji, tužitelj, *delator,* Denunziant, r. 271.

Digitized by Google

OGLEDALO.

ŠTAJERSKA
od g. 800—1122.

Iz dogodovštine Štajera
od
Antuna Krempla,
župnika kod Male Nedĕle na Štajeru.

(Konac.)

Vojska, oružja.

I slovenske vojske bile su snažne, junačke i vitežke, osobito za kralja Svatopluka. Karlovi su naslĕdnici imali š njimi mnogo težka posla. — Za vrĕme *Karla Vel.* morao je svaki, koj je imao ili imanje ili puštu *) biti vojnik i sám se oružjem oděćom i brašnom providjati. Na putu i u boju hranila se je vojska od plĕna. Knezove i ostalu gospodu (plemiće) pratila je družina, t. j. podložnici i službenici. Rat je bio onda najplemenitii zanat. Porad toga išli su knezovi i drugi plemići u rat da pomnože svoje časti i da si pribave više podložnikah i sužanjah. Porad toga išli su u rat i biskupi i opati jerbo su i oni imali podložnikah baš kao i ostala gospoda. A to prostomu onda

*) Pušte (st. slov. *pušče* i *puše*, horv. *pustoseline*) zovu se zemlje onakovih, što su se rĕšili sužanstva.

Tiskanjem II. knj. Kola u onu stranu ovoga članka, što ga ondĕ ima, uvukla se je ta pogrĕška, te stoji pod svakom pazkom pisme *U.* Da odgovorimo istini, javljamo time, da one pazke nisu dodate od učredničtva, nego su proizašle iz pera pisaoca istoga članka. Iznimaju se vĕndar iz toga opet *pàrva* i ona na str. 50, koje su dodate od učredničtva. *U.*

Digitized by Google

narodu nimalo nebiaše po volji, mněvajući, da Bog porad toga šilje nad narode tolike nevolje: haranja, ubijanja i t. d. i umoljavahu ćesara, neka duhovnikom zabrani, da neidu u rat, od kojeg ih posla ćesar i oprosti. Nu sasvim tim odloživši duhovni pojas, i štap pastirski, pasali su biskupi i opati maće, metali kacige na glavu, nosili rukama kopje ili sulice, pa hajde na mejdan.

Magjari su vojevali na ostao-propao za plěno i pašu i za roblje. Sve potući i sharati, biaše bojni njihov zakon. Imadiahu u borbi svoj vlastiti, drugim vojskam neznani običaj. Oni svagda na juriš udarahu s velikom i strašnom vikom i krikom, i ako nisu uzpěli nepriatelja pàrvom navalom razpàršiti i njihov red poremetiti, okrenuvši pleća stadoše na svojih konjih uzmicati. I kad bi se bila nepriateljska vojska raztàrčala i za njimi u potěru pustila, onda bi oni bàrzo se okrenuli i grad od strělah na nepriatelja oborili, i tako i najjače vojske nadvladali. U boju nikomu ne praštahu život. Kao što se oni dàržahu rěči: Ostao-poprao! to isto moradoše imati na misli i suprotivnici njihovi. U rat su gonili za sobom čitava jata od volovah, ovacah, kozah i druge živine, za da jim nikad nestane brašna. Pasli su svoje volove i konje bez razlike to po livadah a to po njivah. Na odmor ili na konak najvolili su padati po širokih poljah ili velikih ravnicah, gdi su se laglje razkrilili sa svojimi konji. U strěljanju s luka biahu toli věšti, da je svaka njihova strěla pogodila svoj cilj, bila ona izbačena spředa, s boka ili straga. Luk bio je pàrvo njihovo oružje, takodjer sulica, sěkira ili čakan. Poslě kako su se bili upoznali s Gàrci, pribavili su takodjer sablju, mač, kacigu i štit.

Kod sviuh europejskih narodah sticala bi se u ono doba najveća slava i čast u ratu. Tko je htio vitez da bude, mogo je tu čast steći jedino u ratu. Ti vitezi bili su kod sviuh vojskah najsilnii i najčestitii.

Digitized by Google

Dok nije bilo rata, vitezi su se i plemići zabavljali bojnimi igrami ili takodjer zbiljno se pozivajući medju sobom na mejdan, ili su se medjusobno dotle dražili, dok nije došlo do žive kože. Većinom su se po dvojica hàrvali i pěstnicami tako dugu udarali, dok nije jedan drugoga nadudario i takŏ drugi onemogo. Takovo se je udaranje ili hàrvanje zvalo *dvobój* (Zweikampf), nadovladanje pako *pěstna pravica* (Faustrecht), Višeputah su knezovi, vitezi i plemići sa svojimi podložnici oboružani jedan na drugoga navaljivali, kad im je baš bilo drago, sve porobili, iztukli se, kadkada i dotukli. Za obranit svoj život, imětak i slobodu, gradili su po visokih stàrmih stěnah i hridih gradove. Takovim se gradovom još dan danas nalaze tragovi po bàrdih i pećinah. Mi ih nazivamo *razvaline* ili *podèrtine.* Stanovnici od tih gradovah nasàrtali su najposlě i na varošane, kmete, tàrgovce, robu i novce otimajući, varoše plěneći i paleći. Najgorji izmedju njih bili su vitezi *Oputjogradski, Vildunski* i *Pfanberžki.* Od takovih porobnih gnjězdah ne bi baš slobodan bio ni susěd ni putnik, dapače istim su dàržavnim vladaocem bili opasni i dosadni. Někoji izmedju ćesarah imali su š njimi težka posla.

Věra, duhovnici, càrkva.

Ćesar *Karlo Vel.* naručio je biskupom soligradskim i aglajskim, da Slověnce i Obare na kàrštjansku věru obrate, a koji nisu ili kod kàrštjanske věre ostali ili su druge kàrštjane uznemirivali, njim je mačem pokazao zakon. Tim se je vaskolik naš Štajer pokàrstiti morao, a Karlo je takodjer zapovědio, da se sagrade càrkve i župnice (fare). Kloštarah ipak za njegovo vrěme još kod nas nije bilo. Višje duhovno upravljanje biaše u rukuh arkibiskupa soligradskoga i patriarke aglajskoga. Soligradjanin vladao je Dravi do jedne (lěve), aglajanin pako do druge (děsne) obale. Soligradski arkibiskup *Arno*, koj je polag naručenja Karlova

Digitized by Google

Slověncem navěštjivao evangjelij, vrativši se donese glas, da bi Slověncem veliko dobročinsto učinio, ako bi jim dao biskupa vlastitoga od kàrvi slověnske. Karlo ga na to upita: Ima li čověka, koj bi bio za taj poso? *Arno* za to město odluči *Teodorika* i k Slověncem ga odvede, davši mu vlast, càrkve graditi, i sve posle obavljati, koji idu biskupa s tom samom pogodbom, da u svemu ima arkibiskupa soligradskoga spoznavati za metropolitu svoga. — Više još nego soligradski *Arno* uradi za pokàrštjenje naših krajevah laureačko-pasavski biskup *Irolf* ili *Urolf*. Taj bogupodobni muž od god. 817 neprestano luč sv. evangjelija po Obarskoj i Velikomoravskoj nosiaše i razprostiraše i toliku silu naroda pokàrsti, da primoran bude god. 824 rimskoga O. papu Slověncem moravskim za biskupa umoliti. — Medjutim umre soligradski arkibiskup *Arno*, a na njegovo město dodje *Alram*. Tako isto umre i slověnski biskup *Teodorik*, a njegovim naměstnikom bude *Oto*, a *Irolf* arkibiskupom i apoštolskim vikarom u Panonii i Moravskoj naimenovan. *Adelrama* pošlje ćesar *Ludvik* (g. 828) k dolnjo-moravskomu vojvodi *Privini*, te ga nagovori, da prekine savez s Bugari. U to doba upozna se *Adelram* pàrviput s *Privinom* i probudi u njemu želju za kàrstom. Nebivši pako još *Privina* dosta podučen u věri kàrštjanskoj, povrati se opet *Adelram* u Soligrad, bez da ga pokàrsti. Poslě *Privina* u progonstvu živući dade se kàrstiti, a poslě kako je steko dàržavicu onu pokraj Drave, sa svom skàrblju i brigom obraćaše narod svoj na věru kàrštjansku i mnoge mu càrkve pogradi. Pàrvu càrkvu sagradi *Privina* u svom stolnom *Mozaburgu*. Ovu càrkvu *Adelramov* naslědnik *Luipram* (god. 840) posveti (eingeweiht) i Privinina duhovnika onda župnikom postavi. Kako *Luipram* iz Mozaburga krene, pratiaše ga Privinin sin *Kozil* po svem putu. Putem *Luipram* posveti càrkvu duhovnika *Sandrata* i càrkvu Erimberta. *Kozil* i druga gospoda dadoše càrkvama

Digitized by Google

ovima lěpih zemaljah, livadah i šumah*). *Luipram* stigne (g. 840) u *Optuj*, dade tu càrkvu prostranie sagraditi, postavi druge duhovnike, posveti (g. 846) ovu i sv. *Ožvata* càrkvu (polag mněnja někojih od *Privine* postavljenu, koja je i možebiti na onom istom městu stojala, gdě sada stoji càrkva sv. *Ožvata*). Već prie dodje *Luipram* (a to naime g. 843) k *Privini* i opet u *Salogradu* (Szalavár) càrkvu jednu posveti u čest sv. *Lupàrtu* (Rupert). Poslě toga su i on i slov. biskup *Oto* množinu càrkvih posvětili, izmedju ostalih takodjer jednu u Pečuhu. Kako umre slov. biskup *Oto*, pošlje *Luipram* na 'město njegovo *Ožvata* u dàržavu Privininu kao biskupa slověnskoga (god. 853). Poslě smàrti Luipramove (g. 859) bude *Adalbin* za arkibiskupa soligradskog postavljen. *Adalbin* budući veliki nepriatelj Slověnacah, nedade im drugoga biskupa poslě smàrti *Ožvata*, budući je taj *Ožvat* dàržao stranu Ćirila i Metoda, nego proglasi Privinina duhovnika vàrhovnim župnikom**). *Adalbin* dodje takodjer k *Kozilu*, koj je poslě svoga otca smàrti nad podravskom zemljom bio zavladao, i u njegovom Mozaburgu božić provede i tu několiko càrkvih posveti, kao n. p. u *Orteabui* càrkvu sv. Stěpana, na *Bàrdu* càrkvu sv. Mihaila, na *Špici* càrkvu sv. Pavlu, u *Trembergu* càrkvu sv. Margete, u *Fisherei* càrkvu sv. Lovrenca, u *Unzatovu* càrkvu sv. Petra, u *Stradekovu* ***) càrkvu sv. Stěpana, davši svimkolikim ovim càrkvam vlastovite župnike. Nu ovi duhovnici po svoj prilici bili su němačkoga pokoljenja, koji nisu znali novokàrštjene Slo-

*) Kod Kapele (kod Radgcne) zove se šuma jedna *Kocel*. Nedaleko odtuda ima selo *Kozlavci*, koje već spada u župu sv. Jurja. Možebiti, da su baš Kapela i sv. Juraj te napomenute dvě càrkve.

**) Ti slověnski biskupi stolovali su po svoj prilici něgde poblizu Mozaburga.

***) Ovo je po svoj prilici *Stradenska*.

Digitized by Google

věnce sputno i razgovetno podučavati, jerbo su poslě zaželěli učenike svoga (slov.) naroda.

Slověnski vojvode i vladaoci *Radislav, Svatopluk* i *Kozil* uprave naime (g. 862) u Carigrad na dvor *Mihaila III.* poslanike s molbom, rekući: »Naša je zemlja kàrštjena, ali mi neznamo ni gàrčki ni latinski, niti imamo učenika, koj bi nas učio i svete nam knjige tumačio.« Uslěd toga nagovori car *Mihail* solunska dva brata *Konstantina* i *Metoda*, te se spremiše u zemlju Slověnacah. Prolazivši Bugarsku stignu u dàržavu Moravsku. Konstantin po svom manastirskom imenu zvan *Kyril* ili *Ćiril* povrati se opet u Bugarsku, da uči tamo zakon kàrstjanski; nu *Metod* ostane u Moravskoj. Poslě toga postavi ga (Metoda) *Kozil* biskupom u Panonii (po svoj prilici u onom Bělomgradu, što se sada zove stolni Biograd (Alba Regia, Stuhlweissenburg). Papa Nikola, koj je poznavao bratju ovu iz njihovih dělah u Bugarskoj, potvàrdi Metoda u dostojanstvu. Bratja dakle ova učiše moravske Slověnce slovo božje po slověnski; učiše ih knjige čitati, pisati; prevedoše sv. pismo na jezik slověnski i eto svi se Slověnci uzradovahu, što su čuli božansko slovo u svom prirodjenom jeziku; sve càrkve razlegoše od slověnskih pěsamah složenih na slavu božju; radostno i dragovoljno sastajaše se mladež slovenska, da prime od te božje apoštolske bratje nauk u věrozakonu, čitanju i pisanju. *Ćiril* i *Metod* čitahu službu božju u jeziku slověnskom. Porad toga obtuži, soligradski arkibiskup *Adalbin* kod sv. O. pape, kao učitelje, koji u pravi zakon božji metju něšto novoga, krivoga. Uslěd te tužbe moradoše oba u Rim, da se pred licem pape od sumlje očiste. Tu je *Ćiril* pun sv. duha uzkliknuo govoreći: »Stoji pisano: *Svi jezici imaju Boga slaviti!* Zašto dakle vi mene napastujete, što ja božji zakon učim slověnski i slověnski čatim službu božju? Věra i Bog da umi narod moravski jezik latinski ili gàrčki, ja bi ga učio i k njemu govo-

Digitized by Google

vio u tih jezicih; buduć pako nerazumě jezike ove, uredio sam ono, porad česa me sada napastujete, i veliki sam narod pridobio gospodinu Bogu.« — Čitav sabor gane istina ovih rěčih, i papa odmah obodvojicu posveti kao biskupe moravske i pored toga što je sve bio potvàrdio, što bratja dosad urediše. *Ćiril* predćutivši svoju skoru smàrt, ostade u Rimu, nu *Metod* se vrati k svojim Moravcem, i svoje apoštolsko dělo nastavi i sve više càrkvah i školah pogradi. Metod biaše u càrkvi utěšitelj odraslim, u školi děci učitelj, savětnik i sve svima na način apoštola Pavla. Takodjer u dàržavi Kozilovoj (dakle i u naših krajevih) zabavi se Metod někoje vrěme, gdě je osobito němačkim misnikom na veliku nepriliku došo, zašto dočim on stade kàrštjanski zakon slověnski učiti i slavu božju slověnski pěvati, sve k njemu nagàrne, ostaviviši na pustu němačke misnike, koji svoj nauk i slavu božju jednom latinskom misom očatiše i obaviše. Tim načinom budu ti misnici prinudjeni odilaziti, a to je još više uzpirilo màržnju ondašnjih Němacah proti Slověncem. Němci Metoda obtužiše kod rimske stolice, te je opet morao doći pred lice sv. Otca. Nu izidje iz suda opet čist i pravedan; dodje kao arkibiskup iz Rima s drugom trojicom biskupah. Dokazalo se je dakle opet, da je Metod pravo učio zakon kàrštjanski, što je Slověnce učio slověnski, za što rimski otac negledeć na tůžbu Němacah način njegov odobri *).

Medjutim bilo je duhovikom u ono vrěme vàrlo dobro, zašto česar *Karlo Veliki* i naslědnici njegovi pobrinuli su se, da biskupom, misnikom osobito pa-

*) Papa Ivan VIII. pisao je moravskomu kralju Svatopluku, da mu pošilja Metoda kao arkibiskupa panonskoga i moravskoga: *Reverendissimo archiepiscopo Panoniensi — confratri nostro reverendissimo, archiepiscopo ecclesiæ moraviensis.* itd.

Digitized by Google

ko kloštrom bogati dohodci dolaze. Njihov primĕr štedrosti naslĕdovahu i ostala bogata gospoda i bogate gospodje, natecajući se, tko će bolje nadariti i obogatiti kloštre, a to tako te budu nĕkoji ćesari prinudjeni činiti naredbe i zakone, kojimi su zabranjivali poklanjati imĕtak kloštrom na štetu i prikratjenje zakonitih i urednih naslĕdnikah. — U našem Štajeru počeše kloštre tek sada graditi. Ljubanski knez *Aribo* i njegova mati *Adela* pàrvi sagrade kloštar u Gozdu (Göss) za benediktinske opatice (g. 1004). Sedamdeset godinah poslĕ (g. 1074) blagodarnoštju pobožne žunačke kneginje sv. *Heme* *) i pomoćju soligradskoga arkibiskupa *Gebharda* podigne se kloštar Admont. Tomu mnžkomu kloštru pridruži opat *Wolfhold* takodjer ženski jedan takov ustav. I Epinštajnski knez *Marquard* i sin njegov Koruški vojvoda *Arih II.* utemeljiše u to vrĕme benediktinski kloštar u *Lambrechtu*, pored njih i nĕkoje manje kloštriće u *Gradislavi* (Graslup), *Lintu* i *Aplenici* (Afflenz). — Ti benediktinci budu u svojih màrklih šumah i divjih šikarah pàrvi obdĕlovaoci zemlje, sadioci voćnoga dàrvlja i početnici školah. Nu dobavivši se velika bogatstva budu i oholi, vladajuć se duže manje po kolugjerski, tako da postanu drugi kalugjerski redovi, koji njim služiše na primĕr. Uzrok pako, zašto je onda sve sililo u kloštre, bio je taj, što je papa *Gàrgur* VII. duhovnikom zabranio žene, tim više što su bili već i odpria neoženjeni (kalugjeri) u puno većoj česti nego li oženjeni duhovnici. Dočim su kalugjeri tražili, te bi sa svojim neoženjenim redom na sve veći i slavnii glas došli, potaknu to i osobe od uglednoga dapače i kraljevskoga roda i koljna, te u njihovo sv. kolo stupe.

*) Kneginja ova bila je udova poslĕ smàrti njezinoga muža *Wilhelma I.* kneza sedličkoga i brezinskoga, kojega su rudari u zlatnih rudah kod sv. Heme više Edelschrotta ubili.

Digitized by Google

Kako je nestalo biskupah karantanskih ili gorutanskih, panonskih i moravskih, naši krajevi na lěvoj strani Drave dodju pod arkibiskupa soligradskoga, a na desnoj pod patriarku aglajskoga. I kako narodah, selah, župah duže više nastane, a soligradski biskup nemogući toli prostrane biskupie nadzirati, napomenuti *Eberhard* s dozvoljenjem papinim od jednog děla imanjah *sv. Heme* utemelji na Koruškom biskupiu Kàrčku (g. 1070). Taj Kàrčki biskup bio je gjeneral-vikar po svoj soligradskoj biskupii. Pod tim gjeneral-vikarom bila ja ona strana Štajera, što je na gornjoj Dravi, do 150 g., do ono naime doba, dok se nije u gornjem Štajeru biskupia sekavska utemeljila. — I biskupi domagahu se duže veće sile, vlasti i bogatstva, nu i duže većma oholi budu. Naši (soligradski, pasavski i aglajski) mnogo bi imali izmedju sebe posla, a još kamo više s drugimi. I biskupi sudiše, da je rat njihov zanat. I oni dàržahu svoje sužnje u jarmu, u nevolji, i siromaštvu, š njimi okrutno postupajuć kao ostala světovna gospoda.

Desetinu (desetak) uveo je opet ćesar *Karlo Vel.* odlučivši ju dohodkom duhovnikah i càrkvih, da jih time oskàrbi. U našem Štajeru ljudi nemogahu nikako razuměti, kako bi od ploda težkoga svoga truda desetak dužni bili drugim ustupati. Medjutim zapovědio je ćesar *Karlo Vel.*, da se ima desetak na tri strane razrediti: jedna strana za duhovnike, druga za càrkve, a tretja za uboge. Arkibiskup pako *Arno* desetak je na četiri strane razdělio: 1. stranu biskupu, 2. duhovnikom, 3. càrkvam, 4. ubogim i putnikom. Sasvim tim bila je onda desetina u rukuh duhovničkih. Što je poslě većinom prešla u ruke světovne gospode, tomu su krivi bili biskupi, koji su ju světovnoj gospodi ustupali za gospodstvo, podložnike, pristave (Meierhöfe) i druge zemlje. Soligradski pako arkibiskupi desetinami su mnogo dobra uradili. Bivši Magjari sve

Digitized by Google

càrkve razorili, duhovnike potukli ili raztërali*), opet càrkve i župna stanja pogradiše. Tako je n. p. *na Gradcu* uznikla (god. 810) càrkva sv. *Tomaša* u šumi. *Optujska* càrkva, već za *Privine* sagradjena, bude (g. 840) povekšana, i (g. 846) od soligradskoga biskupa *Luiprama* posvetjena, a (g. 982) soligradskomu arkibiskupu poklonjena**). Tako isto i *Vosenička* càrkva, oko g. 843 sagradjena, imala je već (g. 1045) župu. Na isti način nastala je takodjer (g. 853) *Bedenička* càrkva u Slovenjih goricah***), (g. 875) *Apleničkа* u gornjem Štajeru, (g. 900) *Ruška* blizu Marbora, (g. 1000) *Radegunska* kod Malte, (g. 1010) *Gomilačka*, (g. 1015) *Ostrovička*, (g. 1027) *Vučka* (Volcium, Wöls) u gornjem Štajeru, (g. 1055) *Štrasganžka* kod Gradca (poslědnja i sa župom). Tako je i slavno imenovani arkibiskup *Eberhard* (g. 1065) na *Vaičkom bàrdu* sagradio càrkvu, davši joj dohodke od one desetine, koju su njemu ondě naseljeni Slovënci****) morali davati. Tako isto postala je (g. 1103) *Adriaška* càrkva kod *Fronlejtah*, (oko g. 1110) *Rigerška*, *Borinska* (Föring, Vöring), *Vàrbinska* (Feldbach, Vellenbach), *Eberštorfska*, *Hartmanstorfska*, *Biberska*, *Misenbaška*, (g. 1112) sv. *Ivanska* u *Sagodolu*, (g. 1114) *Lomnička* (Lomnicha, Lobning). A te càrkve biahu (znamo) većinom od dàrveta sagradjene.

---

*) Bavarski biskupi pisali su papi Ivanu IX., da u Panonii nije ni jedna càrkva čitava ostala.

**) Optujska càrkva sv. Jurja zove se još dan danas *per excellentiam* velika càrkva.

***) Kad se kod sv. *Jurja* na dolnjoj Štavnici jedno selo zove *Kozlavci*, a na turnju iste càrkve biaše napis (kao što kažu někoji *ćirilski*), to je moguće, da je ovo selo od *Kozila* (Kozla?) steklo svoje ime, a càrkve sv. *Jurja* i Bedenika da su od njega utemeljene.

****) U varošici *Waitz* zove se město jedno *tabor*, i sila slovenski glasećih imenah od selah, gradićah i t. d. spominja na někadašnje Slovënce.

Digitized by Google

Kàrtonosne vojske nisu činile kàrštjanstvu mnogo slave i česti. Izmedju kàrstonošah bila je veća strana takovih ljudih, koji su se porad toga spremili na taj vojni put, da mogu robiti, krasti i nesramna děla bez broja činiti. Knezovi, vitezovi i ostali plemići prodavali su ili zalagali svoja dobra i prava ponajviše bogatim kloštrom, da su imali čim se bolje oboružiti i bezbrižnie na toli dalak put spremiti. Tako je n. p. (g. 1146) *Arih Dankelštajnski* prie nego što se odpravi na put, dao *kloštru Runskom* (Stift Rein) svoje zemlje i pravice. Župan *Otokar* odpravljajuć se put Palestine (g. 1147) poruči istom *kloštru* solne rude, gradove, vesnice (sela), gorice i t. d. Tako su dakle *kàrstonosne vojske* bile kloštrom na veliku korist. I ćesaru se je pri tom ugodilo, jer se je kurtalisao veće strane tih oholih knezovah, vitezovah i drugih plemićah, kojim onako nije više bilo ni do cara, ni do njegove vlasti.

Gospoda, podložnici, imětak, porez, daće.

Za ćesara *Karla Vel.* i u tom se je ogledu mnogo drugčie preokrenulo i proměnilo. Krajine, što je on osvojio, razredio je na županije (Markgrafschaften) i u nje postavio župane imenovane *Markgrafen*, t. j. medjašne knezove. Tako je u naših slov. pokrajinah bio župan jedan nad *Gorutanskom*, drugi nad *gornjom*, tretji nad *dolnjom Panoniom*, a četvàrti bio je nad *Avariom* postavljen. Ti su župani bili za vrěme rata vojvode, u ostalom naměstnici ćesarski, da brane svoj kotar od navale dušmanske, za vladati ga, za uzdàržavati občinski red i slobodu, za pedepsati krivnike i zločince, za kupiti ćesaru od njegovih pristavah, dvorovah, gradovah dohodak i ostale daće, kao na p. mostovinu, cestovinu, brodovinu i druge někoje stvari; zašto kralj ili ćesar nije dàržavnih daćah yuko za se nego za svoju vojsku. — Do tih županah bili su drugi knezovi, vitezovi i ostali manji plemići i go-

Digitized by Google

spoda narodna. Tako je bilo u pokrajinah *Karla Vel.* Slovènci, koji nisu još sasvim došli pod njegovo sve narode satirajuće kolo, imali su svoje narodne vojvode, koji su se kadkada imenovali *kralji* kao n. p. *Svatopluk.* Druga gospoda ostadoše kao i prie. Podložnikom za ćesara *Karla* nije bilo baš najbolje, zašto u to vrĕme došlo je mnogo novih daćah i kojekakvih porezah. *Karlo* je posvuda uveo *desetinu,* druga gospoda su izmislila *gospodštinu* (tlaku) i *deseti pĕnez* (laudemium). Teret je taj *Karlo* htio time da omekša, što je uz oblastnike i ostalu gospodu postavio biskupe, koji su dàržani bili, světovnoj gospodi braniti, da ne tlače podložnike nemilimi i prevelikimi daćami, i da nepostupaju š njimi neuljudno i okrutno. Pored toga dolaziše takodjer svake godine izaslanici da proištu i iztraže, kako su oblastnici i ostala gospoda postupala sa zemljom i podložnici, od kojih su primali tužbe na gospodu. Isti je ćesar višekratih obišo svoju dàržavu gledajući, kako bi narodu u čem pomogo i teret ulagljio.

Proti ubojstvu i razbojničtvu oštre je pedepse uzakonio. Za svakoga razbojnika bila je postavljena ta pedepsa, da mu se za pàrvu krivnju izvadi jedno oko, za drugu odrĕže nos, a za tretji put da mu se skine glava. Nu svaki razbojnik kao i ubojica mogo se je takodjer odkupiti *novci* od zaslužene pedepse. Tko je komu izčupao jezik ili odrĕzao nos, platio je 40 soldah (soldo) ili 40 forintih u zlatu. Na ubojstvo Rimljana bilo je postavljeno 100 soldah, na ubojstvo Franka 200, na ubojstvo kojega ćesarskoga službenika ili dvornika 300. U ostalom se je sudilo kod zatuženih ili *okrivljenih* evo ovako: Kad bi se dvojica tužili, morali bi se mačevati, t. j. mači jedan na drugoga tako dugo navaljivati, dok bi jedan izmedju njih drugoga nadmačio, koj je dakle bio jači ili okretnii, onaj je drugoga nadvladao, i tomu se je odsudila pravica, a slabii je izgubio na oboji način.

Digitized by Google

Pored toga biaše još i drugi način suda. — Okrivljeni su naime morali u vrělu vodu rukama mašiti se, ili u krop stupati, u vodu se potapati, za žeravo gvoždje rukama hvatati, ili po njem bosonogi hodati i t. d. Koj se onda nije u vrěloj vodi opeko ili utopio, na žeravom gvoždju dlani ili tavane opalio, tomu se je dosudilo, t. j. da je *nedužan*, ostali su se odsudili za *krive*. To su bili zakoni franački. — Slověnci su se opet, gdě ih nije natěrivala vlast němačka, dàržali svojih starih narodnih mnogo uljudniih zakonah i običajah.

Premda je ćesar *Karlo* dobro pazio na gospodu i izaslanici iztraživao, da nebi podložnike odveć tlačili, bez milosti š njimi postupali, to je opet duže gorje bilo po njih. Pored gore imenovanih knežinah nastala je malo po malo sila manjih knežinah, a ostalih plemićah bilo je bez broja. Bavarski Němci od *Karla* medju Slověnce naseljeni, pomnožili su se duže jače, tako da su si nakon svu zemlju i vàskolik imětak privlastili. Malo ne sve zemlje bile su ili ćesarske ili župánove ili knezove ili plemićeve, a što je podložnikom bilo ostavljeno u vlastinstvo, to je bilo više po imenu nego po istoj stvari, od jedne prilike polag one slověnske poslovice: »Kmet dàrži kravu za roge, a gospoda ju muze (Kmet kravo dàrží za roglé, gospoda pa jo dojé).« Bavarski su Němci sve bolje strane i zemlje osvojili. Samo plemići bili su u pravom smislu gospoda: plemići, slobodnjaci, puštenjaci i t. d. Domaći narodni Slověnci sve su duže više padali pod njihovu oblast i njim u sužanstvo (robstvo); jerbo su toliko ustanovili raznih i težkih plaćah i porezah, da su nakon bili primorani ostaviti zemlju gospodi i postati njihovi robovi*). S

*) U ono doba postalo je imenovanje roba od imena *Slaven* (lat. *Slavus*, tal. *schiavo*, franc. *l'esclave*, engl. *slave*, něm. *Sclave*).

Učred.

Digitized by Google

ovimi su robovi radila gospoda šta im je bilo drago, prodavala ih, zaměnjala, poklanjala ili prikazivala. Robovi ti bili su prinudjeni obradjivati im njive, vinograde, kuvati, dàrva sěkati i cěpati, u rudah kopati, a kod takovoga jěla i pila, da su ih hiljade od gladi poumàrle. A koliko ih nepomori kuga, ospice i kojekakve druge nevolje *)? Kloštri, biskupi i monasi imali su takodjer silu robovah. — Gospoda ta bila su trojvàrstna: 1) dàržavna, 1) ležna, i 3) zemaljska gospoda. *Dàržavna* gospoda bili su ćesarski župani (Markgrafen), koji su poslě postali vlastiti pokrajinah gospodari. *Ležna* gospoda (Lehensherrn) bili su vlastnici gradovah ili dvorovah, koje su drugim davali u legan, t. j. ustupali za stanovito vrěme ili na několiko godinah, ili do smàrti poslědnjega mužkoga ostanka (potomka), poslě kojega vrěmena opet su ih za se povlastili. Tako su se takodjer davale zemlje u legan, a takove su se zvale zemlje *mansus*, t. j. pušte (Huben); a onaj, koj je takov grad, dvor ili takovu zemlju imao u legan, zvao se je *vazal*. Takovi su vazali bili dàržani sa ležnom svojom gospodom iti u rat, kad njoj je bilo drago. Od toga su poslě postale gospodštine (tlake). Napokon su gospoda svoje vazale primorale, njima svakojaka plaćila davati i druge svakovàrstne stvari, tako je onda postao *činžni pěnez, činžni žitak, činžnja perad, činžnja jaja*, a najposlě i *deseti pěnez* **). Takova ležna gospoda počěla su se poslě zvati *zemaljskom gospodom*, kad su naime počeli svoje zemlje, koje su svojim vazalom davali, jednom ustupati za uvěk u vlastinstvo pod ugovorom stanovite plaće i svakogodišnje daće. Takovi su se zemaljski vlastnici (vazali) od poslě stali zvati *podložnici* ili *kmeti*

*) Ospicah (osepnicah) prie nije bilo kod nas, nego su ih kàrstonosne vojske od iztoka sa sobom doněle.

**) *Gorno*, gornica (Bergrecht) spominja se već u pismah od XI. stolětja.

Digitized by Google

(u Štajeru). Kao što su ova zemaljska gospoda svojim kmetom sve duže više daćah na vrat nakopala, tako isto su i knezovi i ostali plemići svuda po svojih vlastinstvih sve više mostovinah, cestovinah, brodovinah i t. d. nametnuli neplemenitim tako, da je poslě ćesar Ludvik bio primoran većinu opet zakoni dokinuti.

Obradjenje i oplodjenje zemlje, družbinsko i kućno življenje.

Ćesar *Karlo Vel.* krajeve one, iz kojih je protěrao Obare, razděli izmedju biskupah, kloštarah, knezovah i drugih Němacah, za obraditi opet i oploditi zemlju. Najpače dade svoje posvuda raztrešene pristave (Meierhöfe) osobito dobro obradjivati, da time drugim podaje lěp primĕr radinosti, i tako je istina pod vladom njegovom pridělavanje njivah, zasadjivanje goricah, imalo svuda dobar naprědak. Vinogradah bilo je u našem Štajeru razvě Ljutmirskih, Radgonskih i Haložkih takodjer na Goričkom (Slovenjih goricah), osobito po Margetinskom dolu i po bližnjih bàrdih. U Suselah (Sausal) bila je još u 10. věku sve sama šuma i šikara. Od Němacah dole niže odtisnuti Slověnci, Suselci imenovani, velike te šume spokàrčiše njive i livade pridělaše i vinsku lozu sposadiše, i tako su postale velike i glasovite Suselske gorice. Četiri stvari bile su onda štetne i suprotivne dobromu obradjivanju i oplodjenju zemlje: 1) što su takovo dělo obavljali robovi, a slobodni ljudi posó taj sramnim dàržali, 2) što se je onda morala desetina davati od svega što je prirodilo, čega prie nije bilo; 3) što je ćesar *Karlo Vel.* naredio, da se žito svaku godinu u jednu istu cěnu prodavati ima, a 4) što je svaki gospodar i vlastnik zemlje morao biti vojnik, u vrěme rata na svoj trošak živěti, svoja pako polja ostaviti bez obrambe u ruke nepriatelja. Po tom i dolazi, da su mnogi svoje zemlje drugim uzmožniim ostavljali, pogodivši

Digitized by Google

se š njimi samo za trošak i obranu života. Nu to je baš bio prěki put u robstvo. Takvih robovah prisiljeno dělo nije dospěvalo pribavljati toliko žitka, što je bilo potrěbno za život. Takovim načinom porodi se odmah i glad i pomor, čim tek jedna godina neobrodi. Ako su se s time složile još i druge nevolje, to je bila već i nesrěća gotova. Kad su se (g. 792) Drava i Sava od pravelika dažda tako izlěle, da su oko sebe sve vodom poplavile i silu ljudih i živine potopile, polja zamuljile, a potom voda opet usahnula — okuži se od mnogih ostavših mlakah zrak na toliko, da su se usled toga pojavili velik glad, pomor i kuga. Jednake su nevolje poslě toga posětjivale zavičaj naš (g. 881, 994, 1006, 1039). Takodjer doleti sila velikih skakavacah (g. 873) od iztočnih stranah i u našoj domovini veliku štetu načini. Kako tada, tako je bilo puno gorje za obdělovanje zemlje takodjer u vrěme okrutnih magjarskih ratah. Pored tolikog ubojstva, robstva, straha, tlačenja i kojekakvih drugih nevoljah, kojih je radeći narod propatiti morao, nije moglo obradjivanje i oplodjivanje zemlje dobro naprědovati. Isto tako bilo je s družbenim i kućnim življenjem. *Karlo Vel.* svuda svoje Němce izmedju Slověnacah poměstivši, dovede tim Slověnce u robstvo ili u takvo jadno stanje, koje biaše tek po imenu različno od istoga robstva. Tako se je družbeno kao takodjer pravo kućno življenje satiralo, najpače kod Slověnacah. Nu baš iz tih težkih nevoljah i toga razdrobljenja domorodnih Slověnacah izide zvězda spasenja, koja im sve jasnie světiti stane, kada *Radislav* a poslě njega *Svatopluk* Slověnce, u jedno ih veliko družtvo skupivši, izpod jarma tělesnoga, a Ćiril i Metod izpod jarma duhovnoga robstva izbave. Isto tako svane Slověncem druga zvězda za obradjenje i oplodjenje zemlje, za družbeni i kućni život s *Privinom* i sinom njegovim *Kozilom*. Nu tu veliku slověnsku družbu, to skrbno obradjivanje zemlje, osobito u Privi-

Digitized by Google

novoj dàržavi cvatuće družbeno i kućno življenje bavarski su Němci i hunski Magjari opet razorili i satàrli. Našu domovinu razcěpe i razděle na mnogo komadah, te se opet za pojedine komade izmedju sebe kàrvavo otimahu. Frankovi donesoše sàrdobolj, s kojom se složi i velik pomor. Tu od prirode onako tvàrda i okrutna narav Němacah još više otvàrdne, a krotka i nježna narav Slověnacah pritom se ili izopači ili s onom tugom posestri i stopi, koja još sada kroz slověnske pěsme proniče. Dvě su stvari okrutnosti onoga vrěmena barem poněšto uztezivale silu: *Božji mir* i *kloštri*. Božji mir bio je običaj, gdě je pplag naredbe càrkvene svake nedělje bio jedan ili više danah odlučen, na kojih nije bilo dopušteno tući se i na mejdan pozivati. *Kloštri* i *càrkve* dàržane biahu kao sveta města, niti je tkogod pod pedepsom prokletstva smio oružjem navaljivati na nje. Na takovih je dakle městih bilo mirnie življenje, na takovih su se městih ljudi najvolili naseljivati, i sela, varošince i varoše graditi. —

11962

Zanati, tàrgovina, novci.

Karlo Vel. sa svojimi je Němci svakojakih zanatah u našu zemlju uveo. I *Privina* mnoge je zanatlije pozvao iz soligradskoga u svoju dàržavu. I sve što su magjarski i němački kàrvavi rati i š njimi skopčana okrutna lupežtva napredovanju svake stvari bili i štetni i sve uništujući, to su se opet u mirniih stranah osobito po varoših, gradovih i kloštrih zanati sve bolje učvàrštjavali. Po gradovih bilo je izmedju robovah i onakovih, koji su bili zanatlije, a po kloštrih radjali su se dapače i umotvori, slike, izdlětveni pilji i t. d. Slověnci su bili najvěštii u kućnih, gospodarskih i rudnih zanatah *). Ostalo učili su od Němacah. Poradi

*) Pravih zanatah nije nikad bilo kod Slověnacah. Šta je slov. kuća trěbala, načinilà je čeljad od kuće. Pravi uredjeni zanati, cehi i t. d. došli su od Němacah.

Digitized by Google

toga zovu se još dan danas zanati narodni slov. domaćim, a tudji němačkim imenom. Tako još danas imamo slovènske *švelje*, suprot tomu němačke *žnidare* i *šoštare*; tako isto slov. *rudare, solare, lončare, mesare, kovače, zidare, klobučare, kožnare, kàrznare, strojbare, tkalce, kolare, sedlarē* i t. d., a něm. *cimermane, tišljare, drakšlare, pintare;* slov. *črevlje*, a něm. *šolnje;* slov. *rukavice*, a něm. *štunfe* i t. d — Tàrgovina je za *Karla Vel.* počela naprědovati. Proizvodjenje soli dalo joj je osobiti život*), nu imala je polag toga i mnogih zaprěkah, budući se je svuda bojak bio, nije bilo dobrih cestah i drumovah niti prikladnih konakah, nego svuda samih velikih mostovinah i cestovinah za tàrgovce načinjenih. Pored toga nisu bili drumovi slobodni od prostih lupežah i razbojnih knezovah (grofah), koji su nad drumovi u potaji čekali, na putujuće tárgovce navaljivali, plěnili ih, robu im i novce otimajući. To je vàrlo prěčilo naprědak tàrgovine. Tàrgovci su morali čekati, dok se ih je nakupila čitava četa, oboružati se, najimati stražare i vojnike, koji su ih spremali i putem branili od razbojnikah. U našem Štajeru medjutim tàrgovina porad toga nije cvětati mogla, što nije bilo ništa za prodaju nego gvozdje, sol, platno, živina, kože, poněšto žitka i vina, što je porad neprestanih ratih malo obradjalo i plodilo. Tàrgovinu su ponajviše Židovi i Taliani osvojili, i posvuda u većih varoših (barem proti koncu ove dobe) imali svoje dućane (štacune) magazine i kuće. Tu su se naselili posleni tàrgujući Taliani, koje su nazivali Lombarde**). I Slovènci su svoju zvěrinu, zdrave ribe svojih rěkah i potokah i druge vlastite proizvode k narodom istočne càrkve izvažali,

*) U našem *Aussenu* počela se je kopati i kuvati *sol* (već g. 800.).

**) Gděkoje tàrgovce zovemo još dan danas Latine. I rěč štacun (tal. *stagione*) dolazi od njih.

Digitized by Google

za njihovo blago zatàrživali i poslě opet medju Němce prodavali *). Novce su u to vrème ne samo ćesari i kralji kovali, nego i drugi knezovi, biskupi i opati, koji su se nazivali *denari*. Ćesar *Karlo Vel.* zabrani poslě, da se nesmiu novci kovati nego li u ćesarskih kovarnicah. Njegov sin *Ludvik* dozvoli opet, te ih opet i biskupi i kloštri stadu kovati. Pored *denarah* kovali su takodjer sude (soldi) i zlate rajnske.

Ćesar *Karlo Vel.* počeo je uvoditi u panonsko-gorotanskih stranah *němačke* i *latinske* škole. Poslě su pobožna bratja sv. Ćiril i Metod utemeljila takodjer slověnske. Osobito se je *Privinin* sin *Kozil* vàrlo brinuo i trudio, da se Slověnci uče Ćirilovo pismo čitati i pisati. I ove su slov. škole vàrlo bolje napredovale nego němačke s latinskimi učitelji, jerbo su bile narodne, iz naroda iznikle, i u narod opet svoje korenje pružale. Medjutim sve što je *Karlo Vel.* mnogo potrošio brige i novacah za utemeljenje školah i podučivanje naroda, opet je onda bila kod nas učenost sve jednako slaba i vàrlo kukavna. Bratja kaludjeri iz němačke došavši, biskupi i ostali duhovnici bili su jedini učeni ljudi onoga vrěmena. Nu i oni nisu baš mnogo znali. Kao što su ondašnja razbojna vrěmena bila tàrgovini, zanatom, družbenom i kućnom životu najviše štetna, tako nisu u njih ni nauke mogle uspěvati. — K iznašastju onoga vrěmena brojimo *větrene maline*, *satna kolašca*, koje su iznašli kaludjeri, pored toga *muzikalna pismena* ili *note*, *arabske brojeve* i *gusle* (g. 1050). Od voćakah donesli su kàrstonoše osobito plemenitih *krušakah* iz Turske (drugih dobrih *krušakah* došlo je bilo već odpria iz Aleksandrie, Numidie, Sirie i Gàrčke), pored toga i *najdeblje šljive* (Pflaumen).

*) Za žitak imali su Němci svoju měru »*Meta bavarica*« i Slověnci opet svoju »*mensura slavonica*« (po svoj prilici tako nazvana »*drěvenka*,« t. j. stara měra. *U.*)

Digitized by Google

Bud' pozdravljen, lozom kitjen,
Cirkvenjače *) dragi moj!
Ovdě, duše moj uzbitjen,
Smatrajući sad postoj!
Kud te goděr pogled vodi,
Sàrdce igra od mila,
Jer Slověncem u slobodi
Tu je srěća cvatila.

Tu mač grozni kàršile su
Dědov sablje Obarskim,
Dok i isti trag tom bèsu
Neizčeznu — kano dim.
I sve što i do tog raja
Četa Frankah dohrupi,
Ipak slavstvu kraj Dunaja
Čvàrsto staše još stupi.

Tu na polju Radoslavce **)
U razkoši zagledìš,
U goricah tam Moravce
Ti pogledom rad slědìš:
Po starinskih tih imenih
Provesti će tebe san
U tu dobu, kad rumeni
Srěće nama sjaše dan.

Provest će te — da — u svitu,
Gdě slověnskih od dàržav'
Spletoše si jednu kitu
Svatopluk i Radislav:
Glè od Tiske i Slavonske,
Od Ugàrske, Norika,

*) *Cirkvenjak* bàrdo jedno više càrkve Maloneděljske, s kojega čověk očima nadkriliti može čitavu prekrasnu okolicu.

**) *Rodoslavci* i *Moravci* dvě vesnice u župi Malonedělskoj.

Digitized by Google

Od Karpatske i Panonske
Jest Moravska velika.

Glě Privinu, gdě dàržavu
Svoju kopa i sadi
Kano Vesna, kad nam Dravu
Lěpim cvětjem ogradi;
Glè kako se zemlja kiti
I donosi novi plod,
'Z neznabožtva kako hiti
K pravověrstvu naš narod.

Glè na bàrda, gdě su nikle
Jele s vitim' glavami,
I lěpo se kako dîkle
Ověnčale lozami;
Gdě se trěbe već ravnice
Od šikarah zaraslih,
I plod žita i pšenice
Već Slověnka žnje na njih; —

Tu dva brata od Soluna
Svet Ćiril i svet Metod
Brinista se slave puna
Za slověnski vàs narod,
Njega učeć kako trěba
Pravog Boga slaviti,
Stvoritelju zemlje, neba
Svû pobožnost javiti.

Tamo vidim, gdi nauci
Kozil dîže hramove,
U ke jagme njegvi puci,
Jer ih rodni duh zove,
Učeć lěpo i veselo
Slověnsko se pismo štět...
Svud nalazim slave dělo,
Kud god krenuo svoj pogled...

Digitized by Google

U velikoj toj Moravskoj,
Gdě vladaše Svatopluk,
U krajini toj Podravskoj,
Gdě boravi slavski puk:
U njoj naša stran takoje
Poslě dugih ratih sad
Slast uživa slave svoje,
I slobode danak mlad.

Ali vajme! grozna jada!
Ah šta muti to moj vid?
Šta na nebu srěd zapada
To se žari? Nije l' štit?
Nisu l' šibe to i mači?
Duše dosad veseo moj!
Sad od groze dàrhtji, plači!
Ovo znači strašan boj!

Kano ljuti ris udari,
Od zapada Němac krut,
Od istoka pak Madžari
Harajuć si kàrče put;
Tu němačka grozovitost,
Tam madžarski strašan bat
Na nje doni svu sàrditost...
Tko j' ah može opisat?

Ah mâ slavna Moravio!
Tko sad pozna tvoj obraz?
Vrag te j' sharô, pogàrdio,
Propo j' tvoje srěće čas,
Propala je tvoja slava,
Razorena ležiš sad;
Tvoj Svatopluk uzdisava,
Dok i njega satre jad.

Tamo te je bič Madžara
Podložio — stari vrag;

Digitized by Google

Tu lukava vlast Bavara
Prikovala na svoj prag...
Zato s Bogom, Cirkvenjače!
Ja t' ostavljam sad opet,
Jer se oko moje plače,
Dočim gleda prošli svět.

Pr. *St. Vr.*

UMÈTNA POESIA.

1. *Na pàrvi dan godišta.*

Milan šlje kitu vazda živućega cvětja svojoj Ljubici.

Vazda živog cvětja kitu,
Ka se u vàrtu môm gojila,
Zlatnim žicam sgodno svitu
Šaljem tebi, mâ premila!
Budi ti ona za me izrěti,
Što mi 'e u sàrcu, što u pameti.

Ruka, věruj, pokloniti
Mogla bi ti čestitija,
Nu je neće dopratiti
Nikad duša pravednija,
Više koje u slobodi
Samo lěpost tvâ gospodi.

U živoga cvětja kiti
Ugledat ćeš mladost tvoju,
Koja neće pohuditi
Do sto lětah věk na broju,
Jer vrěmenu bez obzira
Plam se živog duha opira.

Digitized by Google

U živoga cvětja kiti
Nadazrět ćeš ljubav moju,
Kom će duša mâ goriti
U ljubkomu nepokoju,
Neprestavno mir želeći,
Kog kod tebe vapi steći.

Vez ti zlatni kazat budi,
Što mâ pamet trudi izrěti.
Hârdja zlato ko ne hudi,
Nit može ga preuzeti; —
Tak ma ljubav brez zapréke
Živuća će bit u věke.

Ter ako se može dati
Da od ovoga štogod světa
Nas po smârti k drugom prati,
Uspomeni da ne smeta;
Ljubav moju, mogu rěti,
Jedino ću tu preněti.

U živoga cvětja kiti
Uzpomenu sdârži moju!
Ona će te naučiti
Mom se smilit nepokoju:
Ona će ti za me izrěti
Što mi 'e u sârcu, što u pameti.

U Dubrovniku.

Antun Kaznačić.

Digitized by Google

2. Vĕštica.

Od

Dragoile Jarnevićeve.

Jur pod plaštom od polnoći
Priroda počiva,
I žiteljah trudne oči
Mili san pokriva.

Hram nebeski zvězdah luči
Razsvětljuju jasno,
A dubravom hukajući
Čut bi sovu glasno.

»Bàrzo, ćeri! pol je noći,
Već měsec izajde,
Dok je hora, trĕba poći
Hajde, ćeri, hajde!« —

»Kud ćeš, majko, bědnu mene
Da odvedeš sada,
Čime polnoć svoje sěne
Izvodi da vlada?« —

»Nevidiš-li jato s neba
Sitnih zvězdah sjati?
Moja ćeri, nije trĕba
Noći se bojati.« —

»Tamna nocca, majko, nije
Prijatna nikomu:
Sumljivo mi sàrce bije...
Ostajmo na domu!« —

»Da idemo! ustaj! hajde!
Ja te čekat neću!
Što nam prěti, svud nas najde...
Uzmi ovu svěću!«

Digitized by Google

Dàrhtjuć rukom plaha děva
Popadne svěćicu,
Nit neznade zašt se lěva
Suza joj po licu.

»Huhu! Čuješ li ti sovu,
Kako lěpo pěva?
Vidiš, ćeri, zvězdu novu,
Kak prijazno sěva?

Znak je dobar, baš od obih
Svàršit će s' želenje...
Samo pomoz k tvojoj kobi
Brat mi to korenje.

Od onog ću svarit pivo,
Za mirne zatravljat;
Ovo u loncu směšat živo,
Za drage razstavljat.

Od ovog će morat pasti,
Miko, dvorski sine!« —
»Ta šta kažeš? Tvojom strasti,
Majko, da pógine?« —

I jur leži děvojčica
Strahom oborena,
Problednuta rujna lica
I usta medena.

»O věštice, da s' prokleta!
(Čuje se u noći),
Šta uradi od děteta
Vražjom tvojom moći?« —

»Ajd odatle, sine ludi!«
Digne baka viku,

Digitized by Google

Čim děvica jur na grudi
Ležaše svom Miku.

Nu nepazi, što mu reče
Gnjevna zla věštica,
Nego oće da uteče
S děvom izpred lica.

Ništa baka negovori,
Nego iznenada
Vražjom silom svom obori
Na tla oba mlada.

Čim pomoli zora lice,
Pàrvo najdu tade
Kuću praznu, nit věštice
Tu već neimade.

»Kud propade stara baka?«
Pita děkla mlada
Glasnu družbu od momaka'
Těrajućih stada.

U to stignu u dubravu,
Šta vide tu pàrvi?
Najdu baku, kôj u glavu
Zavàrgli se càrvi.

Nit je màrtva, nit je živa
Vilenica stara,
Suzama joj lice pliva,
Rukom se udara.

Mili Bože! šta je ovo?
(Zaviknu čobani,
Čime opet čudo novo
Smotriše na strani).

Digitized by Google

Zagàrljene tu dvě stahu
Slike od kamena,
Licah blědih, što biahu
Sinoć još rumena.

---

3. Pěsma
o propasti kraljevstva bosanskoga.

(*Iz sbirke Dragutina Rakovca.*)

Ova pěsma sve ako i nije od prostoga čověka složena, a ono ju opet prosti u Bosni uz tamburu pěvaju. Nalik je na pěsme Kačićeve. Stališ tadašnji kraljevine bosanske biaše kukavan. Nesloga i druge opačine gospode razore kraljestvo bosansko.

Memed care uranio biše,
Na sve strane bile knjige piše,
Ter jih šalje pašam i vezirim.
U knjigam je njima govorio:
Sućur Bogu i našemu svetcu!
Naše carstvo razširismo lěpo;
Al tako mi posta ramazana
I čitapa svetog alkurana!
Niti hoću, nit se smirit mogu,
Dok god Bosna Vlaha štuje kralja,
A ne cara svèta gospodara.
Nuder daklen, sivi sokolovi,
Sluge věrne moji vitezovi!
Od svih stranah pokupite vojsku,
Udrit ćemo na bosanskog kralja,
Lako ćemo pridobiti njega:
Jer gospoda u neskladu žive,
A pomoći imat moći neće.
Zaštò kralji medju se se biu.
Ako l' bi mi u potrěbi bili,
Lasno ćemo pomoć zadobiti,
Sva će volit pridružit se caru,

Digitized by Google

Neg giauru nevěrnomu kralju.
Što ako nam Bog i srěčà dade,
Ter u šake nami Bosna pade,
Blaga Turcim do deset kolina,
Jer je Bosna sengil banovina,
U njoj svakog berićeta ima,
Gjaiz nije da to Vlah uživà.

Ti su glasi čak do kralja došli,
Ter s' od tuge biše razbolio,
Ali mu se ino nemogaše,
Već pokupi svoje vitezove,
Sve po izbor bane i knezove,
U zó čas jih, pobre, pokupio,
Jer gospoda nehti boja biti,
Neg sramotno oni pobigoše,
Sve kraljevstvo u zlo oboriše.
Težko kući, gdi nesluša niko,
A i vojski, kad svak zapovida.
Malo vrěme postajalo biše,
Sve gradove Turci osvojiše,
. . . . . .
. . . . . .
Divan čini i za toga care,
Niže Jajce grada bieloga.
Svu gospodu na divan je pozvô,
A kada su na divanu bili,
On zapita pisma od gospodstva.
A kad pisma ugrabio biše,
Od dragosti nasmija se grôtom.
Pisma žeže, a gospodu veže.
Tad izgibe silena gospoda,
Devet hiljad slovinskoga roda,
Ko god nehti věrů zanikati,
Sve izgibe, niko neuteče.
Ta je reda kralja dohodila,
Kog nemilo Turci izmučiše,

Digitized by Google

Prija nego na mih sadart biše
. . . . . .
To na věri sve su učinili
Kàrvopije od starine Turci.
Turčinu se věruj, mili pobro,
Dok si jači, to upamti dobro.

Zla dosada, brate, izbrojena
Turskoj sàrčbi nisu dosta bila,
Nego ore càrkve i otare,
Sela robe i varoše pale.
Kavazi su Bosnu oplinili,
Momke kupe prija neženjene,
Mužke děce do trijest hiljada,
Da jih vode do Stambola grada.
Kada li jih Turci povedoše,
Plačni glase do nebesa čuše,
Majke cvile, svoje kose gule,
Děca ciče, mile majke gàrle.
A kada su u Stambolu bili,
Sve na silu jesu izturčili,
I od njih je postanula vojska,
Silna vojska Jenjičari Turci;
Koji dosta zla su počinili,
A najviše u Stambolu gradu,
Koga no su često porobili,
A i care mloge pogubili.

Pěvo bi ti i još, pobratime!
Sve od Bosne lěpe banovine,
Al od tuge već se prinemogoh,
Niz obraze jur mi teku suze.
Neka daklem oni dalje pěva,
U koga je sàrce od kamena.

Digitized by Google

NARODNA POESIA.

Nar. pěsme Hàrvatah.

Od St. Vr.

Kad se ugledamo na unutarnji žívot južnih Slavenah, vidimo da gotovo neima nijedno pleme, koje bi toliko vrědno bilo, da oči iztraživaoca jezika i običajih na se povuče, koliko baš pleme Bugarsko i Hàrvatsko *). Kao pleme Bugarsko ima i pleme Hàrvatsko

*) Ime hàrvatsko proteže se na vàrlo različite grane jugoslavěnske. Hàrvatsko ime vlada po čitavom provincialu i granici hàrvatskoj, kao i po Primorju, Istrii, Dalmacii i jednoj strani Bosne, Ugarske, Austrie i Moravie. Pored te razširenosti dolazi ono što od kàrvi i jezika, a što od dàržavnoga (političkoga) uredjenja. Nu iztraživalac jezika neka se nedade varati i slěpiti od uredjenjah ljudskih, već neka njega vodi uredjenje božje: jezik i kàrv. Ja dakle ovdě kao filolog negovorim ni o Hàrvatih štokavcih, koje porad sličnosti jezika brojim k Sàrbljem, niti govorim o Hàrvatih kekavcih, t. j. ó stanovnicih zagrebačke, varaždinske i križevačke varmedje i Medjimurja, koji po jeziku spadaju k grani gornjoj (korutansko-slověnskoj), što je pàrvo opredělio vàrlo razložno glasoviti naš *Kopitar* u svom glagoliti, i kojega sam se istinih rěčih podpuno obavěstio učivši pozorno govor prostoga puka provincialne Hàrvatske. Po pravu (jeziku) to dakle ide ime jedino Hàrvate čakavce, t. j. onu granu južnoslavensku, što trěba u svom govorú *ča* m. *šta* ili *kaj*, a ti Hàrvati stanuju od starine u Primorju, po većoj strani primorskih varoših, Zadarskom okružju i po otocih primorskih i dalmatinskih. Kao naselbine stare nalaze se po někojih selih sěvero-zapadne Ugarske i dolnje Austrie, kud su Hàrvati iz kàršnog Primorja došli 13. věka (po svoj prilici poslě tatarskoga poraza kod Olomuca, Novoga města i Grobnika). Ona strana, što je od ovih došljakah prelazila u Moravsku, poznata je pod imenom *Horvatah Podlužakah*, nu dosavši medju srodnu bratju, počešila se je, t. j. zaměnila hàrvatski jezik s jezikom česko-moravskim. M. Tersia doznavši se veli-

Digitized by Google

bogatu literaturu iz starine. Koliko ima tu starodavnih još nepoznatih ili samo po imenu poznatih rukopisah, starinskih zakonikah, misalih, listinah na pravo se pretežućih i na dogodovštinu Hàrvatah! Koliko starinskih tiskah, koje poradi načina pisma, koje poradi městah, u koja su zakopani, nedostupnih! I u drugom obziru ima jezik hàrvatski s jezikom bugarskim naličnu sudbinu. Naime kao što je živo naréčje, t. j. jezik sadašnjih Bugarah učenomu světu baš vàrlo malo poznat, isto tako i jezik sadašnjih Hàrvatah živi samo još u ustih naroda, jerbo neima još nijedne gramatike, nijednoga réčnika ili izdanja narodnih pěsamah, iz kojih bi se čověk mogo naučiti stroj, izvàrstnosti i mahne toga naréčja. A opet bi bilo od velike koristi za dogodovštinu slavenštine (najpače za našu južnu), da se podaje i obraz statistike hàrvatskoga naréčja, i da se pokaže, kojim je putem i uplivom sadašnje lice primilo. To bi se tim laglje iztražiti moglo, što je u dio pala hàrvatskom naréčju sréća, te ima barem koliku toliku literaturu u noviem ukusu iz 15., 16., 17. i 18. věka predstavljenu u klasičnih pěsmah Lučića, Barakovića, Ivaniševića i dr., kojom se prednoštju Bugarsko pleme nikako ponositi nemože.

Razmatranje tih razlogah potaknu me, te ja u našem dělu počimam priobćivanje uzorah narodne poesie baš s pěsmami Hàrvatah. Izmedju priobćenih evo ovdě komadah nalazit će se valjada po koj, što će biti barem stranom znaocem nar. poesie od drugda već poznat. Po svoj prilici imat će grana Hèrvatska i boljih i izvorniih nar. pěsamah nego ove što su; nu ja

---

ke běde i sirotinje, koju Hàrvati čakavci podnositi imadu u Istrii poradi neplodnosti zemlje, preseli mnoga sela Istrianska u bogati Banat, nu tuga za rodnim krajem čini, te se većina tih naselnikah vrati opet u pàrvobitni kukavni svoj zavičaj. Samo malo ih preostane, koji i do dan danas svoj jezik sačuvahu.

Digitized by Google

sam primoran očitovati, da dosad nebih srětan, te bih se bio dočepao boljih i zaunimniih, sve što sam u tom poslu do duše dosadjivao s molbami učenoj gospodi, stanujućoj medju pravimi Hàrvati.

Najstariu Hàrvatsku nar. pěsmu, što je tiskana, našo sam u *Barakovićevoj Vili Slovinki* (Venetia 1683) na str. 144, koja evo ovako počima:

»Cvilu to mi cviljaše — drobna ptica lastovica,
Ona cvilu cviljaše — Zadru gradu naprid vratiu
(na predvratju?)
Biše mi se cvileći — drobna ptica zakasnila,
Ter ju biše pustilo — žarko sunce na zapadu,
A biše ju zaskočio — sjajni misec na istoku.
Ali ono nebiše — drobna ptica lastovica,
Neg mi ono biše bila — stara majka Ivanova.
Ona majka klikovaše — sinka svoga i brajenka.
Na nju mi je nešetala — bila Vila planinkinja,
Ter mi side bila Vila — staroj majki besiditi:
Ča mi tako cviluješ — stara majka Ivanova?
Koja ti je nevolja — grozne suze prolivati?« itd.

Jedan komad, sakupljen od prof. Sreznjevskoga, nalazi se u Šafarikovom Narodopisu (str. 166. »*Horvatske tuše*«). U ostalom priobćuje g. prof. *Fialka* u *Květih* několiko komadah, koje je sakupio, putujući po Hàrvatskih selah sěvero-zapadne Ugàrske. A eto je sve, šta se je dosad u tom ogledu tiskalo. Netiskanih komadah nalazi se několiko kod gosp. Drag. *Rakovca* (iz sbirke gg. Sreznjevskoga i Kukuljevića), a několiko izlomakah kod mene. Od priobćenih primio sam od razd. I. br. 1. 2. 3. 4. 6. od g. Drag. *Rakovca*, a broj 5. od g. Sreznjevskoga; komade pod razd. II. od g. *Bratulića* rodjenog Istrianca, koj jih sakupi u svom zavičaju u okolici Pazinskoj (Pisino). Čitav pako razd. III. donosi sbirku od g. *Kukuljevića*, na kojoj ljubavi i dobroti njemu kao i gori napomenutoj gospodi iskreno zahvaljujem.

Digitized by Google

Radi lagljega razumljenja ovih pěsamah evo navodim slědeće glavne vlastitosti i razne znake hàrvatskoga naréčja: 1. metju Hàrvati *ča*, m. *šta, što;* — 2. značajni samoglasnik (beweglicher Vokal) jest *a*, n. p. *dan, šav, mogal, našal, kratak, tanak, razagnati* i t. d.; — 3. na koncu rěčih *n* m. *m*, n. p. *nan, van, jin, kan,* z *tobon,* z *bogon* i t. d., m. *nam, vam, jim, kam,* z *tobom,* z *bogom* i t. d.; — 4. u někojih rěčih sačuvao se je rinesam n. p. *dimboko* (u Ug. *diboko*), *žumboriti* i t. d., m. *duboko, žuboriti* i t. d.; — 5. *l* (poljskoruski ł) na koncu rěčih, n. p. *mogal, rekal, dobil, misal, pristal, sokol, stol, kotal* i t. d., m. *mogo, reko, dobio, miso, pristo, soko, koto* i t. d., izuzimajući někoje strane od Istrie, gdě se (n. p. oko Pazina) taj *l* u *part. perf. act.* sasvim izostavlja i m. *pošal, mogal, dobil, ranil,* kaže *poša', moga', dobi', rani'* i t. d.; 6. izostavlja se ponajviše *v* u početku rěčih, kad slědi za njim skupoglasnik, n. p. kaže se: *se, saki, sagda, zeti, ladati* i t. d., m. *vse vsaki, vsagda, vzeti, vladati* i t. d. Predložnik *v* (in) ili se sasvim izostavlja, kao što to biva gotovo svagda kod 4. padeža, ili mu se dodaje *a- euphonicum,* kao što se to čini ponajviše onda, kad vodi za sobom 7. padež. Zato se kaže n. p. *idem Šopron, idem kuću, školu* i t. d., m. *idem v Šopron, idem v kuću, v školu*; *bil sam seli,* m. *bil sam v seli* (u selu) i t. d., gdě se naproti tomu kaže u 7. pad. ponajviše: *bil sam va Riki, va crikvi* i t. d., m. *v Riki, v crikvi* i t. d. (Isto tako i kod někojih rěčih, n. p. *vazam, vazmi, vapiti* [*uzam, uzmi, upiti* ruski *vopiti, voplj.*] — 7. izlazi u jednobroj 7. padež (*prepositional*) samostavnih mužkoga i srědnjega spola na *i* ili *e*, n. p. *bil san va gradi, bil san seli, dojaha' je na brzon konje* i t. d.; — 8. ima to naréčje mnogo talianskih rěčih, n. p. *ponestra* (prozor), *deštri* (prikladan), *facol* (rubac), *rekinje* (vitice, naušnice, tal. *orechino*), *armisat* (oboružat) i t. d. — Kod Hàrvatah po Ugarskoj i Austrii ima više magjarskih i němačkih rěčih, ma sa svim tim

Digitized by Google

nalaziš i kod njih još tal. *facol.* Razrěčja hàrvatskih ima puno, osobito po varoših i otocih; tako se n. p. po někojih varoših (Rěci, Bakru, Senju, Bagu) govori m. *č, ž, š,* svuda samo prosto *c, z, s,* n. p. *ca, cakati, zena, zaba, vise, tisina* itd. m. *ča, čakati, žena, žaba, više, tišina* itd. Na otoku Velji (Veglia) govori se po polju *h* m. *g.* n. p. *hora, hlas, hrom,* m. *gora, glas, grom.* (Vidi pěsme.)

I. Iz Primorja.

1. Nikada.

(*Iz Senja.*)

Visnica se potresuje,
Pod njom postelja,
Posteljica pokrivena
Zlatom i svilom.
Na njoj spava drag i draga;
Niko ih nezna.
Većno [1]) jedni visni boze,
Ter mi sami dva...
Dvi ticice priletise,
Drobno zumbore;
Povi meni, dragi ljubi,
Ca ti govore? —
Jedno drivce na Dunaju,
Drugo nad more:

[1]) *Većno*: već sa enklitikom *no* kao što *gděno, kano, kojino,* od *gdě* i *no*, od *ka* i *no*, od *koji* i *no* itd. —

Digitized by Google

Kad se drivce s drivcem spravi,[1])
Onda to bude.
Nit se drivce s drivcem spravi,
Niti to bude.

---

2. Tri věnca.

(*Iz Senja.*)

Majka Maru priko vode zvala:
Jesi Mare te rube oprala? —
Nisan, majko, neg stoporv pocela. —
Ca si Mare litnji dan delala? —
Pri moru san rozice trgala
Puna njedra i oba rukavca;
I bratu san brodić nakrcala,
On je meni svile i bumbaka.[2])
Uplela san tri venca zelena;
Jednoga san bracu darovala,
Drugoga san za se ostavila,
Tretoga san u more bacila,
Plivaj plivaj, moj vence zeleni!
Dok doplivas do Jurjeva dvora,
Dok upitas Jurijevu majku ...

---

3. Utopljenici.

(*Iz Senja.*)

Frane i Lijana na put se spravljala,
Odi ti, Lijano, majku svetu pitat;
Mi ćemo tim toga barcicu armisat'.
Barcica armisana, srebrom okuvana.

---

[1]) *Spravi*, složi, sastane.
[2]) *Bumbak*, pamuk.

Digitized by Google

Nedaľ vam Bog puta ni vetra ni vala.
Potopi se Frane i lipa Lijana:
Isli su ribari ribicu loviti,
Pak su ulovili Franu i Lijanu;
Odnesli su Franu u sveti Franciska,
A lipu Lijanu klostar koludricam.[1])
Na Frani mi gori svitja od cekina,
Na lipoj Lijani duplir od soldina.[2])

---

4. Jurjev dan.

(Iz Krka, varoši na otoku Velji.)

Pĕva se na Gjurgjev dan.

Veseli se Bosno, zemljo ramna,[3])
Koja jesi na hlasu izdavna,
Koja si no lito dopeljala,
A krštjansku viru dost poznala,
Još će tebi veća radost biti,
Kad ti bude Jurjev dan doniti,
Po horach će snihi okopniti,
A po poljach drobne rože cvasti,
Po planinach tiči popevati,
Zač[4]) je Jure roda vitežkoga,
Ki umora zmaja velikoga.

---

[1]) *Koludrice,* kalugjerice, opatice.
[2]) *Soldin,* novac taljanski od 12 kr. srebra.
[3]) *Ramna,* ravna.
[4]) *Zač,* zašto, jerbo.

Digitized by Google

5. Věnac.

(*Iz otoka Velje.*)

Oj mi Zmjina hora,[1]) poda Zmjinom rika,
Nabralo mi divče smilja puno vritje.
Puno vritje smilja a puni rukava,
Pa kan mi otide? na primorje ramno.
Sidi divče doli, te si vince pljete.
Jedan vinac spljela, u mórje hodila,[2])
Druhi vinac spljela, na hlavu si dila,
Tretji vinac spljela, a druharca kljela:
Chale, moj druharče, na daleko mi je.
Moj smiljevi vinac za tebe jur nije.
Ti mi moj druharče, pljeteš od beštrana,[3])
Ne choćeš bich zela krunicu[4]) na hlavu,
Krunicu na hlavu, tesnýk[5]) na ramena,
Ne chočeš da budu va crjikvu vedena.
Ale Boh ti prosti, moj nailepšejši,
Bil bi tebi sak dan, kot moj najjasnejši.
Kada mene zabil, sritno tebi bilo,
Druho divče mlado smilj-ti vinac vilo,
Smilj-ti vinac vilo, a ti virno bilo,
Kot to virno divče, ča ti milo bilo. . . .

---

[1]) *Zmjina hora*, gora najveća na otoku veljanskom.

[2]) *Hoditi* (češki *hodit*), baciti.

[3]) *Beštran*, bàršljan, lat. *hedera*.

[4]) *Krunica* pàrta. Krunicu nose samo zaručnice (nevěste). Tako i *pàrtu* sada kod nas ponajviše nose zaručnice, kad idu na věnčanje, premda su ju (tomu još neima pol věka) sve děvojke nosile kao biljeg i ures děvičanstva. (U provincialu našem ima još městah, gdi děvojke pàrtu nose, kad polaze u càrkvu.)

[5]) *Tesnýk* ili *tesnjak*, haljina càrvena, koju obuče zaručniea, kad ide pod věnac u càrkvu. Drugda nose žene i děvojke veljanske posve càrno odělo.

Digitized by Google

6. Ljubav postojbine.

(*Iz Krka, na otoku Velji.*)

Prošla san na more, more sprogljedati,
Jidoh na stenčicu, obličih [1]) plavčicu,
Zle van tu hodeći, zle van tu jadreći,
Na dvisto vesalac, na tristo jadarac.
Ona stisne kriljca, i majki spobigne:
»Mila majko moja, ča sin ja videla,
Zle van tu hodeći zle van tu jadreći,
Na dvisto vesalac, na tristo jadarac?« —
»Nisu ti no, Mare, vesla ni jadarca,
Leh [2]) su tí no, Mare, tvoja mila cvatja: [3])
Još si, Mare moja, u zibelcu [4]) bila,
Da je tebe majka obetjala bila —
Obetjala bila Ivu kapetanu.
Spravljaj, Mare, ruho, cvatje ti je bliza.« —
»Nitju ja je spravljat, nitju ž njima poći.
Ko budete, majko, u crikvu hodela,
Se ote divojke tu u crikvu biti,
Lipe Mare vaše mej njim netje biti.
Jošte druge majke po devet jimajo,
I još nijedno tak nadalek nedajo.
Ke voljte [5]) će biti, moja mila majko!
»Mare hćerko moja, neran srca moga,
Zač mi je ranjeno, na pol razplačeno.
Spravljaj, Mare, ruho, cvatja ti su dvorū.« —
»Nitju ga ja spravljat, nitju ž njima poći.« —
Na to mi prileti Jive kapetane:
Kadi si mi kadi, lipa Mare moja?

---

[1]) *Oličiti*, smotriti.
[2]) *Cvatja*, svatje, svatovi.
[3]) *Leh*, već, nu (srav. korutansko slov. *le*, češki *len*).
[4]) *Zibelca*, kolěvka, bešika.
[5]) *Ke voljte*, tal. *che voglete*, šta oćete.

Digitized by Google

Kade te jur čekan iz davna vremena.« —
Na to mi joj klade krunicu iz zlata.
Jošće mi joj klade do devet prsteni.
Jona mu govore: »Nitju tvoga dara!« —
»Ti oćeš bit moja, ti si ljuba moja!
Evo te ja čekan devet godin dana.« —
On mi ju uzame z devete kamare,
I on mi ju pelja na nje bile dvori.
Sade su joj došle nje se drugarice:
»Ustrante [1]) mi s Bogon, moje drugarice!
Prigledajte, drage, milu majku moju,
Napojte ju, drage, te hladne vodice!
A ja greden tužna u Levante gradi,
Zač je mene majka na daleko dala.

II. Iz Istrie.

1. Ljuba Ivanova.

Zaspala je ljuba Ivanova
Pokraj puta luga zelenoga.
Našle su ju sluge Ivanove,
Šle su brzo Ivanu povedat:
»Oj, Ivane, verni gospodare!
Će-li-mo ti [2]) ljubu sprobuditi?« —
Ne budite, verne sluge moje,
Ja san junak za divojke budit,
Jošće bolji za divojke ljubit;
Ašto [3]) iman tri luge pasati:
Prvin lugu ni travę zelene,
Drugin lugu ni hladne vodice,
Tretin lugu draga ljuba moja.

[1]) *Ustrante*, ostante.
[2]) *Će-li-mo ti?* hoćemo li ti? Bi li ti? —
[3]) *Ašto* (još, jošte?)

Digitized by Google

2. Katarina.

Zrasla mi je kita lužmarina,[1])
Pod njom sîdi bîla Katarina,
I pod njon je droban šav šivala,
Kad k njoj dojde sestra Mandaljena:
»Da biš se ti jada našivala!
Turci su ti Jurju zarobili.«
Stavi šavak na travu zelenu,
A iglicu na mramornu stenu,
I poteče Jurjevu kamaru,
Tr probuče Jurjeve svitice,
I pripaše Jurjevu sabljicu,
I osedla najžešćega konja,
Pak prodrkne mez[2]) tu tursku vojsku.
»Pomoz Bože, delije neznani!
Dajte meni sužnja vezanoga.«
Skoči doli z visokoga konja,
Tr nabroji tri sta dukat zlata.
Dali su joj sužnja vezanoga,
Stavi njega preda se na konja,
Tr prodrkne do svojega doma.

3. Lépa sestra.

Lipa je sestra Lijana
Poli[3]) mladega Ivana.
Posla ju prosit Łamuš kralj.
Majka ju daje tr daje,
Bratac ju neda tr neda.

[1]) *Lužmarin*, ružmarin. —
[2]) *Mez tu tursku vojsku.* *Mez* (češki *mezi*) medju. Drugčie kažu čakavci obično *mej* ili *meju* m. *medju*.
[3]) *Poli*, polag, uz, pored (srav. česko *podle, wedle.*)

Digitized by Google

Bratac joj z ravna polja gre,
Sestra ga zduga zagleda,
»Ća si mi bratac zlovoljan?« —
»Moran ti biti zlovoljan,
Ač[1]) si se lipa rodila
Još si se liplja zgojila.« —
»Muči pomuči, brajne moj!
Ja san ti mlada šegava:[2])
Kroji mi svite junačke
Sdjelaj mi britku sabljicu,
Zpeljaj mi konja deštroga,[3])
I pred njin slugu vernoga;
Pak ti ga jašen za goru,
Za goru selo pod vodu.« —
Kad je Lijana zpod vode,
Tut Lamuš kralj je zpod vode:
»Bože pomozi, Lamuš kralj!« —
Bog mi te sprimi,[4]) cesar mlad!
Jel tud okolo divojak?« —
»Nij tud okolo divojak,
Neg kod mladoga Ivana,
Lipa je sestra Lijana;
Sprojašimo in na dvore,« —
Lijana skoči iz (!) konja,
I vrže kose preko pleć,
Odkrije prsa, tr reče:
»Pogledaj sade, Lamuš kralj!
Je-li ti ovo cesar mlad,
Ali ti ovo divojka,
Divojka mlada Lijana?« —

---

[1]) *Ač*, ako. *Ač* m. ako, kao *tač*, *daleč*, *drugač* itd. m. *tako*, *daleko*, *drugako* (drugojako).

[2]) *Šegava*, domišljata. —

[3]) *Deštri* (tal. destro), prikladan, bàrz. —

[4]) *Bog mi te sprimi* (krajnski: *Bog te sprim'*) Bog ti pomogo!

Digitized by Google

Nije meni za grada dva,
Ni mi je za dvanajst palač,
Nego da mene divojke
Šegavo sad spronašaju. [1])

---

4. V e r a.

Začula san, dragi moj,
Da se na put spravljaš.
Oj predragi, ljubi moj,
Zami me ti sobon!
Oj predraga ljubčice,
Hodit nebiš mogla.
U gori su tičice,
S njima ću letjeti,
U moru su ribice,
S njima ću plavati.
Vrgli su se plivati
Na dimboko more:
Ljubčica mi kraju gre,
Ljubi na dno pada.
Oj pomozi me kraju,
Draga ljuba moja!
Aj neka te pomore
Prava vera tvoja.

---

[1]) *Spronašati*, spàrdati se. —

Digitized by Google

5. Knez Juraj.

Dojaha' je kneže Jure — na brzen konje,
Predanj[1]) stane njegva ljuba — lipa Anica.
»Dalje stani lipa Ane, — nevernost moja!« —
»Čin san ti se zneverila, — kneže Jure, ja?« —
»Ti si meni poljubila — brajna mojega.« —
»Neveruj ti, kneže Jure, — ča j' majka rekla.« —
»Moja mati dobra žena, — neće krivo reć.« —
»Tvoja mati dobra žena, — krivo je rekla.« —
»Hodi hodi, lipa Ane, — bîlu kamaru,
»I prostiraj meju nama — bîlu postelju.«
Tr za njon gre kneže Jure, — svital meč nosi.
»Pusti me ti, kneže Jure, — do tri rîči reć.« —
»Reci reci, lipa Ane, — i do četiri....«
»Hodi hodi, draga majko! — bilu kamaru,
Viditi ćeš lipu Anu — kruto ranjenu.« —
Ča si čini' ča si dela', — kneže Jure mlad? —
»Muči muči, stara majko, — 'se si kriva ti.«
Zajaha' je kneže Jure — brzoga konja,
I sprojaha' priko polja — u črnu goru.
Podpuha' je hladan vetar — z polja i gore,
Odnesa' je brajnom Ane — tužne glasove.
Šli su za njin priko polja — brajni Anice:
Pomoz Bože, kneže Jure, — lîpi svatjo[2]) naš!
Ča nan dela, ča nan čini — sestra Anica? —
Dobro dela, dobro čini, — bolje nemore:
Belin telon zemlju gnoji — črnu zemljicu,
Belima rukama srdce drži — srdce srdašce.
Črnima očima zvezde broji — zvezde zvezdice.
Kada ona zemlju gnoji, — gnoji je i ti;
Kada ona zvezde broji, — broji je i ti.

---

[1]) *Predanj* (preda-nj, pred njega. —
[2]) *Svatja*, svojak, svak muž sestre (Schwager.)

Digitized by Google

6. Siroti̇nja.

Prosi' je star muž divojku —
Nina nina trana na — aj pokaza.*)

»Zami me, mlada divojko! —
Ja iman tri pare voli.« —
»Pokaži tri pare voli!«
Pokaza tri puže z rogi. —

»Zami me, mlada divojko!
Ja iman tri stane ovac.« —
»Pokaži tri stane ovac!« —
Pokaza tri škate[1]) šenac. —

»Zami me, mlada divojko!
Ja iman škornje srebrne.« —
»Pokaži škornje srebrne!« —
Pokaza noge pečene.[2])

7. Nevěsta.

Pěva se, kad se nevěsta vodi iz kuće majčine k dvoru mladoženjinu.

»Mila majko moja, sad mi ostaj z Bogon!
Pol'[3]) tebe ostavljan 'so veselje moje,
Poli susedice tihe razgovore. —
»Susedice moje, rano mi se stajte,
Tr mojoj ljubčici dobro jutro dajte.« —
»Dobro bimo dale, dat bimo ju znale.« —

*) Ovaj priglasak (refrain) dodaje se svakomu redku.
[1]) *Škata* zove se jedna měrica, koja bere malo više od polića. Nu na škate se ne měri vino, nego proso, pšenica i drugo žito.
[2]) Drugi pěvaju: *Pokaza noge zgorene.* —
[3]) *Pol', poli,* polag, uz, kod.

Digitized by Google

Vi ćete ju spoznat med svima dragama
Kako i danicu med svima zvizdama.
'Se zvizde je Bog da' misecu na pomoć,
Misecu na pomoć i onin mornaron,
I onin mornaron, ki po moru jadre,
Ki po moru jadre, verno Boga mole.

III. Iz Austrie i Ugàrske.

1. Tuge.

(*Iz dolnje Austrie.*)

Tuge moje tuge!
Da su moje tuge,
Kak su tuge druge!
Ali moje tuge
Jesu jako težke.
Kad bi samo male
Na kamen spadale,
Kamen bi razbile
Na makovo sime.

2. Dragota pogleda.

(*Iz zapadne Ugarske.*)

1. Imala sam pèrsten — ziz [1]) zelenim okom,
   Zel mi ga j' moj mili — večer pod ublókom.
2. Ča neznaš ti, mila, — ča s' rekla na veži,[2])
   Da ti moja ljubav — 'se na sèrci leži.

[1]) *Ziz*, s (cum). Dvostručenje praepozicie *s* nalazi se i u Bugarskom i rezianskomu naréčju. Isto tako nalazio sam ga do dva — triput u nar. pésmah sàrbske grane. (Vidi *Vukove* Nar. pjesme srbske, knj. I. str. 303: »Otale se Jovo podigao, I *sa* *s* njime sestrica Jelica itd.«) —

[2]) *Veža*, *Vorhalle*, u Štajeru *priklet*, onaj prostor u kući, što stoji izmedju sobah i glavnih vratah od kuće. Slavonci vele *trim* ili *vajat*.

Digitized by Google

3. 'Se na sèrci leži, — da te jako trapi,
Tvojemu sèrdašcu — marku (?) volju krati.
4. Težko je, težko je — ribice loviti,
Još je trikrat težje — z milu se raziti.
5. Tuge moje tuge, — jedna na kraj druge,
Kumaj jedna projde, — jur mi druga dojde.
6. Dražji mi je dražji — moje mile pogled,
Neg moje matere — večera i ubed.
7. Večeru i ubed — to jimam 'saki dan,
Moje mile pogled — jednuč krez tajédan.[1])

3. Nevéra.

(Iz Šopronske varmedje.)

Neznaš mili ča si rekal,
Kad si Šoprón školu išal?
»Oću projti, najzad dojti.
Tebe milu moju zeti!«
Ti si prošal, najzad došal
Mene rožu nisi uzmel (!).

4. Nevéra.

(Iz zapadne Ugarske.)

Noćas sam seli bil kod moje rózice,
I sam se zabavil do béle zórice.

I u béloj zori kad me je zbudila,
Do vežnoga prága menej sprohodila.

A na vežnom pragi mi jesmo postali,
Onde jesmo sebi desne ruke dali.

Večer si mi dala tvoju desnu ruku,
A jutro si prošla z drugim na poruku.

[1]) *Tajedan*, tjedan (p. *tydzień*), nedělja (hebdoma).

Digitized by Google

5. Odluka.

Visoki su brigi, diboke doline,
Ništ nemorem čuti od mile novine.
Jišćem ju po gorah, jišćem ju po polji,
Ar neg nju rožicu sèrce vidit želji.
Skalina je tvèrda, neće mi povidat
Ako prem noć i dan nemorem počivat.
Polje je široko, oči nedosižu,
Da bi mogal vidit milu moju rožu.
Věrnul sam se v selo Pardrovsko [1]) prozvano,
Va kom je sakomu ime moje znano.
Kumaj [2]) jesam pital, strašu me z ričami,
Da me ote lovit nemili vošćani.
Ako morem pojti ja va božje jime,
Peljajte me mimo mile domovine.
Bogu te izručam, njega za me prosi,
Da me nepreteljska sablja neraznosi.
Ar bude Bog otil milostivni otac,
Oće mojoj tužbi vreda [3]) biti konac.

6. Uskok.

(Iz zapadne Ugarske.)

Žalostno nam spiva ta tica papuga, [4])
Da će nas popasti prevelika tuga.
Oh ni mi na svitu vernoga človika,
Ki bi zagovoril tužnoga junaka.
Ali sam va polji, ali sam va gori,
Jednako mi dèrhće sèrce v mojem teli.

[1]) *Pahrendorf*, selo u Gjurskoj varmedji.
[2]) *Kumaj* (něm. *kaum*), jedva.
[3]) *Vreda*, odmah.
[4]) *Papuga*. Neznam kakva je ovo ptica. Težko te bude *papiga* (Papagay.)

Digitized by Google

Kuliko god puti na otca pomislim,
Jino tužni sinak mater zaobličim. [1])
I ako pogledam moje mile bratce,
I oči obèrnem na drobne sestrice.
Suzami su puni tužni oči moji,
Na 'se strani gledam, nigder nij pomoći.
Nemilo da ote junake loviti,
Nemilo vezati, v tabore [2]) voziti.
Pune su ulice jimena mojega,
Ar pitaju za me sakoga suseda.
Bil jesam veliko i lipo veselje,
Otcu i materi jedino ufanje.
A sada sam sebe moram zatajati,
Ako neću milih starjih zapustiti.
Pustina pustina, široka pustina,
Primi me junaka, bud mi domovina.
Nedaj me loviti, nedaj me vezati,
Ar želim neg starjih slabost podpirati.
Ako me oćete junaka vezati,
I onde nemilo tužnoga skončati.
Mimo otca moga hiže me peljajte,
Da njim ruke kušnem, meni dopušćajte.
Materi i bratom, i milim sestricam,
Prosim dopustite da se preporučam.

[1]) *Zaobličiti*, zagledati.
[2]) *Tabor* neznači ovdě *Lager*, nego u prenešenom smislu *rat*, isto tako kao što se upotrěbljava u provincialu Horvatske.

Digitized by Google

ZAKON VINODOLSKI

od lěta 1280.

(Priobćen od prof. Ant. Mažuranića.)

Vinodol zvao se je u staro doba oni dio Hèrvatske zemlje, što je do mora izmedj Senja i Rěke. Vas ovi kraj bio je vlastitost knezovah Kèrčkih, Vinodolskih i Modruških, koji su od prilike za 150 godinah kašnje počeli se Frankopani pisati. U Vinodolu bila su znamenitija města: Novi Grad, Ledenice, Bribir, Grižane, Drivenik, Hreljin ili Hriljin, Bakar, Tèrsat i Grobnik. — U svakom ovom městu biaše veći ili manji gospodski dvor (kaštel), po 1 ili 2 cèrkve i 50 do 300 kućah, a sve to skupa za sigurnost opasano zidom zvaše se grad. Svaki ovi grad imadiaše po jedna, dvoja ili troja vrata, koja su se svaku noć zatvorala. Někoji od ovih gradovah zapušteni su već sasvim, kao Ledenice i Hreljin, buduć da se je narod volio preselit na polje, nego li na bèrdu u gradu, daleko od svojih zemaljah pribivati. U Driveniku je još samo cèrkva, plovan (župnik) i požup ili podžup (zvonar). Bribir je još jedini grad u Vinodolu, koi se zatvora noćju, a Bakar je pod Mariom Tereziom slobodan kraljevski grad postao. Stolni kapitul Modruške iliti Kèrbavske biskupie, koi je g. 1493., kad su Turci razorili Modrušu, sa svojim biskupom u Vinodol došo, razděljen je u tri grada na tri tako zvana kapitula *collegiata:* u Novi, Bribir i Bakar.

Ovi starinski Vinodol razděljen je danas na 5 dělah: 1) na današnju kameralsku gospoštinu Vinodol, gdi je Novi, Bribir, Grižane, Drivenik, Belgrad i Kotor, i někoja novia města kao Cèrkvenica, Selce itd.; 2) na slobodan kraljevski grad Bakar (*Buccari*) s njegovim okružjem, gdi je osim Bakra takodjer Tèrsat i Kraljevica (*Portorè*); 3) na kameralsku gospoštinu Hreljin, gdi je osim Hreljina novie město Fužina (*Fuccine*); 4) na grofovsko-Batjansku gospoštinu Grobnik, i 5) na dio ogulinskoga regimenta, Ledenice, u Kèrmpotskoj kumpanii. — 1. i 2. dio spada na rěčki gubernium; 3. i 4. na zagrebačku varmedju, a 5. t. j. Ledenice, na vojničko-graničarsko upravljanje.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Lěta 1280. skupi se u Novom od svake obćine vinodolske (osim Belgrada i Kotora, premda su već morala bit onda) po nékoliko pametnijih staresinah, i tu u pribitju kneza Leonarda Kèrčkoga, Vinodolskoga i Modruškoga, stave pèrvikrat u pismo u svojem narodnom jeziku sve one prastare zakone i običaje, kojih su se za onda sěćali, da su ih kada čuli od svojih otacah i dědovah. One tako sabrane zakone napisali su u toliko eksemplarah, koliko je bilo gradovah na onom spravištu zastupljeno, dakle najmanje u 9 eksemplarah. Do sada se više nezna nego samo za ovaj jedini eksemplar, koi se je sačuvao u arkivu kapitula Modruškoga u Novom, gdě će se i u napréda čuvati.

Hotělo bi se, da se ovi prastari spomenik našega jezika i zakonah pristojnie izdade: ali buduć da mu je ne samo pèrva stranka na tri města proderana, da se nezna što manjka, nego mu je na mnogo městah već i sám pisar dosta rěčih ili izpustio ili preveć napiso, da se nemože razumèti (kao što je na počétku cèlih 5. redacah od 26. do 31. u bludnji po drugi krat napiso), zato sada samo *ad interim* ovako izpod štampe izlazi bez svakoga komentara, jeda bi učinio pozornu gospodu duhovnike i světske, koji su ljubitelji naših starinah u onih krajih, da gledaju malo, nebi li se po srěći našo još koi možebit bolji eksemplar, ili barem novii prepis kojega boljega eksemplara, iz kojega bi se moglo dopunit, što ovdě manjka.

Da se bolje vidi ne samo jezik nego i način pisanja u ovom zakonu, ja mislim, da je potrěbito bilo, da se svaki redac za sebe naštampa onako i s onoliko slovah, kako je u istom rukopisu. Na svakoj stranki u rukopisu ima 28—30 redacah, izvan poslědnje, na kojoj neima neg 21.; i da se vidi, što stoji na jednoj stranki rukopisa, razlučio sam liniom stranku od stranke. A buduć da je u rukopisu jako malo znamenjah razlučavanjah, kao što su zarezi, piknje itd.; tako čověk mora samo gonetati, što će reći koi zakon. S toga sam sudio, da ću čitateljem ugodnu stvar učiniti, ako dodam ujedno moj prepis rukopisa, kako sam ga ja čitao.

Original stoji na pèrvoj stranki, a moj način čitanja na drugoj. Jesam li ja dobro čitao, svaki može vidit iz originala, koi je pomnjivo i věrno sa samim rukopisom prispodobljen. U originalu brojio sam redce tako, da sam svakomu petomu broj primetnuo. Moj način čitanja razdělio sam na §§. i svaki §. počeo sam s početka. Gdě mi se je vidělo, da koje slovo ili koja rěč manjka, dodao sam u mojem čitanju, tako ništanemanje, da je moj dodatak ležečimi slovi naštampan; a gdě sam mislio, da je što suviše, što muti razum, zatvorio sam ovakovim znamenjem ( ).

Digitized by Google

I.

Kako je u rukopisu.

℄ V' ime božie amen let gnih 1280 ./. 8. indicio pravo dan 6. miseca jenvara — ℄

V' vrěme krala ladislava preslavnoga kra
la ugrskoga kralestva nega leto .6. nadeset
Va vrime ubo velikih muži gospode fedri
ga ivana levnarda duima bartola i vida
krčkih vinodolskih imodruških knezi ℄
zač dole kr . . . videći ludiki bludeći
svoih starii . . . . . kušenih zakon zato ubo edin
poedinom i . . . . . ludi vinodolski želeći
one stare . . . . . akone shranitie napuni ke
nih prvi i. . . . da su . . . neni neuređeni, ℄
Skupišese vs..na kup . . . . crikveni tako pri-
prošći ludi sveršeněm . . . ć zdrave svet.
U novom gradu pred obrazom toga istoga kneza
leonarda zgora imenovana isbrašese od vsakoga
grada vinodolskoga nevse st..iiši navkup
nake viahu dase bole spominahu vzakonih.
svoih otac iodsvoih ded ča bihu slišali,
inim narediše i ukazaše tesnim zakonom dabivse
dobre stare izkušene zakone uvinodol činiti —
položiti vpisma od kihbise mogli spomenuti.
ili slišati od svoih otac ided zgora rečenih
ta ko odsada naprid moguse ulećí bluenja te
riči inih dětce vrime ko pride danimaju primis
alě vtih zakonih ℄ Ki ubo buduć izbraninato
odtih istih ludi vinodolskih z novoga grada.
Črna dvornik vsega vinodola i od knezi zgora reč
enih tako odsada naprid moguse ulećiblueně

Digitized by Google

II.

Kako se čita.

V' Ime Božje, amen; let gospodnjih 1280.; 8. indicio, pravo dan 6. miseca jenvara.

V' vrěme kralja Ladislava, preslavnoga kralja Ugèrskoga, kraljestva Njega leto šest na deset.

Va vrime ubo velikih muži, gospode Fedriga, Ivana, Levnarda, Duima, Bartola i Vida, Kèrčkih, Vinodolskih i Modruških knezi.

Zač dole kr .... videći ljudi, ki bljudeći svojih starii .... *izkušenih* zakon, zato ubo jedin pojedinom i .... ljudi vinodolski želeći one stare *dobre* zakone shraniti je na puni, ké njih pèrvi *imiše*, da su .... njeni neurejeni. Skupiše se vs*e* na kup *tako* crikveni tako priprošći ljudi svèršenjem .... ć zdrave svet. U Novom Gradu pred obrazom toga istoga kneza Leonarda zgora imenovana izbraše se od vsakoga grada vinodolskoga ne vse st*ar*ijši na vkup, na ke vijahu, da se bolje spominjahu v zakonih svojih otác, i od svojih déd, ča bihu slišali, i njim narediše i ukazaše tesnim zakonom, da bi vse dobre stare izkušene zakone u Vinodol*u* činiti položiti v pisma, od kih bi se mogli spomenuti ili slišati od svojih otác i déd zgora rečenih, tako od sada naprid mogu se uleći blujenja te riči, i njih dětc*a* vrime ko pride da nimaju primisalja v tih zakonih.

(Ki ubo buduć izbrani na to od tih istih ljudi vinodolskih z Novoga Grada Čèrna dvornik vsega Vi-

Digitized by Google

te riči inih dica vrime kopride da nimaju primisalě vtih zakonih ℭ Ki ubo buduć zbrani nato odtih is tih ludi vinodolskih znovoga grada Črna dvornik vsega vinodola iodknezi zgora rečenih Petar plovan ivlkona Pribohna satnik. Jaanac saražin Bogdan vlčnić: ℭ zledenic ratko prvad ira doslav popove dobroša satnik ℭ izbribira drago slav arhiprvad ibogdan popzlonomer satnik. jurisl. ſav gradenić ℭ zgrižan luban i petar popovi — domian satnik. dunat. idragolub ividomir vlčić. ℭ Izdrivenika dragolub satnik imikula dragolub ipribinig ℭ Aizhrilina raden plovan i ivanac satnik živinasudac ikliman nedal ℭ Iz bakra krstiha plovan igrub . . a pop ivan satnik. derga vlčina. inedrag. ℭ Iz crsata vazmi na plovan inedrag satnik. dominik sudac i vieka*). ℭ Izgrobnikakirin plovan i slavan satnik i dom ian kinović paval islavina vukodružić Itivsi pisani na vkup skupleni odvole općin ske iedinim pristanenem i nareenjem sabranimvse općini vinodolske ke budu zdola pisane vola kesu slišali odsvoih stariih

ℭ Najprvo da ako ka odcrikav općinskih zvinodola imajuse kerstiti volaih bude kerstiti gdn biskup vkoi biskupii .e. crikav rečena. nima imiti odkeršćenja rečenoga neveće vernez benet ačkih soldini .40. tr. 1. obed tr. 1. večeru ana vlaćno odonih kiučine tu crikav kerštiti žakan ubokiza biskupom stoi vtoi istoj crikvi zov ſese hrvatski malik avlaški macarol —

---

nimaimiti odtoga istoga . keršćeně neveće bolanač .15. vernez benetačkih ℭ Ošće zverh crikav opat ii vola molstirov općinskih rečenih gdn biškup

---

*) všeka?

Digitized by Google

nodola; i od knezi zgora rečenih, tako od sada naprid mogu se uleći blujenja te riči, i njih dica vrime ko pride da nimaju primisalja v tih zakonih.)

Ki ubo buduć zbrani na to od tih istih ljudi vinodolskih z Novoga Grada Černa dvornik vsega Vinodola i od knezi zgora rečenih, Petar plovan i Vlkona Pribohna satnik, Janac Saražin, Bogdan Vlčnić.

Z Ledenic Ratko pèrvad i Radoslav popove, Dobroša satnik.

Iz Bribira Dragoslav arhipervad i Bogdan pop, Zlonomer satnik, Jurislav Gradenić.

Z Grižan Ljuban i Petar popovi, Domian satnik, Dunat i Dragoljub i Vidomir Vlčić.

Iz Drivenika Dragoljub satnik i Mikula Dragoljub i Pribinig.

A iz Hriljina Raden plovan i Ivanac satnik, Živina sudac i Kliman Nedal.

Iz Bakra Kèrstiha plovan i Grubeša pop, Ivan satnik, Derga Vlčina i Nedrag.

Iz Cèrsata Vazmina plovan i Nedrag satnik, Dominik sudac i Vieka.

Iz Grobnika Kirin plovan i Slavan satnik i Domian Kinović, Paval i Slavina Vukodružić; i ti vsi pisani na vkup skupljeni od volje obćinske i jedinim pristanenjem i narejenjem sabranim vse obćini vinodolske, ké budu zdola pisane, volja ké su slišali od svojih stariih,

§. 1. Najpèrvo, da ako ká od crikav obćinskih z Vinodola imaju se kèrstiti, volja ih bude kèrstiti gosp. biskup, v koj biskupii je crikav rečena, nima imiti od kèršćenja rečenoga neveće vèrnéz benetačkih soldini 40, tèr 1 obed, tèr 1 večeru, a na vlašćno od onih, ki učine tu crikav kèrstiti; žakan ubo, ki za biskupom stoji v toj istoj crikvi, *i ki* zove se hèrvatski malik, a vlaški macarol, nima imiti od toga istoga kèršćenja neveće bolanač 15, vèrnéz benetačkih.

Digitized by Google

nemore položiti vola vzeti ali za povidati neveće ono čabi otili datikaštalditih istih crikay nemu svoju volu dobru℄ Ošće zvrhu pop opći ne rečene ta isti biskup nemore niće zapovidativola vzeti neregda on sam pošle vola gre poknežstvu va vsaki grad vinodolski vki on gre imajumu datipo pi onoga grada .1. obed ter .1. večeru nišće manje nimajumu ponesti ta obed ituvečeru van izimeně onoga grada inisumudržanivan ponestiniednudrugu službu nisumu držani činiti rečeni popi / i žakni nere akobi vpal kivniki dug ali zgrešene zakoimelbi platiti osud moreta biskup isti od sagrešenihvze ti soldini benetačkih .40. za osud veće osud nemo remu priti od popi ižakan tih ./. ℄ I ošće onda kada pojde .gdn. biskup tada ima poiti ssedmimi koni pojidi osmo valižnik℄ Ošće ako gdn knez uvinodolu vola rečeni biskup kadabi pošal poknežstvu povino dolskom ivki godbi grad prišal ki otniju more či niti ěti iksebi činiti priti poruki satnika, onoga grada zasvoe jidenje izasvoe obiteli od kih koli goved ibrav kesemogu naiti naibliže ta ako odskota kmetšćega tako od plemenitih ludi tako od popi i od inih vsakih ludi ništar manie zane imaju platit gdn knez gdise koli imogu otsvoih perman činit ěti zase izasvoju obitel izavassvoi dvor otnaibližnago skota te iste općine budući koga godi zgorga imenovanih.

℄ Ošće akobi ki rubani naputi ili gdi indi da plati knezu libar .50. ℄ I ošće kibi vgradu hramrazbil — vnoći vola akobi ukral unem ter akobi gdoklicalpom agaite platit ima knezu libar .50. ℄ Vapiuć ubo pomagaite esu verovani ako reku srotu da esu onoga zlotvorca poznali ništar mane ako nij onde klicano nima platit nego soldini .40. ter škodu kakoi više izrečeno iako tu hudobu vadne učini nii

Digitized by Google

§. 2. Jošće svèrh crikav, opatij, volja molstirov občinskih rečenih, gosp. biškup nemore položiti, volja vzeti ali zapovidati, neveće ono ča bi otili dati kaštaldi tih istih crikav njemu svojú voljú dobrú.

§. 3. Jošće svèrhu pop občine rečene ta isti biskup nemore nišće zapovidati volja vzeti, nere gda on sam pošlje, volja gre po knežtvu. Va vsaki grad vinodolski, v ki on gre, imaju mu dati popi onoga grada 1 obed, ter 1 večeru: nišće manje nimaju mu ponesti ta obed i tu večeru van iz imenè onoga grada, i nisu mu dèržani van ponesti. Nijednu drugu službu nisu mu dèržani činiti rečeni popi i žakni; nere ako bi vpal ki v niki dug ali sgrešenje, za koj imel bi platiti osud, more ta biskup isti od sagrešenih vzeti soldini benetačkih 40 za osud, veće osud nemore mu priti od popi i žakan tih.

§. 4. Jošće, onda kada pojde gosp. biskup, tada ima pojti s sedmimi konji po jidi osmo va Ližnik.

§. 5. Jošće ako gosp. knez u Vinodolu, volja rečeni biskup, kada bi pošal po knežtvu po Vinodolskom, i v ki god bi grad prišal ki od njiu, more činiti jedi i k sebi činiti priti po ruki satnika onoga grada za svoje jidenje, i za svoje obiteli od kih koli goved i brav, ke se mogu najti najbliže, tako od skota kmetšćega tako od plemenitih ljudi, tako od popi i od inih vsakih ljudi; ništarmanje za nje imaju platiti gosp. knez, gdi se koli (i) mogu od svojih perman činit jeti za se i za svoju obitel i za vas svoj dvor od najbližnjago skota te iste občine, budući koga godi zgora imenovanih. —

§. 6. Jošće ako bi ki *bil jet v* rubani na puti ili gdi indi, da plati knezu libar 50. —

§. 7. I jošće ki bi v gradu hram razbil v noći, volja ako bi ukral v njem, ter ako bi gdo klical »pomagajte,« platit ima knezu libar 50; vapiuć ubo »pomagajte« jesu verovani, ako reku s rotú, da jesu onoga zlotvorca poznali: ništarmanje ako nij onde klica-

Digitized by Google

držan platit neveće soldini .40. akose more pokaza stipoverovanu svedoku ℂ Ošće akonigdovnoćijeukral vosiku niki skot vola nagumnu žito vola vaulnici vmesti gdise shranaju pčele med takoe plati knezu libr .50. ako estonde klič bil pomagai avadne soldini .40. itakoe vnoći ako nij onde bil vapai iškodu duplu kakoi pisano ikliče verovan ℂ Ako bude pred dvorom otsili pra: vola od dadbi [svrhu ke budu riči iparac nima svidočastva zverhu krivca ipustise narotu od rubaně ima krivac priseć samo .20. ter .5. iot tatbi imenovani sverhusamo 12. akosu vtoi tatbi škodni iako ondeje klican pomagai. I ošće odtadbe od mošune iot žita požgania ko stoji na polji iod sena vzeta ina stogu vnoći odtoga učinena imase od priseći samo šest i nima imiti ot govornika tat prez vole dvora nišće manie on ki priseći ima naidi porot nike kako bole more iakoih nemore imiti prisezi on sam vola oni toliko krat priseći imaju ℂ Ošće ako kisilu učini vpristaníšćuvinodol skom platiti ima knezu libar pedeset

---

akotadbu onde učini plaća lbr .20. 4. ako svedoci onde nisu ima priseći ki tai samo .12. ato akose učini tako vnoći tako vadne ℂ I ošće ako ki prime nikoga zgonika toga knezžtva vola ako biim jisti ili piti ili inu ku pomoć volasvet platit ima knezu libar .50. ℂ I ošće ka godi bratšćina dili zbor meju sobu držanae dati desetinu napuni, ℂ Ošće niedni zavezi odke godi riči ne moguse prvič meju kimi godi ludi knežstva zavezati ili zagovor položiti općinski vola navlašni onoga zaveza pol gre općini apol gospodi onoga grada gdi bude toučineno ℂ Ošće [vsa

Digitized by Google

no, nima platit nego soldini 40, ter škodu, kako j' više izrečeno. I ako tu hudobu va dne učini, nij' dèržan platit neveće soldini 40, ako se more pokazati po verovanu svedoku.

§. 8. Jošće ako nigdo v noći je ukral v osiku niki skot, volja na gumnu žito, volja va ulnici, v mesti, gde se shranjaju pčele, med, takoje plati knezu libar 50, ako jest onde klič bil »pomagaj«: a va dne soldinih 40; i takoje v noći, ako nij' onde bil vapaj, i škodu duplu, kako j' pisano; i klič je verovan.

§. 9. Ako bude pred dvorom od sili pra, volja od tatbi, svèrhu ké budu riči, i parac nima svidočastva svèrhu krivca, i pusti se na rotu od rubanja, ima krivac priseć samo 20 tèr 5, i od tatbi imenovani svèrhu samo 12, ako su v toj tatbi škodni, i ako onde je klican »pomagaj.« —

§. 10. Jošće od tatbe, od mošune i od žita požganja, kó stoji na polji, i od sena vzeta (i) na stogu v noći, *ako bude pra* od toga učinjena, ima se odpriseći samo šest. I nima imiti odgovornika tat prez volje dvora: nišće manje on ki priseći ima, najdi porotnike kako bolje more, i ako ih nemore imiti, prisezi on sam, volja oni toliko krat priseći imaju.

§. 11. Jošće ako ki silu učini v pristanišću vinodolskom, platiti ima knezu libar pedeset. Ako tatbu onde učini, platja libre 24. Ako svedoci onde nisu, ima priseći, ki taji, samo 12, a to ako se učini tako v noći tako va dne.

§. 12. Jošće ako ki prime nikoga sgonika toga knežtva, volja ako bi im *dal* jisti ili piti ili inu kú pomoć volja svet, platiti ima knezu libr. 50.

§. 13. I jošće kagodi bratšćina dili sbor meju sobú, dèržana je dati desetinu na puni.

§. 14. Jošće nijedni zavezi od kégodi riči nemogu se pèrvič meju kimi godi ljudi knežtva zavezati, ili zagovor položiti obćinski, volja navlašni; ono-

Digitized by Google

=ki pop držan je stražu strići vnoći vgradu kakoiničk.
℄ I ošće niedan žakan nemore prieti stih redi knež-
[stva ako
nij odvole kneza iod općine grada gdi.e. ℄ Ošće nie
dan od kmet iod ludi općinskih nemore poiti prebiva
ti vniednu crikav ni vniednu opatiju ili vmol
=stir služiti ili se onde položiti za obaritel nika
ako nij svolu kneza iobćine. ℄ I ošće dobra edna že
=na idobra glasa pomaknena za svidočastvo ako ni.
[veće
svedoki verovanae od ženi kženi tako od psosti
[ězika
kako od bieně i braneně ℄ I ošće niedan svedok
[pomak
nen zasvidoka nima svidočiti ako nij prvo pitan
od pristava aki to učini plati knezu .40. soldini
aonomu ostani komu budi viditi damu škodi nega
svedočastvo vsu škodu kubi onde priel ℄ Ošće
niedan nemore pomaknuti svoe žene za svidočastvo
sebi odniedne riči nimu verovana ℄ Oće ako ki
[pita
nikoga pred dvorom na polači ireče. e. tako —

Vola nivola pita od nega nikoga zgrešeně on ima
povidati volanje vola taiti ℄ ošće akose
ki prikaže pred dvorom pritče pokazaně ima po-
[maknu
=ti svedoki i ukazati da tako est: ℄ Ošće pud
aria to est straža nadvinogradom i od zemal
iódguman iod inih riči zverhukih pudari polože
na verovano neveće kada bude nika škoda . . . dnim
činitise vapii tada pomagaite, godi akone
vazme nikoga znameně od škodnika onoga, ita dai
ako pokaže verovanim svedokom vola pred dvorne-
[odne
se onoga znameně pria nerse bude ta krivac tužil

Digitized by Google

ga zaveza pol gre općini, a pol gospodi onoga grada, gdi bude to-učinjeno.

§. 15. Jošće vsaki pop dèržan je stražu strići v noći v gradu kako ini človik.

§. 16. I jošće nijedan žakan nemore prijeti svetih redi knežtva, ako nij' od volje kneza i od obćine grada gdi je.

§. 17. Jošće nijedan od kmet i od ljudi obćinskih nemore pojti prebivati v nijednu crikav, ni v nijednu opatiu ili v molstor služiti, ili se onde položiti za obaritelnika, ako nij' s voljú kneza i obćine.

§. 18. I jošće dobra jedna žena i dobra glasa pomaknjena za svidočastvo, ako nij' veće svedoki, verovana je od ženi k ženi, tako od psosti jezika, kako od bienja i branjenja.

§. 19. I jošće nijedan svedok pomaknjen za svidoka nima svidočiti, ako nij' pèrvo pitan od pristava; a ki to učini, plati knezu 40 soldini, a onomu ostani, komu budi viditi, da mu škodi njega svedočastvo, vsú škodú, ku bi onde prijel.

§. 20. Jošće nijedan nemore pomaknuti svoje žene za svidočastvo sebi; od nijedne riči nij' mu verovana.

§. 21. Jošće ako ki pita nikoga pred dvorom na polači, i reče: »Je tako, volja nij'?« volja pita od njega nikoga sgrešenja, *koje* on ima, povidati voljan je volja tajiti.

§. 22. Jošće ako se ki prikaže pred dvorom pridče pokāzanje, ima pomaknuti svidoki i ukazati, da tako jest.

§. 23. Jošće pudaria, to jest straža nad vinogradom, i od zemalj i od guman i od inih riči, svèrhu kih pudari, položena, verovano, neveće kada bude nika škoda *pred* njim činite se, vapij tada »pomagajte«, godi ako nevazme nikoga znamenja od škodnika onoga, i tadaj ako pokaže verovanim svedokom,

Digitized by Google

pred dvorom vola ako nepoide stimistimkrivcem ta da e pred dvor: ℭ I ošće more zvati vsaki poma gaite ako vidi delajuć niko zlo izatosenima kaštigati niednu penu ℭ

Oće od bieně raneně iod stučeně meju kmeti nij band. nego soldini .40. ke krivac ima platiti knezu aonomu ki bude bien*.2. brava ter likariju ato takoe od satnika igrašćika ibusovića, ki vsih esut podzakon i podpravdu, kmetsku ane otsžabniki i pozakonu kmetćskomu sudetse inim .e. zauraženě za dovole učineno ℭ

Ioće satniku igrašćiku ibusoviću nimase verovati vniednoj riči kabi učinena vnih vrime kabi pristoèla knih oficiu neveće ednim letom ko pride ponih izšastju oficia ℭ

Oće akobi muž ženi zvergal hoverlicu ili pokri vaču zglave vazli voli ter bise moglo prika zati trimi dobrimi muži volia ženami —

---

plati libar .50. akoe tužba stoga odkih gdn knez [imii soldini .40. ona koije vaćina učinena] .40. i .8. lbr. da ako žena ženi sverže pokrivaču više rečenu plaća .2. libre dvoru aonoi .2. ovci ako ubo onde nisu svedoci dobri prisezi kitai da nij to učinil budi prost: ℭ I ošće ako ki muž iližena — nepodobno reče ili svar bude govoriti nikomu [mužu vola nikoi ženi terse more pokazati ednim svi dokom podobnim ili mužem ili ženom ako nij onde veće svedoki plati dvoru libre .2. astrani koie rekal libri .2. ℭ I ošće akobi ki ubil od podknež inov ili od slug od obiteli kućne gdna kneza od [perma nov terbiušal i nemogalse eti daknez vazme vražbu toe zagovor vrnezi kakov ikolik bude otil

Digitized by Google

volja pred dvor neodnese onoga znamenja, prie ner se bude ta krivac tužil pred dvorom, volja ako nepojde s tim istim krivcem tadaje pred dvor.

§. 24. I jošće more zvati vsaki »pomagajte«, ako vidi delajuć niko zlo, i zato se nima kaštigati nijednú penú.

§. 25. Jošće od bienja, ranjenja i od stučenja meju kmeti nij' band nego soldini 40, ké krivac ima platiti knezu, a onomu, ki bude bijen, 2 brava, ter likariu; a to takoje od satnika i grašćika i busovića, ki vsi(h) jesut pod zakon i pod pravdu kmetsku, a ne od služabniki, i po zakonu kmetskomu sudet se, i njim je za uraženje zadovolje učinjeno.

§. 26. I jošće satniku i grašćiku i busoviću nima se verovati v nijednoj riči, ká bi učinjena v njih vrime, ká bi pristojala k njih oficiu, neveće jednim letom, ko pride po njih izšastju iz oficia.

§. 27. I jošće ako bi muž ženi zvèrgal hoverlicu ili pokrivaču s glave va zli volji, ter bi se moglo prikazati trimi dobrimi muži volja ženami, plati libar 50, ako je tužba s toga; od kih gosp. knez imij soldini 40, ona koj je vaćina učinjena, 48 libar. Da ako žena ženi svèrže pokrivaču više rečenu, platja 2 libre dvoru, a onoj 2 ovci. Ako ubo onde nisu svedoci dobri, prisezi, ki taji, da nij' to učinil: budi prost.

§. 28. I jošće ako ki muž ili žena nepodobno reče, ili stvar bude govoriti nikomu mužu volja nikoj ženi, tèr se more pokazati jednim svedokom podobnim, ili mužem ili ženom, ako nij' onde veće svedoki, plati dvoru libre 2, a strani, koj je rekal, libre 2.

§. 29. I jošće ako bi ki ubil od podknežinov ili od slug od obiteli kućne gosp. kneza, od permanov, tèr bi ušal i nemogal se jeti, da knez vazme vražbu, to je zagovor vèrnézi kakov i kolik bude otil svèrh plemene zlotvorca, koliko za polovicu; zač pleme nij' dèržano nere od pol, a zločinac drugi pol: da ako se jame ta zlotvorac, iz njega ima ta isti knez ili niki

Digitized by Google

zverh plemene zlo tvorca koliko za polovicu zač plemeni držano nere odpol azločinac drugi pol da akose ěme tazlotvorac inega ima ta isti knez iliniki mesto nega učiniti kogodi maćeni bude hotil anega pleme nišćese ne bosujuee — ℭ I oće ako ki učini zasedanje od rečenih pod- [knežinov — ili služabniki ili perman terse more pokazati podobnimi svedoci, plati knezu libar .50. ato takoe akobiga bili ili ranili iza ranene platit držanje polovicu akobi odnih nikomu niki udusi kal ili shabil tako dabi odtoga nemogal priti naprvo zdravje ostani vaosudu onom vkomgá knez oće osuditi ℭ Ošće akobikiubil nikoga kmeta ili odroda kmet dabise nemogal ěti vpadi vosud [libr 100. bližikamonoga grada kie ubien općini libri .2.

Odtih libar .100. ima imiti ditca ubienoga akoima ditcu imaju imit polovicu adrugi pol nega bližikita osud krivac plati ako ubigne imaju nega bližike osud platit pol apol nega rediakoe ima da akose ětí more pria nerse vražba plati vola akoe učinena naprava budi od nega maćeni anega bližiki budite prosti ℭ Ošće hćere kesu ostale posmerti očini imaterini ili sini akonisu ostali brati tim hćeram imajuse areditati ili ostaviti tim hćeram bla go otčino i materinoči ńeći vsu službu onu ku esu imili služiti dvoru otci imaterenih itakoeakobisini ostaliiumerli brez [reda.

ℭ Ošće akobiki držal ošastno to . e. rič niku kabi ničja bila iima kdvoru priti prez zapovidi dvorske vola prošćeně terbise moglo najti od gdna vola od nega oficiala držanje platit knezu za prihodak od ednoga .7. za vsakoleto

Digitized by Google

mesto njega učiniti kogodi maćeni bude hotil, a njega pleme nišće se neobsujuje.

§. 30. I jošće ako ki učini zasedanje od rečenih podknežinov ili služabniki ili perman, ter se more pokazati podobnimi svedoci, plati knezu libár 50, a to takoje, ako bi ga bili ili ranili, i za ranjenje platit dèržan je polovicu. Ako bi *ki* od njih nikomu niki ud usikal ili shabil tako, da bi od toga nemogal priti na pèrvo zdravje, ostani va osudu onom, v kom ga knez hoće osuditi.

§. 31. Jošće ako bi ki ubil nikoga kmeta ili od roda kmet, da bi se nemogal jeti, vpadi v osud libár 100 bližikam, *a* onoga grada, ki je ubijen, občini libri 2; od tih libár 100 ima*ju* imiti dica ubijenoga, ako ima dicu, (imaju imit) polovicu, a drugi pol njega bližiki. Ta osud krivac plati. Ako ubigne, imaju njega bližike osud platiti pol, a pol njega redi, ako je ima: da ako se jeti more pria ner se vražba plati, volja ako*) je učinjena naprava, budi od njega maćeni, a njega bližiki budite prosti.

§. 32. Jošće hćere, ké su ostale po smèrti očini i materini, ili sini ako nisu ostali brati tim hćeram, imaju se areditati ili ostaviti tim hćeram blago očino i materino čineći vsu službu onu, kú jesu imili služiti dvoru oci i matere njih; i takoje, ako bi sini ostali i umèrli brez reda.

§. 33. Jošće ako bi ki dèržal ošastno, to je rič niku, ka bi ničia bila, i ima k dvoru priti prez zapovidi dvorske volja proščenja, ter bi se moglo najti od gospodina, volja od njega oficiala, dèržan je platit knezu za prihodak od jednoga 7 za vsako leto, kó bi dèržal to isto blago ošastno, ter 1 osud soldini 40 na vsako leto, a ono ošastno ima se obratiti pod dvor kneza.

§. 34. Jošće ako bi ki dèržal kó blago, niku zemlju, volja niki vinograd ili pošišion ili vèrt, od tih

*) Na mèsto »ako« moralo bi možebit stati »ner«.

Digitized by Google

kobi držal toisto blago ošastno ter .1. osud soldini .40. na vsako leto aono ošastno. i mase obra titi pod dvor kneža ℭ Ošće akobi kidržal ko blago niku zemlu vola nikivinograd ili pošišion ili vert odtih pošišionibi imel gdn knez učestě iakobiga nedal držanje vtom osudu zgora rečenom vola od učestnoga akose [more ukazati kibi to učinil ℭ Oće akoe kiukral rič niku knezu ili nega dvoru ili podknežinu ili služabniku komu zgora pisanih plati knezu osud kakoe više rečeno od dadbi onomu [komue bude učinil od jednoga .7. — ℭ

ℭ I ošće kmeti ipopi od tatbi meju sobu imijte .1. zakon da akò ki ukrade rič niku nikoi crikvi ili molstiru ili opatii držane vosudů kimje držan od riči knežih ili službeniki više pisanih, ℭ Ošće zaniednu tatbu kae vadne nij osud već od soldini .40. itakoe vnoći neveće akobi klič pom agaite ibilobi vgradu osvan tatbe više ime novane itakoe zavsaku tatbu vola vadne vola vnoći ima platit ta krivac soldini .40. — i imaju biti općini grada gdase ta tadbaučini, ℭ Ošće kadi nebi bila tužba iniedan osud nise nima stisnuti nieedan učiniti nikutužbu sodnike riči pred dvorom ili indi neveće akoe [šnega dobru volu tu tužbu ki učini imaju nako nac pripelati, ℭ I ošće niedna ličba nima veći osud od .6. libar neveće odsil zgora rečenih — ℭ I ošće niedno obranene vola osud iliband ne- morese položiti prez vole kneže ili akobi nebil od kneza ki človik kibi ponega zapovidi toučinil, ℭ Ošće ludi rotnici zaosuditikrivce onim rotnikom

Digitized by Google

pošišioni bi imel gospodin knez učestje, i ako bi ga nedal, dèržan je v tom osudu zgora rečenom, volja od učestnoga, ako se more ukazati, ki bi to učinil.

§. 35. Jošće ako je ki ukral rič niku knezu ili njega dvoru ili podknežinu ili služabniku komu zgora pisanih, plati knezu osud, kako je više rečeno od tatbi, onomu, komu je bude učinil od jednoga 7.

§. 36. Jošće kmeti i popi od tatbi meju sobú imijte jedan zakon, da ako ki ukrade rič niku nikoj crikvi ili molstiru ili opatii, dèržan je v osudu, kim je dèržan od riči knežih ili službeniki više pisanih.

§. 37. Jošće za nijednu tatbu, ká je va dne, nij' osud već od soldini 40, i takoje v noći neveće ako bì klič *bil* »pomagajte« i bilo bi v gradu, osvan tatbe više imenovane, i takoje za vsaku tatbu volja va dne volja v noći ima platit ta krivac soldini 40, i imaju biti obćini grada, gda se ta tatba učini.

§. 38. Jošće kadi nebi bila tužba, *nij* nijedan osud; ni se nima stisnuti nijedan učiniti niku tužbu od nike riči pred dvorom ili indi, neveće ako je š njega dobrú voljú; tu tužbu ki učini, ima ju na konac pripeljati.

§. 39. Jošće nijedna ličba nima veći osud od 6 libár, neveće od sil zgora recěnih.

§. 40. Jošće nijedno obranenje volja osud ili band nemore se položiti prez volje kneže, ili ako bi nebil od kneza ki človik, ki bi po njega zapovidi to učinil.

§. 41. Jošće ljudi rotnici za osuditi krivce: oním rotnikom nima se verovati, nego ako vazmu vsaki

Digitized by Google

nimase verovati nego ako vazmu vsakitrat kie pre-
[griš
il zanega krivinu znameně do treti dan ima priti
kpravdi stim znamenem prikazatie, ℂ I ošće niedan
klučar nij verovan nimuse da verazverhu niedne-
[riči
kebi rekal nikomu dae dal ili prikazal ili posudil
vola dabi dal žnega konobi van poki godi zakon
mimo čabi vridno bilo soldini .20. neveće toliko
akobi imel svedoki verovani itakoje zverhu .20. sol.
čabi vridno ima priseći taknut usto : evanelje

ℂ Oće niedan tovernar nij verovan prez svedočastva
[odnie
dne krdenče kubi on učinil odsvoga vina navlaš
noga neveće soldini .10. apodružnik toe kitue
[vino
prodae soldini .50. ioće imaju zverh toga priseći—
ℂ Oće niedna kvaderna od tržac ni verovana prez
dobrih svedoki nere od libar .50. od vsakoga duga
I odtoga takoi ima srotu zverh knig svoe kvadrni
pritvrditi, ℂ Oće niedna cena kase otai daza
naiti niku rič hudobu iliča drugo kakosu zemle
vinogradi iine druge riči zakih e zakon dati
likuf vola zagove do veliko znaitie nemozi
već dati soldini .40. aki veće da imij škodu
shranenu akobi gdnu knezu viditi večedati
znaiti za niki hud oficij vola zaniku
inu rič kabi viditi pristojati istomutomu
knezu zverh tih .40. soldini Ima priseć kakoe
dal vola obećale dati onki govori dae tu
istu cenu dal idajue iziskal iznašal
dvoru zaosud od tih .40. soldini nima nišće dat
nere soldini .5. zavsaku malu živinu
soldina .2. ℂ I ošće ako ki ukaže niko ošastno
vola od učestnoga ča .e. zgora izrečeno inebi mogal

Digitized by Google

trat, ki je pregrišil, za njega krivinu znamenje: do treti dan ima priti k pravdi s tim znamenjem prikazati je.

§. 42. Jošće nijedan ključar nij' verovan, ni mu se da vera svèrhu nijedne riči, ké bi rekal, nikomu da je dal ili prikazal ili posudil, volja da bi dal ž njega konobi van po kigodi zakon, mimo ča bi vridno bilo soldini 20, neveće toliko ako bi imel svedoki verovanih; i takoje svèrhu 20 sold. ča bi vridno, ima priseći taknut u sveto evanjelje.

§. 43. Jošće nijedan tovernar nij' verovan prez svedočastva od nijedne kèrdenče, kú bi on učinil od svoga vina navlašnoga neveće soldini 10, a podružnik, to je, ki tuje vino prodaje, soldini 50, i jošće imaju svèrh toga priseći.

§. 44. Jošće nijedna kvaderna od tèržác nij' verovana prez dobrih svedoki nere od libar 50 od svakoga duga, i od toga takoj ima s rotú zvèrh knjig svoje kvadèrni pritvèrditi.

§. 45. Jošće nijedna cena, ka se otaji da, za najti niku rič, hudobu ili ča drugo, kako su zemlje, vinogradi i ine druge riči, za kih je zakon dati likuf, volja za govedo veliko znajti je, nemozi već dati soldini 40, a ki veće da, imij škodu; shranjeno ako bi gospodinu knezu viditi veće dati znajti za niki hud oficij, volja za niku inu rič, ká bi viditi pristojati istomu tomu knezu; zvèrh tih 40 soldini ima priseć, kako je dal volja obećal je dati on, ki govori, da je tu istu cenu dal, i da ju je iziskal i znašal dvoru za osud; od tih 40 soldini nima nišće dat nere soldini 5; za vsaku malu živinu soldina 2.

§. 46. Jošće ako ki ukaže niko ošastno volja od učestnoga, ča je zgora izrečeno, i nebi mogal pokazati,

Digitized by Google

pokazati ostani vonom istom osudu vkom ostal
on kogabi pokazal ℭ I ošće akobiki preddvorom
pokazal vola postavil svedoke tako govoreći
ta itakov vi datako .e. astranasuprotivna
reče ata itakov vi datakonij svedoki odtoga
tako esupripušćeni aoniki nisu ispueni esu

Ošće niedan pristav nemore veće vzeti razvi .10.
[soldi:.
odnajveće pre:. anajvećapravda odriči ke godi
[kae vri
dna najveće soldini .40. a od naimanše pre:. ka e
[takoe
soldini .40. aodtoga niže doli soldini .45. od ke
riči ako suprotiv učini ostae ednoga vola ili libr
.8. odkih imai knez polovicu agrád gdi bude drugi
pol, ℭ I ošće ako spristavomse ěme niko govedo
[malo
živoza tatbu pristav ima imiti zato .1. par podplat,
agovedo budi onoga čiee bilo sa svoju pravdu
kakoe. ureeno da akose ěme mertvo tere oće
[celo pristavima
imiti odnega ednu četert ako ni naplnu meso
[koe ěto budi
toga istoga pristava aon čiee bilo meso išći svoe
pravdi ℭ Ošće odgoved velikih kasu za tatbu ieta
tapristav ima imiti odvsakoga goveda soldini .5.
vola budi živo vola mertvo iod riči kesu vri-
[dne soldi
ni .40. niže kebi vridne ima imiti .2. soldina i-
[više
toga soldini .5. nišće mane ta isti pristav imase
vzeti od dvora išnega prošćenem limase viditi
da kmet vazme za tatbu od ednoga .2. advor
knež ili služabnici više pisani od ednoga 7:.:.
ℭ I oće akobise našal krivpristav ostani knezuod

Digitized by Google

ostani v onom istom osudu, v kom *bi* ostal on, koga bi pokazal.

§. 47. Jošće ako bi ki pred dvorom pokazal volja postavil svedoke tako govoreći: »Ta i takov ví, da tako je«; a strana suprotivna reče: »A ta i takov ví, da tako nij'«: svedoki od toga tako, jesu pripušćeni, a oni, ki nisu, izpujeni jesu.

§. 48. Jošće nijedan pristav nemore veće vzeti razvi 10 soldini od najveće pre: a najveća pravda od riči ké godi, ká je vridna, najveće soldini 40, a od najmanjše pre, ká je, takoje soldini 40, a od toga niže doli soldini 45; od ké riči ako suprotiv učini, ostaje jednoga vola ili libár 8, od kih imaj knez polovicu, a grad, gdi bude, drugi pol.

§. 49. Jošće ako s pristavom se jame niko govedo malo, živo, za tatbu, pristav ima imiti zato 1 par podplát, a govedo budi onoga, čije je bilo sa svojú pravdú, kako je urejeno: da ako se jame mèrtvo, tere jošće celo, pristav ima imiti od njega jednu četèrt; ako nij' na plnu meso, kó je jeto, budi toga istoga pristava, a on čije je bilo meso, išći svojé pravdi.

§. 50. Jošće od govéd velikih, ká su za tatbu jeta, ta pristav ima imiti od svakoga goveda soldini 5, volja budi živo volja mèrtvo, i od riči, ké su vridne, soldini 40, niže ké bi vridne *bile*, ima imiti 2 soldina, i više toga soldini 5. Nišće manje ta isti pristav ima se vzeti od dvora, i š njega prošćenjem. I ima se viditi, da kmet vazme za tatbu od jednoga 2, a dvor knež ili služabnici više pisani od jednoga 7.

§. 51. Jošće ako bi se našal kriv pristav, ostani

Digitized by Google

vsega zvoga blaga čase gible inegible iako nega gdo ěme pred dvorom ili indi za falso iuka-
[zati
nebude moći ostani knezu soldini .40. aonomu
[pristavu
ednoga vola ali libar .10. da akose kriv naide ostani vpeni više rečenoj nimozi veće biti pristav, prezvole kneže astrani suprotiv kie bil rekal krivo akobi imel vnikoi rič. osuena biti budi prosta
[vola
imi svojupravdu od ke .pre. estizlizla nišće mane
[tribigae
ukazati kriva strimi podobnimi svedoki

℄ Ošće akose ki naide fals svedok osta niknezu ednoga vola ili .8. libar astrani koi bude suprotiv svedočiti od vse ne škode budi odrešena akobise vkoi riči imela osuditi on ne mozi biti već esvedok odsele naprad prez vole dvora iakose ěme za kriva i ukazatise nebude
[moći
on kigae ěl ter nemore pokazati plati knezu libre .2. aonomu svedoku vola .1. ili lbr — .8. iimase pokazati za falso strimi podobnimi ludi — ℄ I ošće akobi pokazal kriva pristavakikoga ili svedoka neimi niednu pravdu zato odsada naprid suprot ukazujućemu ilisuprot svedo kom ni niedan zanega, iako ki imei pristava Ili svedoka zakrivoga iobećase pokazati posvedo cih aoni svedoci nisu nemu spravni ilise nesk ladaju kakoe on ukazal on suprotiv nim odse le naprid neimi niednu pravdu suprot poiti vola akoe niki svedok pomaknen zaniku rič pred dvorom ani od stran otelabi poiti suprot svomu svedočastvu more učiniti ako ima svedoke akose svedoki pomaknu suprotiv onomu vola suprotnega svidočastvu aoni svedoče kakoeobećal pokazati

Digitized by Google

knezu od vsega svoga blaga, ča se giblje i negiblje. I ako njega gdo jame pred dvorom ili indi za falso, i ukazati nebude moći, ostani knezu soldini 40, a onomu pristavu jednoga vola ali libár 10; da ako se kriv najde, ostani v peni više rečenoj, ni mozi veće biti pristav brez volje kneže, a strana, suprotiv ki je bil rekal krivo, ako bi imela v nikoj riči osujena bi ti, budi prosta, volja imij' svoju pravdu, od ké pre jest izlizla; nišće manje tribi ga je ukazati kriva s trimi podobnimi svedoki.

§. 52. Jošće ako se ki najde fals svedok, ostani knezu jednoga vola ili 8 libár, a strana, koj bude suprotiv svedočiti, od vse nje škode budi odrešena, ako bi se v koj riči imela osuditi. On nemozi biti veće svedok odsele napred prez volje dvora; i ako se jame za kriva, i ukazati se nebude moći on, ki ga je jel, ter nemore pokazati, plati knezu libre 2, a onomu svedoku vola 1 ili libár 8; i ima se pokazati za falso s trimi podobnimi ljudi.

§. 53. I jošće ako bi pokazal kriva pristava ki koga ili svedoka, neimij nijednú pravdú zato od sada naprid *pojti* suprot ukazujućemu ili suprot svedokom, ni nijedan za njega. I ako ki imel bi pristava ili svedoka za krivoga, i obeća se pokazati po svedocih, a oni svedoci nisu njemu spravni ili se neskladaju, kako je oń ukazal: on suprotiv njim odsele naprid neimij nijednú pravdú suprot pojti. Volja ako je niki svedok pomaknjen za niku rič pred dvorom, a nikd od stran otela bi pojti suprot svomu svedočastvu, more učiniti, ako ima svedoke; ako se svedoki pomaknu suprotiv onomu volja suprot njega svidočastvu, a oni svedoče, kako je obećal pokazati: od sada naprid

Digitized by Google

odsada naprid suprot niednomu od svedokov tih
neimi niednu pravdu pomaknuti svedoki vola zato
neimozi vniednoi riči suprotiv poiti ili
niki ini zatu pritču vola zanegovo svedočas
tvo nemu nemozi utaknuti suprotiv od niednomu
I ošće niedan odtvetnik odveće pre. nemozi veće
vzcti za svoje odgovorene nere soldini .10. —

---

azanaimanu soldini .5. akmet za plemenita nemore
biti odgovornik ni plemenit za kmeta prez prošćeně
dvora odke riči akosuprotiv učini imaju platiti
knezu vola .1. atoliko onomu žakoga bude odvetnik
volia .8. libar ℭ I ošće vsizavezi kebi knez
od sebe položil ili prie učinil občinskim i navlašć-
[nim
zakonom budite nega inemu da imaju priti ℭ
I ošće akobi ki učinil silu ženi koi ....ći ilibi
hotil ....ti ima knezu platit libar — 50 —
atoi ženi tolikoe akose nebude mogal napraviti-
[šnu
poniki zakon vola ako od rečene sili nima sve-
[dokivero
vanae nišće mane imapriseći položivši ruku
zverhu knig tičuć samo .20.5. od rečene sile zvrhu
onoga odkogase bude tužiti ke porotnike ta žena
najdi kako bole vi ako porotniki nima volaih toliko
nemore imiti ta žena prisećie držana za onih ki
joj mankaju priseguć ubo šnu ali ona sama poprvom
tretě imaju taknuti ruku ireći vtu rotu ivsi ne
porotnici imaju biti žene ikase onde rota da ne
odgovornik ima odgovoriti da sonu rotu priseǧu
aona ima priseći kakoe zgora rečeno iako ta ista
žena ili niki od ne porotnikov umankalbi čae zgora
rečeno on suprotivnik komu govori budi odrišen
od toga griha više rečenoga ℭ Ošće niednovi
će općinsko ili navlaćšno vgradu ili indi nemozi
biti od niednih del kebi pristoěle kopćini akone

Digitized by Google

suprot nijednomu od svedokov tih neimi/ nijednu pravdu pomaknuti svedoki, volja zato neimozi v nijednoj riči suprotiv pojti ili niki ini zatu pritču: volja za njegovo svedočastvo njemu nemozi utaknuti suprotiv od nijednomu.

§. 54. I jošće nijedan odvetnik od veće pre nemozi veće vzeti za svoje odgovorenje nere soldini 10, a za najmanju soldini 5: a kmet za plemenita nemore biti odgovornik, ni plemenit za kmeta prez prošćenja dvora; od ké riči ako suprotiv učini, imaju platiti knezu vola 1, a toliko onomu, za koga bude odvetnik, volja 8 libár.

§. 55. I jošće vsi zavezi, ké bi knez od sebe položil ili prie učinil občinskim i navlašćnim zakonom, budite njega i njemu da imaju priti.

§. 56. I jošće ako bi ki učinil silu ženi koj .... ći, ili bi hotel ....ti, ima knezu platit libár 50, a toj ženi tolikoje. Ako se nebude mogal napraviti s njú po niki zakon, volja ako od rečene sili nima svedoki, verovana je, nišće manje ima priseći položivši ruku zvèrhu knjig tičuć samo 25 od rečene sile zvèrhu onoga, od koga se bude tužiti. Ké porotnike ta žena najdi kako bolje ví; ako porotniki nima, volja ih toliko nemore imiti ta žena, priseći je dèržana za onih, ki joj manjkaju, priseguć ubo š njú ali ona sama po pèrvom tretja, imaju taknuti ruku i reći v tu rotu. I vsi nje porotnici imaju biti žene, i ká se onde rota, da nje odgovornik ima odgovoriti, da s onú rotú prisegu, a ona ima priseći, kako je zgora rečeno; i ako ta ista žena ili niki od nje porotnikov umanjkal bi, ča je zgora rečeno: on suprotivnik, komu govori, budi od rišen od toga griha više rečenoga.

§. 57. Jošće nijedno viće občinsko ili navlašćno v gradu il indi nemozi biti od nijednih del, ké bi pristojale k občini, ako nebude onde knezova člov-

Digitized by Google

bude onde knezova čka iako ka dela suprot učine zgublaju vse svoe blago ibudi knezu zgora reče nomu ℭ I ošće vsaki pop ki ima crikav vgradu

---

dužanje vsaki dan služiti mašu isveti drugi oficii neveće akobi bil impačan dostojnim Impa čom ako suprotiv učini zgubla .1. vola Ibudi pol knezu adrugi pol općini onoga grada vkomse toučini ℭ I ošće akobise ka žena našla tvarnica terbise mogla skazati svedočastvom verovanim za prvo ostaneni knezu libar .100. volasesažgi akobise neimelo od česa platiti aodsada naprid akobi učinila gdn knezju kaštigai ponega voli itakoi vtoi istoj peni akose ki muž naide dase kaštigai vtom grihu ℭ I ošće akobi kiotel pokazati nikoga od nikoga zla tvoreně preddvorom vola odnikoga inoga banda ili nike ine riči Ima tko reći dvoru ja tebi pokažuju takova odta kove riči ili tbě dim da takove učinil takovu rič. ni drugoga ukazaně vola pokazanja nevridno iakobi niki pokazal nikoga dvoru anemogal ukazatiga ostani dvoru onu penu kubi ostal on kibi ostačen bil iostačeni budiprost ℭ I ošće ličba est verovana imore biti pred gdnom knezom ipred vsakim nega oficialom ipred satnikom itakoe prednega ženu akobi satnik onde nebil ℭ I ošće akobi ki položil vkuću ogan ili vhram vola vničjiosik zapožgane zaprvo ostani vosud dvoru .100. libar ter škodu platiti onomukomuu učini vola budi osuen naživot ako nima odkud platiti iako to veće učini osudise na život inasmert ako bude onde e požgano od nikoga čka vola od nikih ludi aon zlotvorac

---

Nebise mogal jeti platise vražba za vsako ono požganje kako zgora od vražbi .e. izrečeno —

Digitized by Google

ka; i ako ká dela suprot učine, zgubljaju vse svoje blago, i budi knezu zgora rečenomu.

§. 58. I jošće vsaki pop, ki ima crikav v gradu, dužan je vsaki dan služiti mašu i sveti drugi oficij, neveće ako bi bil impačan dostojnim impačom; ako suprotiv učini, zgublja 1 vola, i budi pol knezu, a drugi pol obćini onoga grada, v kom se to učini.

§. 59. I jošće ako bi se ká žena našla tvarnica, ter bi se mogla skazati svedočastvom verovanim, za pèrvo ostaneni knezu libár 100, volja se sažgi, ako bi se neimelo od česa platiti: a od sada naprid ako bi učinila, gosp. knez ju kaštigaj po njega volji. I tako i v toj istoj peni ako se ki muž najde, da se kaštiga i v tom grihu.

§. 60. I jošće ako bi ki otel pokazati nikoga od nikoga zla tvorenje pred dvorom, volja od nikoga inoga banda ili nike ine riči, ima tako reći dvoru: »Ja tebi pokazuju takova od takove riči« ili »Tebè dim, da takov je učinil takovu rič:« ni drugoga ukazanja volja pokazanja ne vridno; i ako bi niki pokazal nikoga dvoru, a nemogal ukazati ga, ostani dvoru onú penú, kú bi ostal on, ki bi ostačen bil, i ostačeni budi prost.

§. 61. I jošće ličba jest verovana, i more biti pred gospodinom knezom i pred vsakim njega oficialom i pred satnikom i takoje pred njega ženú, ako bi satnik onde nebil.

§. 62. I jošće ako bi ki položil v kuću oganj ili hram, volja v ničiji osik, za požganje za pèrvo ostani v osud dvoru 100 libár ter škodu platiti onomu, komu ju učini, volja budi osujen na život, ako nima odkud platiti. I ako to veće učini, osudi se na život i na smèrt. Ako bude onde (je) požgano od nikoga človika, volja od nikih ljudi, a on zlotvorac nebi se mogal jeti, plati se vražba za vsako ono požganje, kako zgora od vražbi je izrečeno.

Digitized by Google

℄ Iošće nigdore nemozi prositi duga učinena za dvor zvrhu stoeći vola niednoga dvorskoga of ſiciala odsele naprid akoga nepita meju iz šastjem s stoga oficia. meju letom ℄ Ošće ako ki pokáže kerv kamue učinena zazlu volu ona kerv mue verovana niŝtar mane ima srotu potverditi ako nisu onde svedoci — ℄ Oće pristavi ipozovnici esu verovani akose krivi nenaidu ℄ I oće vani izgrada, pastiri i orači iini ludi dobra glasa to est vsaki odnih esu vrovani za svidoki tako vrubànitako vsilah ivainom drugom zlu stvorenju ℄ I oće otac sinu sin ocu ihći mogubiti svedoci abrat sestri isestra akostoe vsak posebi irazdile ni esu meju sobom ℄ I ošće od uboistva akonisu svedoci osvaeni odnega imase očistitisamo 5. deset. naiduć svoih porotniki kako naibo ſle vi imore ako rotniki nima prisezi on sam toliko krat vola zaonih kimu mankaju ℄ Oće akobikirotu imel skim moremuju dobro prostiti ako oće karotabi bila zamalu rič kada budu nakup nanom mestu običainom kadise rote čine iprost budi onde ugotovan zatoliko zakoliko ostane priseći nišće Mane onde ima biti dvorski čk. da vse ine porot nike more pustiti prez niedne cine ℄ I oće akoseki naide preda vac gdna kneza naturalskoga

---

ta isti gdn knez imij punu oblast zverhu nega i zvrhu negova blaga za učiniti maćene zvrhu nega na svoju volu

℄ I ošće ako razboinika zvrhu moe škodi naidu vno ći to est mne škodu čineć ter nega živa nemogu ěti vola daga neznam dabim vidil odčesase tuži ſti anega ubiju uniednoj riči nimamse osuditi nisuprotiv nemozi nigdore mne poiti vola priti—

Digitized by Google

§. 63. I jošće nigdore nemozi prositi duga učinjena za dvor zvèrhu-stojeći, volja nijednoga dvorskoga oficiala od sele naprid, ako ga nepita medju izšastjem s istoga oficia medju letom.

§. 64. I jošće ako ki pokaže kèrv, ká mu je učinjena za zlu volju, ona kèrv mu je verovana, ništarmanje ima s rotú potvèrditi, ako nisu onde svedoci.

§. 65. Jošće pristavi i pozovnici jesu verovani, ako se krivi nenajdu.

§. 66. I jošće vani iz grada pastiri i orači i ini ljudi dobra glasa, to jest vsaki od njih, jesu verovani za svidoki tako v rubani tako v silah i va inom drugom zlu stvorenju.

§. 67. I jošće otac sinu, sin otcu i hći mogu biti svedoci, a brat sestri i sestra *bratu*, ako stoje vsak po sebi, i razdiljeni jesu meju sobom.

§. 68. I jošće od ubojstva, ako nisu svedoci, osvajeni od njega ima se očistiti samo pedeset, najduć svojih porotniki, kako najbolje ví i more; ako rotniki nima, prisezi on sam toliko krat, volja za onih, ki mu manjkaju.

§. 69. Jošće ako bi ki rotu imel s kim, more mu ju dobro prostiti, ako oće, ká rota bi bila za malu rič; kada budu na kup na 'nom mestu običajnom, kadi se rote čine, (i) prost budi onde u gotovan za toliko za koliko ostane priseći, nišće manje onde ima biti dvorski človik, da vse ine porotnike more pustiti prez nijedne cine.

§. 70. I jošće ako se ki najde predavac gospodina kneza naturalskoga, ta isti gospodin knez imij punu oblast zvèrhu njega i zvèrhu njegova blaga za učinit maćene zvèrhu njega na svoju volju.

§. 71. I jošće ako razbojnika zvèrhu moje škodi najdu v noći, to jest mne škodu čineć, ter njega živa nemogu jeti, volja da ga neznam da bim vidil od česa se tužit, a njega ubiju, u nijednoj riči nimam se osuditi, ni suprotiv nemozi nigdore mne pojti volja priti.

Digitized by Google

I ošće niedan posal ni verovan koliko na pravdi [nebuduć
roćen shraneno ako est poslano od dvora komu [posluse govori
hervatski arsal ℂ I ošće pozovnici imaju biti roćeni itakoe kmeti imajuse pozivati od vsakoga
pred dvorom predrotnika ℂ I ošće krivci peni iako inu ričju nimaju čim platiti više rečenih peni i bandi nimaju čim platit gdn knez nadnih životi more učiniti volu svoju čabude nemu drago — I oće od vsih bandi zagovori iračeni gdn knez [ima pravdu
i punu oblast tako zverhu plemenitih tako zvrhu ludi crikvenih i zvrhu kmeti i zvrhu vsih inih ludi kako se zgora udrži
ℂ Oće ki ubo zakoni zvrrhu pisani i vsi zgora [rečeni isa
brani porečenih općinah vinodolskih reklisui potvrdilisu potverdeći ipokažući potverdilisu stare iiskušene zakone vinodolske i vnihsu vsagda živili inih dedi i nih oci ivsi nih prvi ℂ I ošće na vspomenenje keriči ka ima priti i op- [ćinskoga
svedetelstva ta ista općina vinodolska to sada [pismo
zapovidalisu učiniti i edino takaše shraniti va [vsakom gradu

---

Bi načineno vnovom gradu nasali knezi zgoraime novanih leta miseca dne indicione rečene ℂ i ošće ako pravda zgodise vdvori alipred dvorom nikomuse podvigne od kih ludi kihgodi od koga imině to .e. od vinograda vola odzemle vola od kuće ili od verta vola od koga godi pošišiona aon reče dae kupil on pošišion — od nikoga čka koga ima onde imepovati vola reče damue dan ta pošišion vola darovan

Digitized by Google

§. 72. I jošće, nijedan posal nij' verovan koliko na pravdi nebuduć roćen, shranjeno ako jest poslan (o)od dvora, komu poslu se govori hèrvatski arsal.

§. 73. I jošće, pozovnici imaju biti roćeni, i takoje kmeti imaju se pozivati od vsakoga pred dvorom pred rotnika.

§. 74. I jošće krivci`peni (i) ako inú ričjú nimaju čim platiti više rečenih peni i bandi (nimaju čim platiti), gospodin knez nad njih životi more učiniti voljú svojú, ča bude njemu drago.

§. 75. I jošće od vsih bandi, zagovori i račeni gospodin knez ima pravdu i punu oblast tako svèrhu plemenitih tako svèrhu ljudi crikvenih i zvèrhu kmeti i svèrhu vsih inih ljudi, kako se zgora udèrži.

Jošće, ki ubo zakoni svèrhu pisani i vsi zgora rečeni i sabrani po rečenih obćinah vinodolskih rekli su i potvèrdili su potvèrdeći, i pokažući (potvèrdili su) stare i izkušene zakone Vinodolske, i v njih su vsagda živili i njih dedi i njih oci i vsi njih pèrvi.

I jošće na vspomenenje ké riči ká ima priti i obćinskoga svedeteljstva ta ista obćina Vinodolska to sada pismo zapovidali su učiniti, i jedino takaše shraniti va vsakom gradu. Bi načinjeno v Novom Gradu na sali knezi zgora imenovanih, leta, miseca, dne, indicione rečene.

§. 76. I jošće, ako pravda zgodi se v dvori, ali pred dvorom nikomu se podvigne od kih ljudi kih godi od koga iminja, to je od vinograda, volja od zemlje, volja od kuće ili od vèrta, volja od koga godi pošišiona, a on reče, da je kupil on pošišion od nikoga človika, koga ima onde imenovati, volja reče, da mu je dan pošišion, volja darovan, volja založen, volja za-

Digitized by Google

vola založen vola za dušu sueno iima od toga svedoke onde živé kezakon potribue esu nemu ti svedoci verovani akoli nima živih svedoki nato ter pokaže mrtvimi svedoki govoreć onim živućim dae to bilo pred onimi svedoki to .e. učineno oni svedoki esu verovani da nišće mane ima priseći po zakonu grada pred onimi svedoki to .e. bilo kakoe zgora rečeno i odte pravde nimase veće naprid brižiti na pače pošišion ta slobo dno i mirno uživai tere drži

konac

Ovi eksemplar Vinodolskoga zakona sastoji iz 7 jednakih komadah kože, koji su na srědini previnuti i sašiveni tako, da čine 14 listovah u 4. Pèrvi je list izvana prazan, a početak pisma je odmah na nutarnjoj stranki istoga pèrvoga lista. Pisma ima svega skupa 17 stranakah, a ostalih 5 listovah, što je do kraja, ostalo je nenapisano. Širina pisma svake stranke (kolumne), iliti dužina svakoga redca, jest 5 palacah bečke měre, a dužina pisma (kolumne) na svakoj stranki jest 7 palacah i $^3/_8$. — Redacah ima u svem, s rěčju »konac« 486. Pismo je u svem rukopisu jednako, svakdanje; samo na početku su 2 redca i pol uglastimi slovi napisana. Vas rukopis bio je po dužini tako previnut, da mu je pèrvi list izvana stojao. On je zato najviše patio kroz toliko stolětjah, i na mnogo je već městah prodèrt. Pismo je oštećeno na tri města: dvě veće rupe vide se zabilježene na izgledu rukopisa, a treća manja je malo niže, koja je samo jednu rěč u 17. redcu oštetila.

Početna su slova često jako nacifrana (načarana), premda nije više nijedno onoliko, koliko je slovo »V« u 3. redcu s početka. Kod někojih §§. načinjena su na kraju někakva znamenja, koja na něki način pokazuju, što se ondě sadèržava. Tako je kod §. 7.,

Digitized by Google

dušu sujen(o), i ima od toga svedoke onde žive, ké zakon potribuje, jesu njemu ti svedoci verovani: ako li nima živih svedoki nato, tèr pokaže mèrtvimi svedoki, govoreć onim živućim, da je to bilo pred onimi svedoki (to je) učinjeno: oni svedoki jesu verovani, da nišće manje ima priseći po zakonu grada pred onimi svedoki *pred kimi* to je bilo, kako je zgora rečeno; i od te pravde nima se veće naprid brižiti, na pače pošišion ta slobodno i mirno uživaj tere dèrži.

Konac.

---

gdě se naredjuje kaštiga za tate, koji hrame razbijaju, načinjen ključ i brava; kod §. 12., gdě se zabranjuje primati i pomagati sgonike, narisana je někakva zmija, kao da će reći, da se valja čuvat sgonika kao zmije; kod §. 25. jest ruka dèržeća dèrvo, na kom su grane odsèčene; kod §. 41., gdě govori o rotnicih, narisano je sèrdce, dvěma strělama na križ probodeno; kod §. 42., gdi je o ključaru govor, narisan je opet ključ i brava; kod §. 43., gdě se govor o kèrčmi, narisan je stol i na njem kablica (tulača), vèrč (kèrčag, ćup) i žmulj, t. j. čaša iliti kupica, a odsgora napis »Oštaria«; kod §. 52. jest ruka s pruženimi pèrsti; a kod §. 71. jest ruka dèržeća goli mač, itd.

Na predposlědnjem listu, t. j. ako se rukopis naopak okrene, pak se pèrvi list otvori, vide se na vèrhu unutarnje stranke latinskimi slovi upisane slědeće rěči:

»Lěta tizuche petzto devedežet zedmo
Naideze daie ta statut ztar dozada lett 308.«

Na 3. listu od kraja napisano je glagolski, ali ružno da se jedva može čitat, ovako: »Va ime božje amen, let h. 1594. Sie pisah ja Mikula žakan anvanjel-

Digitized by Google

ski. I to je štatut kneza Ferenca Dešića; vsaki reci: Bog mu pomozi, amn, amn, amn.«

Što se tiče datuma zakona Vinodolskoga, valja znati, da se tamo napominja lěto 16. kraljevanja Ladislava Kumana, koi, kako nas historia uči, počè vladati lěta 1272. Lěto dakle 16. njegova kraljevanja bilo bi 1288., kako je i Kollár mislio, kad je vidio ovi rukopis u Zagrebu (vidi njegov »Cestopis«). Ali buduć da je ne samo broj od lěta upravo 1280 jasno postavljen, nego je takodjer i 8. indikcia zabilježena, koja se uprav s lětom 1280., a ne s lětom 1288. slaže, zato neima nikakve sumnje, da je rukopis uprav od lěta 1280., koje bijaše 8. kraljevanja Ladislavova. Ova nam pogrěška samo kaže, da naši Vinodolci onoga vrěmena nisu mnogo imali posla s kraljem, kad nisu ni znali, koliko im godinah već vlada: van da se je morebit pisac prevario, kad je hotio napisat lěto kraljestva 8., pak videći da je takodjer indikcia 8., napiso je dvakrat osam (t. j. 16) naměsto drugi krat osam.

Ali što ćemo reći o gori napomenutoj bilježki od lěta 1597., gdě se kaže, da je onda bio ovi rukopis star lětah 308!? — Doista pisac one bilježke nije računao ni od lěta 1280., ni od 1288.; jer bi inače bio našo, da je »ta statut« star bio onda 317 ili pak 309 lětah. Meni se najvěrovatnie vidi, da pisac one bilježke neće bit ni umio čitat glagoljski, kako se more sudit po tom, što je već lěta 1597. pisao latinskimi slovi, kad se je još sve glagolski pisalo u Vinodolu; pak zato nije ni mogao znati, koliko je star rukopis.

Ovi zakon Vinodolski je osim »Pravde Ruske,« najstarie sabranje zakonah slavenskih pisanih u *narodnom slavenskom* jeziku. Zakon Sèrbskoga cara Stefana Dušana jest novii, od 1349. i od 1354., ali ni od ovih godinah neima više nijednoga eksemplara, nego se samo novii prepisi nalaze, medju kojimi je najstarii

Digitized by Google

od lěta 1390., dakle za 110 godinah novii od zakona Vinodolskoga.

Pismo u ovom rukopisu jest, kao što su možebit sva staro-hèrvatska, pismo sv. Jerolima, iliti tako zvano glagoljsko; a da može svaki vidět, kakvo je, dodao sam ovdě izgled pisma od pèrvih 12 redacah s početka istoga rukopisa, koje sam ja s istoga originala na prozračnom papiru pomnjivo snimio, i poslě na kamenu dao rězati i naštampati. Po ovom će se moć svaki naučit i sam lako čitat ovakove rukopise.

O načinu pisanja u ovom zakonu valja znati slědeća:

1) Slovo *e* služi takodjer za *je*, kadagod je na početku slovke iliti silabe.

2) Slovo »jad« služi i za *ja*, i za *ie* ili *je*, bez da je u ovoj poslědnjoj zgodi zabilježeno piknjom, kao u noviih štampanih glagoljskih knjigah. Ja sam ga pisao na originalnoj stranki sa *ě*, a u mojem čitanju, kako narod izgovara: sad sa *ja*, a sad sa *je*. Samo ako je gdě bila koja rěč neobična (kao u §. 3. iz imeně), ili takova, koja se u vinodolskih obćinah različno izgovara, kao vreme i vrime, zadèržao sam slovo *ě*, n. p. vrěme (red. 3.)

3) »Šća« služi za *šć* i za *ć*: ja sam pisao uvěk *ć*, a u mojem čitanju kako narod izgovara.

4) Slova *l* i *n* služe obćenito govoreć takodjer za *lj* i *nj*, ali sa svim tim nalaze se i pomekšana, kao *volia* (r. 176) i *manie* (85 i 114).

5) Poluglasno slovo *r*, stoji nègda samo, kao: tr, hrvatski, zvrh itd., a nègda je pred njim samoglasno *e*, kao: ter, hervatski, zverh itd.

6) Rěči nisu dobro razlučene jedna od druge; nègdi su po dvě, tri skupa, a nègdi je pak jedna na dvoje razděljena. Kad je koja rěč pretèrgnuta, što nije sva mogla stati u jedan redac, rědko je kakovo

Digitized by Google

znamenje, koje bi kazalo, da rěč nije cěla; a i kad jest koje, ili je piknja na koncu predidućega redca, ili pak dva zarezca na početku slědećega (vidi red. 6. 38. 59. itd.)

7) Znamenja §§. nisu svagdě onakva, kakva su ona 4 na priloženom izgledu; na několiko městah su drugačia različno načarana, koja nije bilo moguće drugač naštampati nego jednosličnо s drugimi ovako (℄). Na někojih městih pak neima nikakva znamenja.

8) Slovo »jer« nenalazi se u svem rukopisu neg samo 2 puta, i to na samom početku, t. j. drugo slovo u 1. i 3. redcu. A drugač neima nijednoga slova, koje se nebi nalazilo u štampanih knjigah. Neima dakle ni »jeri« ni tankoga »jer,« kao ni nosnih samoglasnih i dvoglasnih slovah (*nasales vocales et diphtongi*), kao što ih je g. Kopitar našo u svojem Glagoliti Klozovom.

9) Něke su rěči različno pisane, kao: vrěme i vrime, levnardo i leonardo, itd.

Da nebi tko pomislio, da su někoje rěči pogrěšno naštampane, zabilježit ću ih několiko, o kojih bi čitatelj najviše mogo sumnjiti. U rukopisu dakle stoje slědeće rěči uprav ovako: u redcu 34. Jaanac (t. j. slovo »jad« pak »anac.« Ja mislim, da je ovo Janac, buduć da se u hèrvatskom svetom pismu glagoljski štampanom u Tubingi 1562. ime Jakov tako štampano nalazi), u r. 44. derga i crsat; u 45. nemože se razlučit jeli vieka ili všeka; u 73. valižnik; u 89. zgorga; u 105. dadba; u r. 122. knezžtvo; u r. 167. esut; u 168. otszabnik i kmetćskomu; u r. 313. zvoga; u r. 326. naprad; u r. 375. navlaćšno; u r. 421. vrovani; u r. 447. poslano; u r. 458. zvrrhu.

Jezik u zakonu vinodolskom jest narěčje domaće vinodolsko: nego kako su ga po svoj prilici pisali popi (jer drugi nisu uměli pisat onda), koji su ne sa-

Digitized by Google

mo svoj cèrkveno-slavenski nego i talianski jezik znali, tako se nalazi u njem i cèrkveno-slavenskih i talianskih rěčih, a morebit i takovih, koje niti su domaće niti cèrkvene, nego iz drugoga koga slavenskoga naréčja uzete. Tako su cèrkvene réči: gospodanj, knež, najbližnjago, ot, pra, jesut, sudet se, svedeteljstvo, ubo, vsaki, vse, itd. a talianske: band, dupal, fals, falso, impačat, itd.

Da bi se moglo lakše prosuditi, što je u Zak. Vinod. narodni, a što cèrkveni ili kako drugač inostranski izrečeno, trěbalo bi, da izvèrstno kažem, kakvo je naréčje u Vinodolu. Ali, premda sam inače i sam rodjen Vinodolac iz Novoga, mučno bi mi bilo sve vlastitosti onoga naréčja potanko izbrojiti, buduć da već od god. 1826. u Zagrebu stojim, i zato ću kušat, da samo glavne čèrtice naznačim.

Glavni značaj današnjega naréčja u Vinodolu jest dakle slědeći:

1) *Ča* za *što;* kad ovo *ča* dojde s predlozi, koji akuzativ potrèbuju, odhiti mu se *a* tako, da se ostavše *č* predlogu prida; n. p. *vač, nač, poč, zač, uzač, nizač, krozač, nadač, podač, predač,* naměsto: *u što, na što, po što, za što, uza što, niza što, kroza što* itd. S drugimi rěčmi izgovara se cělo, kao: *dača* (a ne: dač) za *dašto, seď quid, utique.*

2) *bil* za *bio.*

3) *j* za *dj,* n. p. graja, rojen, meju itd. město gradja, rodjen, medju itd.

4) *v* ili *va* za *u,* n. p. iden v Riku ili va Riku, v Senj ili va Senj, itd.

5) *m* na koncu rěči pretvori se uvěk na *n*; kao: iden, velin, pišen, rukun, nogun, s braton, s otcen itd. izvan s *manum* za *sa mnom.*

6) Saki, se, zeti ili vazeti, město: svaki, sve, uzeti; vsaki, vse, vzeti je iz cèrkve.

7) *ě* izgovara se različno: sad kao *e,* a sad kao *i,* nikada pako kao *ie* ili *je.* U Novom, Ledenicah i

Digitized by Google

Bribiru ljube više *i*, a ostalim se *e* bolje dopada, premda se ni jedni ni drugi doslědno nedèrže jednoga izgovora. Tako se čuje govorit: Reka i Rika, svedok i svidok, meriti i miriti itd.

8) *mik* za *men* u rěčih: plámik, pramik, remik, kamik, mèsto plamen, itd.

9) Někoja imena skupna *(collectiva)*, pak iz glagoljah izvedena *(verbalia)*, a i druga na *lje* ili *nje* izlazeća, izgovaraju se u Vinodolu po českom načinu na dugačko *i;* takovih ima mnogo, ali ja pamtim samo slědeća: grozdoví, gèrmoví, zelí, zagorí, mèsto grozdovje, gèrmovje, zelje, zagorje. U Bribiru se veli: kamení mèsto kamenje, a u Novom ufanjí (t. j. ufan-ji, a ne ufa-nji) mèsto ufan-je. Ovdě mi valja još opaziti, da se *lj* i *nj* u ovakovih rěčih, kad se na *je* izgovaraju, nikada skupa nestope, nego ostanu uvěk svako za sebe, da se u izgovaranju svako razgovetno čuje, dakle niti nemogu na jednu slovku spadati; n. p. u Vinodolu se govori: vesel-je, ufan-je, itd., a ne vese-lje, ufa-nje, ili kao što bi něki napisali: vesel'e, ufaňe.

10) Rěči na *kva* izgovaraju se u někih obćinah na *ki, indecl.*, kao buki, tiki, loki, smoki, mèsto: bukva, tikva, lokva, smokva, itd. tako isto i *ladi* od ladva (ladja).

11) Zaimena: ov, on, ta, pokratjuju se s predlozi, s kojimi se *ča* more pokratiti, i to tako, da se samoglasno slovo izpusti, a ostavše suglasno predlogu pridade; n. p. nav, nan, nat, m. na ov, na on, na ta; na 'von, na 'non, m. na ovon, na onon; na've, na'ne, na'vih, na'nih, m. na ove, na one, na ovih, na onih. Tako: vav, van, vat; pov, pon, pot; zav, zan, zat, itd.

12) Za pitajuće *li* imamo često samo *l*, koje se na glagolj nasloni; n. p, pišel Petar? m. piše li? vidimol? viditel? videl? — Pèrvoj i drugoj osobi u jedinstv. broju, koje neizlaze na samoglasnik, pristavi se prie *i* pak *l;* n.p. vidim-i-l; govorišil istinu? Ovako bude druga

Digitized by Google

osoba sasvim kao u cèrkvenom jeziku, n. p. ti govoriši, premda ovo nije iz cèrkve uzeto.

13) *Jesam* i *hoću* mogu se pokratit i onda, kad se u štokavskom naréčju céla izgovoriti moraju, t. j. na počétku govora, i u odgovoru na pitanje; n. p. sil bil va crikvi? — san; ćešil poć va crikvu ili crikav? — ću. To je u Vinodolu jednako dobro, kao god: jesil bil? — jesan; i oćešil poć? — oću. — Ovdè imam opazit, da se slovo *h* u svakoj drugoj rèči jasno izgovara, samo ga nije čuti u jedinom glagolju »otiti, oću;« a nèki vele i »oditi« mèsto hoditi.

14) U Vinodolu *l* nikad nesluži za samoglasnik; neveli se dakle: *vlći, tlći, dlg, pln, vlk,* kao što se u cèrkvenih knjigah nalazi, nego jasno: vući, tući, dug, pun, vuk, itd. — Samo u Bribiru: tlić i vlić.

15) *Praesens relativum,* ili što ga nèki zlo zovu *imperf. Conjunctivi,* imamo n. p. ovako: *bin, biš, bi rekal, bimo, bite, bi rekli,* a ne; ja bi, ti bi, on bi rekal, mi bi, vi bi, oni bi rekli.

Još nèšto o sklanjanju imenah samostavnih, i to:

I. o imenih mužkoga spola na suglasnik valja znati, da:

1) Predložni padež (*praepositionalis v. localis*) u jednbr. izlazi na *i,* a ne na *u,* kao na puti, na polji, na bèrdi, v gradi, v mesti itd.

2) Imena na *k* izlazeća imaju pèrvi padež u množtv. broju običnie na *ci,* n. p. vuk, vuci, junak, junaci, ali se kod mnogih rèčih čuje, da se izgovaraju na *ci* i na *ki.*

3) Drugi padež množtveni može bit na dva načina:

a) ili je jednak s pèrvim jednbr., samo što se poslèdnja slovka u izgovoru produži, kao:

bráv *aries*	brâv *arietum*
dèd *avus*	dêd *avorum*
kmèt *agricola* (*simplex*)	kmèt *agricolarum*
otàc *pater*	òtác *patrum*

Digitized by Google

pòp *sacerdos* pôp *sacerdotum*
žâkan *diaconus* žâkán *diaconorum*, itd.

b) ili se pak pèrvomu padežu množtvenoga broja prida *h*, kao: bravih, kmetih, popih, žaknih, težacih svedocih, itd. Ovi je genitiv u rukopisu Zak. Vin. uvěk bez slova *h* na kraju, kao: knezi, popi, soldini, svedoki, porotniki. Molstirov (r. 62) i porotnikov (r. 372) čini se da je iz cèrkvenoga ili zagrebačko-slovenskoga naréčja.

4) četèrti padež množtveni jednak je ili s pèrvim ili s drugim množtvenim, kao: gonim voli, zovem težacih, m. vole, težake.

II. O réčih ženskoga spola na *a* pamti, da:

1) drugi padež jednbr. izlazi u někojih městih, kao u Novom i Ledenicah na *e*, a u někojih pak městih na *i* kaogod u cèrkvenom jeziku, n. p. voda, 2. pad. vodi, *aqua, aquae.* Tako isto je i u ovom rukopisu tadbe i tadbi, tužbe i tužbi, žene i ženi itd.

2) 1. i 4. padež množtv. jest kao 2. jedinstveni.

3) 2. padež množtv. děla se iz 1. padeža jedinstv., samo da se izpusti poslědnje *a;* kao: knjiga, voda, knjíg, vód; ako se pak nemože lako izgovoriti, umetne se *a*, kao od bukva, crikva, smokva, zemlja itd. bude: bukáv, crikáv, smokáv, zemálj. itd.

Eto ti sve, što ima osobitoga u Vinodolskom naréčju. U svem ostalom je ono sa štokavskim jednako, nakoliko se to more vidit na pismu. Jer ima još jedna, i to velika razluka izmedju oba ova naréčja: a ta stoji u glasu izgovaranja iliti u glaso-udarenju. Malo ima réčih, koje bi Vinodolac izgovarao sasvim jednako kao Štokavac: n. p. réč »voda« jednaka je u jednoga i drugoga, ali Štokavac ju izgovara »vòda« iliti »vodda,« a Čakavac »vodà.« Tako zèmlja, zemljà, gòvedo, govèdo, govòriti, govorìti, itd. K ovoj razluci od izgovaranja dolazi još i to, da Vinodolci obično hitrie govore; a to sve skupa čini, da ih Štokavci težko mogu razuměti, kad na svoj način govo-

Digitized by Google

re. Zato Vinodolci rado nastoje, da govore onako, kao što govori onaj, s kim imaju posla.

Ali ovo naréčje nije samo u Vinodolu: ono je s malom razlukom domaće po svoj Istrii, po svih otocih istrianskih i dalmatinskih, i u svih starih gradovih dalmatinskih, nakoliko ga nije gdě protěro ili drugi jezik, kao u Zadru talianski, ili drugo naréčje, kao u Dubrovniku štokavsko. A ono se je prie i prama Zagrebu mnogo dalje od mora pružalo. Stara pisma ne samo iz Ozlja, nego takodjer iz Krašića i Draganića s ove strane Kupe, zaisto su čakavski pisana; ja sam ih sam vidio nèkoliko iz 16. stolětja; premda ondě i sada govore ponajviše primorski, neg samo što su *kaj* město *ča* primili.

Ali neka nitko nemisli, da svi Vinodolci kod kuće jednako govore, kako sam ja pokazao; čistim vinodolskim naréčjem govore samo oni, koji neidu mnogo po světu, dakle samo žene i dětca; a ljudi, koji se često s drugim světom měšaju, naviknu na drugo naréčje, a osobito na štokavsko, pak kad dojdu kući, govore poměšano, niti čisto štokavski niti čakavski. S toga nije čudo, što se tamo često iz jednih istih ustah, i jedno za drugim čuje: v gradi i v gradu, va gradi i va gradu, i u gradu.

Iz ovoga svega može svaki sam lahko razsuditi, što je u Zak. Vin. domaće, a što je iz drugoga naréčja. Vidět će svaki, da je lěta 1280, dakle prie 563 lěta, bio u Vinodolu jezik upravo takov, kao što je i danas; jer ono nèkoliko rěčih, što ja mislim, da su sad u Vinodolu nepoznate, ništa nečini. Pojedinih rěčih može se što proměniti, bez da se zato jezik proměni; premda se može věrovati, da one rěči nisu ni onda bile poznate u Vinodolu, kad su ih pisali, buduć da su ponajviše iz cèrkveno-slavenskoga ili pak iz talianskoga jezika uzete. Drugačie nije ni moglo biti. Jer da tko danas ide pisat zakone u vinodolskom naréčju, da li će imati toliko domaćih i ondě svako-

Digitized by Google

mu poznatih rěčih, da mu nebi trěbalo ili što iz drugoga naréčja uzeti, ili pak novu koju rěč načiniti? — Ali ako i dopustim, da se za 500 lětah ništa drugo nije proměnilo nego jedan pedesetak rěčih, tako očito vidimo, da bi se po tom razměrju 500 rěčih moralo proměnit stopram za 5000 lětah! pak bi još i onda jedan isti jezik ostao, — jezik, kojega ćeš na sěveru zaman tražiti.

Slědi několiko rěčih, koje bi mogle bit čitatelju manje poznate. Svaku rěč, za koju se ja nesěćam, da sam ju čuo u Vinodolu, zabilježio sam zvězdicom; a kod svake rèdje rěči stavio sam broj od redca, gdě se ona rěč nalazi na originalnoj stranki.

Areditati,* *v. a.* (iz talianskoga *ereditare*) staviti koga u posědovanje blaga otčina i materina po njihovoj smèrti; vidi r. 214.

Arhipèrvad,* *m.* dostojanstvo cèrkveno, *archipresbyter*? v. r. 37.

Arsal,* *m.* ime poslanika dvorskoga, v. r. 148.

Band.* *m.* rěč je talianska *bando*; i znamenuje 1) prognanstvo; 2) novčanu cěnu, kojom se je tko mogao od prognanstva odkupiti; 3) *homagium*? r. 164, 251, 392, 452, 454.

Bližik,* *m. plur.* bližiki, *dat.* bližikam, m. bližikom; t. j. bližnji, rodjaci, rod, rodbina; r. 207. 205. 109.

Blujenje, *n.* t. j. bludjenje, grěšenje, zašastje, *aberratio.*

Bljudeći, * a, e, *particip.* od bljusti, bljudem, t. j. dèržim, čuvam, obdèržavam, *servo.*

Bolanča,* *f.* valja da je někakov mali mletački novac, za koi se već nezna; v. r. 60.

Bratšćina, *f.* zove se danas običnie u Vinodolu bratovšćina, *confraternitas.*

Brižiti se,* im se, *v. n.* t. j. bríniti se; v. r. 484.

Busović,* *m.* ime jedne občinske službe u svakom gradu, kao što su satnik i grašćik bili; ali ne samo da se više nezna, koje dužnosti imao je busović, nego je i rěč ova sasvim nepoznata; vidi r. 166, 170.

Crikav, kve, ili takodjer crikva, e, *f.* cèrkva.

Crsat,* *m.* t. j. Tèrsat, jedna od občinah vinodolskih, *Tersactum.*

Dili,* *adv.* neznam što je; morda od diti ili dèti t. j. govoriti, i partikule »li«, i znamenuje kao: reci, to jest; ili je morda *conjunc.* »ilť,« pak joj je slovo *d* pogrěšno predstavljeno; v. r. 125.

Diti,* dim, *za* govoriti, veléti. v. r. 394.

Dupal, pla, o, dvostruk, *duplus.*

Dvor, *m.* 1) *arx*, Schloß; u ovom znamenovanju je rěč »dvor« danas nepoznata, naměsto nje služe se ljudi talianskom rěčju kaštel, t. j. *castello;* jer grad je kod njih *urbs, città*, Stadt, a

Digitized by Google

varoš je *suburbium, borgo*, Vorſtadt, ili pak kakovo veće selo; 2) gospoština, *curia, dominium*, Herrſchaft.

Dvornik,* *m.* pèrvi gospodski častnik u dvoru iliti kaštelu, radi česa se danas zove kaštelan.

Fals, } *falsus*, laživ. Rèč je i da-
Falso, } nas tamo poznata, neg samo što se više govori falas, nego li fals

Gda, *adv.* običnie govori se kada.

Gdi, *adv.* običnie kadi.

Gospodanj, dnja, e, *adj.* cèrk. gospodinov, a, o. *dominicus, a, um.*

Godi,* *conj.* ili? r. 155.

Graščik, *m.* ime službenika občine jednoga grada. Što je imao graščik obavljati nègda, nezna se pravo; danas mu je dužnost: s bubnjem ili bez bubnja razvikat po gradu ono, što se občini javlja od poglavarstva; kao takodjer pozivati na sud, po kih se pošlje; v. r. 166, 170.

Grem, greš, gre, *v. defect.* idem, hodim.

Hovèrlica,* ž. nèkakva pokrivača ženska, rubac ili peča. Danas je ova rèč u tom znamenovanju nepoznata, nego se samo nèki način ženskoga pokrivanja zove na hovèrlicu, n. p. pokrit se, ili nosit rubac na hovèrlicu; v. r. 174.

Hram,* *m.* u cèrkv. jeziku reći će: cèrkva, ali ovdè u §. 7. bitće valjada kakov magazin, ili što takva.

Hud, a, o, *adj.* zao, zločest, opak, nevaljan. Hud oficij, r. 277. možebit: velika, težka, trudna usluga?

Hudoba, *f.* zloća, zloba, zločinstvo, opačina, nevaljanost, v. r. 272.

Imenè, iz —; ja neznam upravo što je: ako je u ime, na ime, onda bi moralo stati »iz imene,« po cèrk., m. izimena; ako je pak iz imanja, iz blaga, onda bi moralo bit, »iz iminè,« t. j. iz iminja. Valja da bi pèrvo moralo biti; r. 70.

Imiti, imam, imel, *v. a.* imati. U Vinodolu se rèdko čuje »imati,« nego imiti, s cèrkvenim imèti jednako, ali nije iz cèrkve; v. 60.

In, a o,* *adj.* drugi, a, o.

Impač,* *m.* rèč je talianska *impaccio, hèrvatski zapréka, impedimentum.* r. 381. Impač, impačati, mislim da nije danas u životu, ali je pačati se, rèč po svoj Hèrvatskoj, Dalmacii, Istrii i Slavonii poznata, u jednakom znamenovanju s talianskim *impacciarsi;* n. p. pačat se u što (t. j. uměšat se) *impacciarsi in qualche cosa*; pačat se s kim (t. j. imat s kim posla) *impacciarsi con qualcheduno.* — Tako isto pačiti, t. j. prèčiti, smetati, tal. *impacciare.*

Impačati,* am, *v. a.* zaprèčiti, *impedio*; r. 381.

Indi, *adv.* drugdè, na drugom městu; r. 314.

Izpuditi, dim, izpujen, *v. a.* iztèrati; r. 291.

Izšastje, *n.* izažastje, izišastje, izlazak; v. r. 173.

Jeti, jamem, jel, *v. a.* uloviti, uhvatiti; r. 81. 87. itd.

Jid,* i *f.* hrana, jèlo; v. 78.

Jidenje, *n.* hrana, jèlo; r. 82.

Jošće, *adv.* još, jošter, *etiam, adhuc*; u Zak. Vin. stoji jošće na početku svakoga §. u znamenovanju latinskoga *item.*

Kaštalad, alda } *m.* konobar, go-
Kaštald, alda } spodar ili ekonom cèrkveni.

Ki, ka, ko, *pron. interr. & relat. qui, quae, quod;* u Vinodolu se govori i koi, koja, koje, ali je mnogo običnie ki, ká, kó.

Klič,* *m.* vapaj, vika, krika, kričanje. Ove rèči, »klič« ja nisam čuo, nego glagolj klicati i proklicati, i znamenuje s bubnjem što razvikati po gradu.

Kmet, *m.* prosti poljodèlac. Svaka občina vinodolska biaše razdèljena na plemiće, slobodnjake ili libertine i na kmete.

Digitized by Google

U Novom i Bakru biaše još jedan četèrti stališ izmedju slobodnjakah i kmetah, i to biahu knapi.

Kmetšći, a, e, *adj.* danas se veli kmetski, a, o.

Knez, a, *m.* veliki gospodin, poglavica, gospodar zemaljski, grof, *comes*, *conte*, U cèrkv. jeziku i kod Rusah znamenuje *princeps*, *principe*, *princip*.

Kneš,* a, e, *adj.* cèrkv. knezov a, o.

Knežstvo *n.* 1) dostojanstvo knezovo; 2) posědovanje knezovo, *contado*, *komitat*, v. r. 79. 3) popovski red, presbiterat; r. 132. U ovom poslědnjem znamenovanju nije u običaju.

Konoba, *f.* pivnica.

Krdenča,* *f.* tal. *credenza*, věra, věresia, r. 265.

Krstiti cèrkvu, danas se običnie kaže: posvetiti cèrkvu; r. 53.

Kvaderna, *f.* tal. *quaderno*, knjiga zapisna; v. r. 268.

Libra, *f.* tal. *lira*, 1) mletački novac imajući 20 soldinah, ili po sadašnjih pěnezih 12 kr. srebra; 2) težina po mletačkoj vagi, manja od funta.

Lièba,* *f.* licitacia, munta, v. 449, 399.

Likuf, *m.*, dar koi se da našastniku izgubljene stvari; r. 274.

Ližnik, valižnik, neznam što je r. 78.

Macarol,* *m.* veli da je rěč vlaška, i da znamenuje onoga žakna, koi biskupu dvori, kad cèrkvu sveti. Valja da je to oni žakan, što dèrži biskupski štap (*mazza pastorale*) za biskupom. Rěč *mazzarol* nenalazi se u nijednom talianskom rěčniku, niti je u današnjem mletačkom narěčju poznata (polag Boeria), nego *mazza* je malj, t. j. bat, batina, štap, i odtud će bit ime *mazzarol* a hèrvatsko maljik nastalo; v. r. 59.

Maćene,* *n.* r. 439 } rěč je cèrkvsl.
Maćeni,* *n.* r. 211 } od »mstiti« ili »otmstiti,« t. j. osvetiti se. Nego budući da se ovo težko izgovara, pisali su naši stari »mastiti,« odtud maščenje, naški osveta.

Malik,* *m.* tako se je, veli, hèrvatski zvao oni žakan, što je za biskupom stojao u cèrkvi, i valjada mu je, što vele Vinodolci, kučmu, t. j. pastirski štap dèržao. Po svoj prilici dolazi ova rěč malik od malj, talianski *mazza*, t. j. bat, batina, štap, i zato bi se morda pravie moralo pisat »maljik« t. j. koi malj nosi; odkud i talianško ime *mazzarol*, r. 59.

Mimo, *adv.* osim. *praeter*; v. 261.

Molstir,* *m.* manastir, kloštar, namastir, samostan; r. 135, 237.

Mošuna,* *f.* neznam što je: nego se jedna ulica u Novom zove mošuna; r. 110.

Na,* *conj*, ali, nu, nego. Samo dvaput dolazi u ovom znamenovanju: ne vse starijši, *na* ke vijahu, r. 18; na pače, r. 484.

Naprava, f. pogodba; r. 211.

Navlašni,* a, o. *adj.* vlastiti, a o; r. 129.

Ner } *conj*, ili negor, negore, t.
Nere } j. nego.

Nevećе,* *adv.* nego.

Nigdor } *m.* nitko, *nemo*, Niemand; r. 445.
Nigdore }

Nišće,* *adv.* sad se veli: niš, t. j. ništa.

Obaritelnik,* *m. cliens*; r. 136.

Obitel, f. domaća družina, familia.

Obranenje,* *n.* někakva kaštiga u pěnezih; viši v. 251.

Oće, v. jošće.

Odgovornik, *m.* odvětnik, *advocatus*; v. 113.

Odpriseći, sežem, segal, *v. n.* *abjuro*.

Odvetnik, *m.* što odgovornik.

Oficial, *m.* rěč tal. hèrvatski službenik.

Oficij, *m.* služba.

Oficij sveti (popovski), božja služba; r. 381.

Osik,* *m.* je li štala, tor, ili kakova ogradja, neznam; r. 403.

Ostačiti, * -čim, *v. a.* obtužiti, osvaditi; r. 398.

Digitized by Google

Ostaneni, * *n.* osuda, *convictio*; r 386.
Ostati, ostanem, ostal, *v.n.*— čim komu, r. 143. Ostani va osudu, r. 202. Ostani knezu 1 vola, r. 322.
Osud,* *m. sententia? convictio? taxa? biršagium?*
Osvaditi,* *v. a.* tužiti, potvoriti; r. 426.
Osvan,**praep.* osim, izvan; r.241.
Ošastno,*(blago) oga, *n.* jest ono blago, kojemu je gospodar bez teštamenta i bez naslědnika umro, *bonum caducum*; r. 218. 284.
Ošće, v. jošće.
Ot, *praep.* cèrkv. naški od.
Otiti, oću, *v. n.* t. j. hotiti ili hotieti, hoću.
Parac, * rca, *m.* tužitelj, *actor causae.*
Pena, *f.* rěč talianska, pedepsa, kaštiga.
Perman,* *m.*; tako su se zvali kućne sluge obiteli knežke; r. 197.
Pervad, * *m.* čast popovska.
Pervič, * *adv.* r. 127. U slovenskom narěčju pervič znamenuje: pervo, perviput.
Pitati, *v. a.* 1) iskati što od koga, *interrogo, percunctor*, r. 136, 148; 2) prositi, moliti; ako nij pitan od pristava, r. 141. t. j. ako nije uprošen, umoljen.
Podknežin, * *m. vice-comeš?*, knezov naměstnik. U jednom pismu vinodolskom, kojega prepis imam, od 1459., imenuje se »počtovani muž podknežin Šimun Saganić, *namèstnik kneza* Martina (Frankapana).«
Podružnik,* *m.*; tako se zove onaj kèrčmar, što tudje vino prodaje.
Pojti, pojdem, pošal, *v. n.* krenut se, otići, na put se staviti; pojti suprot komu pravdú, t. j. tužiti ga; §. 53. 71.
Porotnik, * *m. conjurator.* Tako su se zvali oni ljudi, koji sami nebi ništa upravo znali, nego bi samo, sudeć po priašnjem životu kojega potvorenika, prisizali, da je on potvorenik prav, i pravo da je prisegao. Ako se je obnašlo, da je krivo prisegao onaj, čiju su prisegu i oni svojom prisegom tvèrdili, svi su bili krivorotnici, i kao takovi kaštigovani.
Posal, * posla, *m.* poslanik, věstnik, *nuncius*; r. 446.
Pošišion, *m.* rěč. tal. *possessione*, posědovanje, vlastitost.
Pozovnik,* *m.* koi se zove na sud, morebit za svědoka ili za veću svečanost suda? r. 418, 448.
Pra, * *f.* rěč cèrk. pravda, *causa, processus.*
Predavac, **m.* danas se veli izdaica, *proditor*; r. 437.
Primisalje, * n. domišljaj? prevara? r. 25. 30.
Priprošći, a, e *adj.* običnie priprost, a,o.
Pristanenje, *n.* privoljenje.
Pristav, * *m.* čověk sudcu pridružen, da pomože suditi, i da izvèrši ono, što je sudjeno, kad mu sudac zapovědi. U ugarskih zakonih zove se latinski *pristaldus*; vidi *Decretum Colom. lib.* 1. *Cap.* 28. 29. 30. 31.
Pritča, * *f.* razlog? uzrok? r. 347.
Pritče, * vidi r. 150.
Priti koga, prem, *v. a.* tužiti; r. 445.
Prošćenje, *n.* dopuštenjé i odpuštenje, *indultus, indulgentia*; r. 220.
Psost, *f.* psovanje, psovka, *contumelia, convicium.*
Pudaria f. straža nad vinogradi.
Račeni,* *n.* někakva globa; r. 454.
Razvi, *adv.* rěč cèrk., naški: van, izvan, osim, osvan, razma.
Red,* *m.* danas *ered*, od tal. *erede*, naslědnik, baštinik; r. 217.
Rič, *f.* stvar, vèrsta, *res.* Samo u někojih obćinah vinodolskih je rěč poznata u ovom znamenovanju: a obćenito znamenuje što i drugdě, t.j. besěda, *vox.*
Rota, *f.* prisizanje, prisega; r. 417. 430. 431.
Rotiti, *v.a.* činit koga priseći, stavit ga na prisegu, *adjurare*, beeiden.

Digitized by Google

Rotnik, * *m.* valja da je, što danas vele, prisežnik, *juratus*; r. 254. 450.

Rubani } *n.* lupežtvo, otimanje,
Rubanje } razbojničtvo; r. 90. 421.

Samo, *adv.* 1) jedino, *solum*, *tantum*; 2) Kad se ovoj rěči »samo« doda broj, ima osobito znamenovanje, n. p. došao sam samo pet, t. j. došao sam ja i četiri sa mnom; tako: priseći samo 12, samo 25, samo 50, toliko jest, kao priseći u družtvu sa 11, 24 ili 49. U ugarskih zakonih veli se latinski: *jurare se duodecimo, se vigesimo quinto, se quinquagesimo. Part. II. tit.* 32. §. 8. *Part. III. tit.* 17.

Satnik, *m.* ime jedne službe obćinske u svakom gradu vinodolskom. Ova rěč dolazi od *sat* t. j. sto, dakle satnik = *centurio*. Satnika imaju još i sad někoje obćine, kao Novi i Bribir; a kakvu je vlast, něgda imao, nezna se, nego sada kažu, da mu je dužnost: dèržati čiste ulice po gradu i putove po obćinskom okružju; paziti, da budu vode u dobrom redu, t. j. studenci i vrěla u gradu i u svem okružju one obćine; gledati, da meso, riba, i ostalo jestivo, što se u gradu prodava, zdravo i nepokvareno bude, i da se neprodava prěko zasěčene cěne iliti tarife.

Sgonik, *m.* prognanik, *exul*; r. 122.

Shabiti, *v. a.* pokvariti; r. 201.

Sila, *f.* nasilje, *violentia*.

Skot, *m.* marva, marha, živinče; r. 84.

Služabnik, * *m.* r. 232. m. službenik.

Službenik, *m.* oficial; čověk u službi gospodskoj; r. 238.

Soldin, *m.* vèrsta mletačkoga novca. Jedan soldin děli se na 2 beča, a 20 soldinah jest jedna libra mletačka, iliti 12 krajcarah srebra; a 5 sold. = 3 kr. srebr.

Spravan komu biti, t. j. skladati se, slagati se skim.

Strići * (stražu), ižem *v. a.* čuvati, stražiti; r. 131. Strići znamenuje sada u Vinodolu samo škarama rězati.

Svedeteljstvo, * rěč cèrk. svědočanstvo; r. 464.

Svidočastvo, *n.* svědočanstvo; r. 138.

Škodnik, *m.* koi čini škodu.

Tadba vidi tatba.

Takaše * *adv.* iz slovenskoga takajše, v. takoje; r. 465.

Takoj * } *adv.* danas takojer,
Takoje * } t. j. takodjer.

Tatba, e, *f.* tatbina.

Tèržac, * žca, *m.* danas govori se tèrgovac; ali ženska, koja tèrguje, zove se i sad tèržica.

Tovernar, *m.* oštariaš, kerčmar; r. 264. Ja ove rěči nisam čuo, ali dobro pamtim da i sada někoji govore toverna, m. oštaria.

Trat, *m.* rěč je talianska, *tratto*, naški put ili krat; n. p. on trat, na jedan trat, t. j. onda, on put, na jedan put; r. 255.

Tvarnica, * *f.* žena, koja truje ljudih; r. 384.

Ubo, * *conj.* cèrk. dakle, indi; zato, zarad česa, sbog česa; zaisto, doisto. Va vrěme ubo velikih muži, t. j. u vrěme doisto itd.; Ki ubo buduć izbrani, t. j. koji dakle, koji indi, koji tako buduć izbrani.

Učeštje, * *n.* děl, dio, dělničtvo, dioničtvo, *compossessorium*? r. 228.

Učestno, * oga (blago), *n.* jest valjada ono dobro, u kojem tko ima dioničtvo ili učestje, *bonum compossessum*? r. 228. 285.

Uleći, * uležem, *v. a.* ukinuti, pretèrgnuti, zaprěčiti, *suffero*; r. 24.

Ulnik, *m.* město, gdě se dèrže pčele; va ulnici; r. 100.

Ulnici, cèrk. ulnicě, m. ulniki, *local. sing.* od ulnik. Tako je iz cèrk. sl. jezika, što se često u starih pismih vinodolskih nalazi: va Vèrbnici, na Grobnici, m. va Vèrbniki na Grobniki, t. j. u Vèrbniku, na Grobniku.

Digitized by Google

Uraženje, * *n.* ranjenje; r. 169.
Usići, usičem, usikal, *v. a.* dosěći, posěći, zasěći; r. 200.
Utaknuti, vidi r. 348.
Vaćina,* *f.* valjada sramota; r. 178.
Vernez, * *m.* pěnez? r. 61.
Verovan, * a, o, *adj.* komu se može věrovat, věre dostojan.
Viditi, * vim, vedel, *v. a.* cěrk. rěč vědĕti, t. j. znati; r. 289. 290.
Vkup, * *adv.* skupa.
Vlašćni, * a, o, *adj.* vlastiti, a, o.
Vlaški,* a, o, *adj.* talianski, a, o, *italicus, a, um.* Izmed južnih Slavenah jedini su Slovenci, koji Talianom vele da su Vlasi.
Vólja, e, *f. voluntas,*
Volja,* *conj.* ili *vel.*
Vražba,* *f. emenda capitis? homagium?* vidi r. 190, 409.
Vse, *adj. neutr.* cěrkv. sve, po vinodolski »se.«
Vzeti,* *v.a.* uzeti.
Zač, *adv.* pokraćeno od zača? t. j. za što? *cur?* —, *conj.* zašto, zaštobo, jer, jerbo, bo, *quia, enim.*
Zagovor,* *m.* ćna, učna, vidi r. 190. 454. Zagovor reći će danas u Vinod. pravdanje, izpričanje, branjenje rěčmi.
Založiti, *v.a.* zalog dati, *oppignorare*; r. 475.
Zasedanje, *n.* zasěda, *insidiae;* r. 196.
Zavez, *m. obligatio vel contractus?* r. 126.
Žakan, *m. diaconus.*

U Zagrebu měseca kolovoza 1843.

Digitized by Google

PREGLED.

I.

Literatura češka

od god. 1841.

(*Dopis K. J. Erbena St. Vrazu.*)

Žlatni Prag, d. 15. rujna 1842.

Iz lista Vašega od 8. pr. m., kojim me pozivate u Kolo, razabrao sam želju, da Vam u svom dopisu o českoj literaturi razložim značaj škole živućih pisalacah českih. Može biti, te ćete se čuditi, što Vam nemogu na to dovoljno odgovoriti, budući još kod nas za sada nikakve neima tako zvane škole, t. j. raznih značajnostih u pismih, kojih bi se dàržali ili svi pisaoci, ili barem većina njih. Nu na mèsto toga pošiljem Vam razpravu o tome, kako se je književenstvo česko iz svojih ruševinah opet počelo izkapati, na kakve je stranputice zabasalo, nadajući se, da moje rèči neće ostati bez koristi — za Vaš pišući i čitajući svèt; jerbo mudrost iziskuje i natěruje ljude i narode, da pogrèške i nesrèću drugih obratjaju na svoje dobro i svoj vlastiti naprèdak. Evo u čem ćete Vi (barem stranom) naći odgovor na pitanje Vašega lista!

Tomu ima do 50 godinah, što je Česko stajalo na najnižjem stupnju svoje potištenosti. Čověk, došavši u Zlatan Prag, nije čuo češke rèči nego samo na pogàrdu. Čehom biti stidio se isti gradjanin te iz najmanje varošice. Čeh je bio jošte sàm jedini seljak, nu i njemu se je već u školama pod silu zabijala u glavu němština. Češke knjige, što ih je fanatismu utekło, ležahu po zabitnih kutevih, i sve ako se i kad kada koja na světlo dovukla, a ono za korist dućandžiah i babah, koje su u liste od knjigah sir i kolače umatale. Tu se osudi pàrvi *Sebastian Hněvkovsky* (onda jošter vatreni mladić) zaiskati česku knjigu u c. kr. sveučilišnoj knjižnici i u ruke ju primiti, iz početka možebiti samo, da vidi, koje će naći u njoj čudo. Nu našavši je boljom, nego što bi se nadao, pročita ju, pročita jih i više, a na poslědku dapače i u pàrkos gàrdnim rugalicam lati se pera, te i sàm napiše nèkoliko pěsamah českih. Za smělost tu nagradi ga Višnji, dozvolivši mu, da i dan danas gleda na plemeniti plod, za koj je on bio pàrvi sěme posijao u materinsku

Digitized by Google

zemlju. *) Njegov primĕr slĕdiše i drugi čitajući i pišući, i utemeljiše časopis (premda iz početka gotovo samo za se), pobudjujući se medjusobno k poslovanju. Tada zacvati i uspĕje nada svime prosti slog, prosa češka; zašto poslenici tadašnji, neimajući u ruci iz svoga vrĕmena nijedne knjige od te struke, budu prinudjeni iz starih se učiti knjigah, k starodavnim Čehom u školu hoditi; a stari su bili našinci (osobito češka bratja) vĕštaci u prostom slogu. Tim su putem mnogi iz početnikah, tih dotĕrali u tom obziru na toli visok stupanj savàršenosti, te i dan danas mogu služiti za primĕr nĕkolicini od sadašnjih pisalacah, kojim se čini put dalek i trudan iti učit k starim Čehom, nego si vlastiti stvaraju slog, skrojen polag načina, kojim se piše u dnevnicih, i složen više s naravom inostranih jezikah, koj su izvolili kàrstiti *modernom prosom.* — Nu sasvim drugim putem udarilo je pĕsničtvo. Tu nisu stare češke knjige ništa pomogle. Ona prastara doba, u kojoj je pĕsničtvo česko *pohybovalo Vyšehradem a vši vlasti* **) već se biaše zamakla u neprozračni mrak, kog su privele na Česku kàrvavi rati sa zapadom; a njezini ostanci na pergamenu pisani, što nĕkakvim čudom nepropadoše, truhnuli su jošte do nedavna u vlažnih podrumih. Slĕdujuće na to vrĕme bilo je u Českoj, do skàršenja nar. snage na Bĕloj Gori (g. 1620.), većom stranom vrĕme vĕrozakonskih razprah i čarkah, nerodivši niti jednoga izvàrstnoga pĕsnika. Pĕsnici tadašnji vladahu se polag uzorah nĕmačkih; pače i najglasovitii plodovi *Šimona z Budce,* vĕnčanoga pĕsnika za kralja Rudolfa II., nisu ništa drugo nego neslana prosa u rižmah. Nisu dakle u tom ogledu staročeske knjige nikako uzorom služiti mogle mladim uzbuditeljem češke literature u dobi, gdĕ je nĕmačka poesia Götheom i Schillerom gotovo stigla bila vàrhunac savàršenstva.

Imadjaše gotovo još i drugo vrĕlo. Čilo, zdravo, neskaljeno to vrĕlo, koje se iz onih propadnutih vĕkovah kroz potoke kàrvi i kroz oganj požarah prĕkim putem promaklo, i do danas u jadàrnoj svojoj snazi sačuvalo, s najboljim bi se dalo uspĕhom càrpiti. A to vrĕlo, zvano *poesia narodna,* gojeno i izobražavano od najprostie vàrste naroda, i od nikoga nečĕnjeno, nadživilo je u Českoj sve proměne vĕrozakonskoga, političkoga i literarnoga života; i tek od nedavna od jĕdkoga duha sadašnje nove prosvĕtjenosti narušeno, usihati počima. Nu tko da bi se osudio u vrĕme, gdĕ biaše najveća pogàrda ponosit se imenom českim, kod nojpotištenie vàrste naroda tražiti poesiu, dapače i na uzor postavljati je naproti umĕtnoj poesii nĕmačkoj, gàrčkimi i rimskimi titrenkami bogato urešе-

*) Hněvkovsky živi još u Zlatnom Pragu, starac od više nego sedamdeset godinah, nu čil i veseo neprestajući još dan danas, koliko može, raditi za napredak svoga naroda.

**) Vladalo Višegradom i čitavom domovinom.

Digitized by Google

noj? Neka se dakle nitko nečudi, što su Česi prionuli k tomu, što je onda bilo najsjajnie i njima najpristupnie, pisali polag uzorah němačkih prizvučnim slogoměrnim načinom Dobrovskoga, deklamirali i pěvali narodu, neka bi se od Šumave doKàrkonošah razlegalo;— premda smo se obavěstili, da se u narod ništa za stalno usaditi neda, što nije u njegovo vlastito stablo ucěpljeno i narodnim njegovim zrakom gojeno. Budućnost je to jasno posvědočila. Od čitave te sile božje pěsamah težko te su se do dvě tri medju narodom uzdàržale, pa i ove je od zaboravi sačuvao samo obljubljeni narodni napěv, gdě se naproti tomu od sviuh tako zvanih epopejah i dugošijastih pěsamah, kao što su n. p. *Josef Egyptský*, *Marije Magdalena*, *Sv. Ivan*, *Otokar*, i dr. u pěsmah složenih u hexametrih sputnih i nesputnih,i drugim měrilom pisanih, nijedna nije narodu tako omilila i tako se dugo kod njega uzdàržala, kao što bi se sačuvao uprav «Děvin» od Hněvkovskoga, (istina) ne baš porad toga, kao da se jedini on nije klanjao obće vladajućemu pravilu, nego glavno porad toga, što je za predmet uzeo narodnu pričicu, pa porad toga nebiaše onako bojazljiv, te bi se robski bio vezao na obće vladajuće uzore,nego je, prirodjenim svojim živim nagonom potaknut, zavratjao nerědko na polje narodno, uzajmljivajući tu obraze i rěči iz pučkoga života. Nu čim on poslie pàrvo izdanje predělа, i više ga na europejski način prikroji i izcifra, pade i on u zaborav, težko te još sada tko o njem što znade.

Poslie te dobe slědjaše kod nas doba českoga purisma, koj se istina tako daleko nerazprostrani , nu opet bi tako silan, te se štetne njegove poslědice i dan danas posve neizgladiše. Pisaoci nisu se starali o tome, što je nada svime potrěbno, da bi si naime dobar, pravilan i okretan slog prisvojili, nego se trudiše, da izbace iz českoga jezika svaku i najmanju rěčcu, što je po tudjinstvu mirisala, ili jim drugčie nije bila povoljna, metjuć mèsto njih rěči poljske, ruske, ilirske (južno-slavenske), i ako jim nisu dospěvale, kovali su nove svaki polag svoga razuma. Iz toga je proizašo jezik prisiljen, — neslana měšaria, čorba bez soka i smoka, što strani odpornoj dade povod k mnogim porugam i spàrdnjam, medjutim i zasluženim. Nijedan pošten čověk zaista neće za zlo primit, ako se mèsto izrazah hàrdjavih primu bolji iz jezika staročeskoga ili drugih narěčjah slavenskih, ili ako se u tu svàrhu stvori i pokoja nova rěč; nu pri takovom poslu trěba da se postupa štedno i pametno, t. j. neka se učini samo onda, kad to iziskuje prava potrěboća, i kad se pisalac nadati može, da će rěč njegova preći u život naroda i tu se udomiti. Suprot tomu rěči već udomljene (makar bile i tudjega korena), koje se bez nasilja iz jezika izrinuti nedadu, na nepoznate izměnjati, ili izraze noviih tudjih namislih, iznašastjah, od čitave Europe upotrěbljenih, na česko prevoditi, ili dapače iz cigle ljubavi za neobičnim, na mèsto pozna-

Digitized by Google

tih dobrih rěčih českih, za manje poznatimi hvatati, — čini nam se smešno i mahnito. Zar je šta smetalo procvětanju literature němačke, što narod němački neima izrazah svojih, pače ni za svakidanje i najpotrěbitie stvari, kao n. p. što su *priroda*, *věrozakon* itd.? Zar li se literatura francuska, španjolska i engleska neponosi najlěpšimi klasičnimi děli, sasvim tim, što su jezici ti sama směsa od više drugih jezikah? —

Nu time nebude jošte poso svaršen. I činilo se je někojim, (bi reko) od vrućice naskočenim, te su počeli krojiti naréčje někakvo neslavensko, koje bi svi slavenski narodi, Česi, Poljaci, Rusi, Iliri itd. govoriti i razuměvati imali, kao što jednim naréčjem govorahu u starodavna vrěmena, dok još razne slav. grane nebjahu razcěpljene. Tim prekrasno skàrpljenim naréčjem naměravali su naučiti varošana i seljaka, i taj su mu jezik kao lěk u žlicah davali. Nu domala je mahnitost ta sáma sebi došla do glave. Preučena gospoda, što su si u tom jeziku dopisivala i izobražavala ga, (da istinu govorim) tako su daleko zagazila, te na poslědku ni samih sebe razumila nisu, i budu porad toga prinudjena, pitati jedan drugoga prosto po češki: »Brate dragi! šta si htio kazati ovim ili onim?« Na uspomenu iz te dobe purisma i panslavisma u naréčju českom uzdàržalo se je pored několikih knjižicah, kojih nitko više nečita, u stanovitih glavah i ono tvàrdokorno mnjenje, da tréba pisaocu českoga naroda dvoje naréčje, jedno tako nazvano *prosto* za puk, koje svaki razumi, a drugo tako zvano *visoko* za sebe, koje izvan učenih i visoko prosvěćenih nitko nerazumi.

Gotovo u isto doba prigàrliše pěsnici češki prosodiu časoměrnu (quantitativnu) naproti prizvučnoj (qualitativnoj), Dobrovskim osnovanu na prirodjenu kratkoću i dužinu samoglasnikah i sudaranje skupoglasnikah načinom prosodie starogàrčke i latinske. Nova ta prosodia — koju je istina već i Komenski prie 200 godinah poznavao — dovela je nov život u poesiu češku, koj se je za vrěme prizvučnosti badava tražio, t. j. život starogàrčki i latinski. Pisali su se hexametri, pentametri, safički i svakovàrstni drugi versi, skandirali se prekrasno, i time se je dokazivalo, da je jezik češki nada svimi prikladan za měrila starogàrčka, i iz toga se je zaključivalo, da se je već našo i kamen mudrosti za poesiu češku. To je sve bilo, istina, vàrlo krasno; nu život starogàrčki nije život novočeski, i hexametar, bio on ma kako lěp i gladak, opet odgovara upravo samo starim Gàrkom i Rimljanom, nu za poesiu našu ostao je samo kao nakit někakav — kao kita inostranog cvětja, koja se metje na gospodski stol, kao obraz u okviru za sobu spisatelja, — koj opet u život narodni nikad uniti neće. Pored toga dokazivalo se je, da je prosodia časoměrna neobhodno potrěbita za stvore muzikalne, i da za operu češku svakako tréba, da bude pisana casoměrnimi versi. — I dokaz taj ima već u istoj

Digitized by Google

stvari svoj razlog. Naš je narod pěvao od svoga postanka i pěva još do danas. Pěsme su njegove gladke, blagozvučne, i gledeć na slogoměrje neizměrno razlike, niti je ikada na nevolji (kao stanoviti stihotvorci), da silu čini jeziku. Njega vodi ćut i sluh, gdě trěba da metne priglasak, i gdě opet valja časoměrni slog. Narodu se dakle trěba uteći, tu tražiti a ne drugdě, i učiti se pravu prosodiu česku.

Na poslědku, pojavi se u najnovie vrěme byronisam i duh moderne razdraženosti (Zerrissenheit), i poče se u našu poesiu ukradati. Stanoviti mladi pěsnici zaljubiše se u obraze tamne, grozne, u misli o smărti i groblju, bez višje svărhe, naričući na bolest, bez da joj znadoše uzroka, natěcahu se za někakvom izgubljenom ideom itd. Nu duh taj nagazi na veliki odpor kod većine naših pisalacah; a istomu narodu tako je slabo pogodio žilicu, da za njega nimalo ili bolje ništa nezna. Naš se narod nepravda i neprepire s Bogom, sa sobom i s ostalim světom. On je duševno zdrav, a porad toga i živ i veseo; i premda ga ljudska nesrěća lako razžali i suzama gane, a ono nasuprot vlastite svoje bědе i nevolje bez velike tuge i žalosti probavlja, dapače gotovo bezbrižno podnosi. Město plačnih elegiah nad nevěrom svoje drage ljubovce, město žedje žarke, hlepteće za osvetom, pěva momak česki:

«Ať je tak, nebo tak,
Predc nějak bude:
Pro jedno stvořenji
Svět nezahyne,
Pro jedno kvitji
Slunce ne svitji!» itd. *)

Kad nesrěća neprestaje proganjati Čeha, to on nalazi někakvu utěhu u tome, kad se udesom svojim spàrdati može. Tako n. p. pěva:

«Bratřji, bratřji, buďme jen veseli!
Bratřji, bratřji, radujme se;
Nouze nam přestala,
Bjida nam nastala —
Bratřji, bratřji, radujme se!« **)

---

*) Bilo ovako, bilo onako,
Ta će biti někako:
Porad jednog stvorenja
Svět neće propasti,
Porad jednog cvěta
Sunce nesjaje.

**) Bratjo draga, vesel'mo se!
Bratjo draga, radujmo se!
Nevolja nam prestade,
A bědа nam nastade —
Bratjo draga, radujmo se!

Jednakih veselih i bezbrižnih pěsamah ima u českom narodu sila božja. (Vidi *Erbenove „Narodné pjisně v Čechách“* sv. 1. 2. v Praze 1842 1843. *Uredničtvo*

Digitized by Google

Takav je narod češki! Porad toga nisu tragedie na našem kazalištu s velikom srećom uspěvale. Narod češki voli smějat se, nego li plakati. Zato je i naš šaljivi *Rubeš*, predstavljajući strašti i slabosti života običega směšnimi obrazci, tako bàrzo postao ljubimcem naroda, i svaki polutabačni svežčić njegovih deklamovankah bi radostnie i sàrdačnie primljen, nego li su to kadre bile proizvesti čitave knjižetine od one mutnoka rvne poesie iz byronske škole...

Ovo neka vam bude dosta kazano o uzniknutju i sréći novie literature češke, kao i o stazah i stranputicah, kojimi je od polak stolětja hodila, te stranom još i dan danas hodi. — Iz toga počétka, izmedju tih bolnih plodovah, uznikne i uzdigne se iznenada ono književenstvo novo, narodno, od kojega je glavno slovo: razširavanje svega, što je pravo, dobro, krasno, i koje svojim prirodjenim putem ide s tom samo proměnom, da u najnovie vrěme s jedne strane gleda više na praktičnu korist u životu, a time i narodnim duhom diše i narodnim se licem ponosi, nego što to ikada biaše; a s druge strane narodne pametnike više nego li prie cěniti umie, i time za razširenje ljubavi i za sve, što je domaće, radi i tim nevaravim načinom k toj svàrsi donosi, imajući pri tom svetom poslu predhodnikah i krasnih uzorah, pored drugih narodah europejskih, u bratje poljske i ruske, koji, sagradiaši si oltar za narodnost svoju, njoj se klanjaju, njoj priloge donose, i njom se s uznešenim ponosom diče pred izobraženim světom.

Evo vam predgovor! a sada evo u kratko i željeni članak

O literaturi českoj od god. 1841.

Neće biti od potrěbe, da govorim kod pojedinih dělah o načinu i težnju pisaoca, nego dosta je, da se pozovem na ono, što sam već o tome obširnie sborio u uvoda članka.

U Českoj tuže se ponajviše na to, što neima dovoljne izvorne novellističke literature. Što se u toj struci dobroga porodi, pàrvo još, nego što se posuši na hàrtiji, progutaju časopisi. Izmedju novellistah naših pàrvi je i najplodnii *K. Týl*. Kamo sréće, te bi on što bàrže plode svoje, po raznih časopisih raztrešene, sakupio i (kao što nam obeća) napose na světlo dao!

Medju časopisi stoji na pročelju «*Časopis Českého museum*», od kojega je svàrha razplodjivanje temeljite prosvěte razuma i razširavanje prave izobraženosti sàrca. Već ta sréća, da ga naš slavni i obće ljubljeni gosp. *P. J. Šafařik**) uredjuje, uvěruje nas, da bi vàrlo suvišno bilo, govòriti o temeljitosti povrěmenika toga, o pravilnosti sloga itd. — Najvećma razprostranjen i pored toga najmilii zabavnik naroda i najbàrži glasonoša stvarih narodnoga književenstva jesu «*Květy*» — Porad toga i časopis taj za sada najviše kod naroda uraditi može. — Daleko za njima zaostade «*Česka*

*) G. 1842. preda g. Š. uredničtvo u ruki glasovitoga pěsnika *Erasma Wocla*.

Digitized by Google

Wčela» priloga ili *obtižnji přivazek* k znamenitim tobože pražkim novinam (kako ju nětko od našinacah pokàrsti). — Medju časopise s nèkakvim se pravom brojiti mogu *i Wlastimil i Denice*, svàrhom imadući zabavu s naukom skopčanu, koje medjutim uzimlju u svoj okrug i sve ostalo, što je za čitajući českí svět od ikakve cène i koristi. Šteta, što tako rědko izilaze.

Kao pàrvi broj *Novočeske Bibliotheke*, koja se troškom muzeja izdaje, obradovahu nas *Jos. Jungmanna sebranji spisy*. G. Jungman, muž o literaturi našoj najzaslužnii, jedan je od onih starešinah českih, što su u vrème, dok je spisateljstvom českim kao tàrstikom slàbom vladao vètar, jedini stojali čvàrsto i postojano, brineć se za pravu potrèbštinu naroda. Děla njegova u knjizi jednoj sabrana — vèrni obraz sviuh njegovih teženjah i korakah tjak do najnovie dobe, — sadàržajem su i formom děla upravo klasička.

Pèsamah izašle su tri sbirke: od *Hněvkovskoga, Sabine* i *Jablonskoga*. — Gosp. *Hněvkovski* već je iz uvoda ovoga članka poznat. Pèsme njegove sbirke glasi su iz pàrve dobe nove naše literature, koju je on tečajem vrèmena toliko pomagao obradjivati i izobražavati. Čast i poštenje budi starcu, koji ni pod starost nepropušta raditi polag mogućnosti za korist i slavu domovine i naroda svoga! — *Sabina* je štovalac moderne razdraženosti, nu slog njegov gladak je i pun cvètja. — Najrazkošnie pojavljenje na obzorištu krasne naše literature jesu pèsme *Jablonskoga*. U pàrva dva razděljenja javlja se plemenita njegova duša, napunjena krasnim čutjenjem i lahkim, nježnim dreseljem. U tretjem vlada visoka mudrost i čista pobožnost. S toga zajedno i s gorućega domorodnoga duha, koj proniče kroz mnoge pèsme njegove sbirke, mora svaki štioc poštovati i slaviti gosp. pisaoca i njegove umotvore.

Neobično pojavljenje za literaturu našu bili su *Sněmy Zvířat* (Sabor zvèrine) od *Vinařickoga*,*) pèsma satirična, šibajuća mahne věka našega u formi gladkoj i priatnoj, koju medjutim različno razsudjuju.

Musa dramatična doněla nam je dva ploda: *Virginiju*, žalostnu igru od *Turinskoga* i *Škretu maliře*, dramatičnu igru od *Svobode*. Za pàrvu sudim, da se neće na kazalište uspèti, budući je čin narodu našemu tudj, a efekt kazališni postavljen samo u rèči a ne u dèlovanje. Pored toga može se kazati, da dèlo ima više lirične nego li dramatične cène. Znamenitii je komad *Škreta malíř*.

Literaturu šaljivu razmnožiše opet 4 svezka *Palečka* i *Rubešev «Pan amanuensis na venku«*. *Paleček* donosi više satyre; *Pan amanuensis* dèlo je sasvim humorističko; a obadva su obrazi, càrpljeni iz života svakidanjega, kipući oštrom dosètljivoštju, pa su porad toga u velikoj milosti kod čitajućega svèta nižje vàrste.

*) Polag druge vèsti pisao je dèlce ovo g. *M. Klacel*.

U.

Digitized by Google

Potrébita i porad toga i dobrodošla biaše *Erbenova* sbirka *narodnih pèsamah «Pjisne narodné v Čechách»* o kojoj ste bili već u pàrvoj knjizi Kola govorili (str. 110.)

Kao pàrvi broj obrečene *bibliotheke klasikah svìuh vèkovah i narodah* izašo je na svètlo prevod *Homerove Iliade* od *Wlčkovskoga*, dèlo upravo izvàrstno. U njem prevoditelj krasotu originala nimalo nenaruši, nego tim umotvorom postavi spomenik predivnomu svomu znanju jezika českoga i gàrčkoga. — Medjutim izašle su u Vratislavu pèsme *Schillerove* prevedene prof. *Purkinjem*. Prevod je nadanje naše nadkrilio. — Izmedju prosaičkih prevodah najznamenitii su: *Hora Sinai*, *cestopisné obrazy od Dumasa a Dausatsa* (iz francuskoga); *Ivan Vyžikin* od *Bulgarina* (iz ruskoga) preveden od *Bačkore*; i *Mulla-Nur* od *Marlinskoga*, (iz ruskoga) preveden od *F. Šjira*. — Izmedju dèlah, za odgojenje složenih, najboljimi nalazim: 1. Maloga pisara (*malý pisař, čili praktické navedenji k pravopočátečnímu psánji, pro učitele a pěstouny od Jana Svobody*). 2. Malenu čitanicu (*malá čítánka s několiko abecedami, jakož i navedenji ke čtenji a k pravopisu od Frant. Šumavského*). Da bùde priatnia dèci, ima u njoj 27 obrazacah. 3. Biblioteku za mladež od *Vlasáka*. Evo tri knjižice, koje su za našu najdrobniu domorodnu mladež od velike koristi, i upravo u dobar čas rodile se.

Kao pàrvi broj *Staročeske bibliotheke*, izdavane *maticom českom*, izašlo je znamenito dèlo *Viktorina Všehrda devatery knihy o právjich soudech a o dskách země České*, uredjeno polag najboljih rukopisah od *Vaclava Hanke*, i providjeno životopisom *V. Všehrda* od *Fr. Palackoga*. — Knjiga ta nebrojeno je blago ne samo za pravnika, historika i iztraživaoca običajah XV. věka, nego i za svakoga, kojemu je išta stalo do gladkoga, čistoga sloga rèči češke, zašto Všehrdu ide mèsto medju pàrvimi matori zlatnoga věka literature češke. — Ne manje znamenit jest: «*Archiv český, čili staré písemné památky české i moravské.*» Dèlo ovo izdaje g. *Fr. Palacký* troškom stališah kraljestva českoga. Dio I. sastojeći od 5 svezakah (svaki svezak od 15 tabakah) donosi liste ili od muževah važnih ili o stvarih znamenitih, kao takodjer pravoslovne pametnike, listine raznih občinah, pisma pretežuća se na razne rodbine i varoši iz XV. i XVI. věka. Zaista veliko blago za svakoga izobraženoga Čeha — blago, koje se još dostojno procènit nemože! — Dèla historička našega naroda obogatilo je takodjer dèlce Šemberino «*Vpád Mongolů do Moravy*,» koje ste takodjer već napomenuli u Kolu.

Medju dèli fysiologičnimi (prirodu iztražujućimi) na čelu stoji *Průmyslný posel* (obàrtni uljak) od *Dr. K. Amerlinga*. *Amerling* spada medju one izvanredne muževe, od kojih vaskolik život i dèlovanje jedino na to teži, što prèkim i zdravim putem može na-

Digitized by Google

rodu razum prosvětiti, i stanje njegovo popraviti. U tu svàrhu utemeljio je u Pragu iz čiste ljubavi svoju nedèljnu školu za češke zanatlije i obàrtnike; a da postigne svoju svàrhu i izvan Praga, razašilje svoga ulaka na polje, koj lahkim pučnim načinom, ugodnimi razgovori uči kemiju i fysiku, vazda pri tom gledajuć na potrèbu i praktičnu korist učenikah. — Kao stranka «Promyslnoga posla» ima se smatrat (barem stranom) i njegov «*Přehled lučby čili hmotozpytu*, od kojega su dosad (1842.) dvě skrižaljke (tabule) izašle. — Od jednake su cène i koristi takodjer slèdeće knjige g. *Amerlinga*: 1. *O domácjih jedech a protijedech* (otrovih i protuotrovih) s obrazci rèzanimi od *Merklasa* i lèpo bojadisanimi, predstavljajući sedmero otrovnih travah; 2. *Lučebné skoumánji na suché cestě* (kemično iztraživanje suhim putem) kao dèlce za se i pripravljujuća stranka k minorologii ili kemičnomu iztraživanju mokrim putem, za koje je obećao, da će ga do mala na světlo dati.

Medju dèla, koja idu na praktičnu korist, spada takodjer časopis zvani: *Poučné a zabavné listy pro polnji hospodáře a řemeslniky*, izdavani od c. kr. gospodarskoga družtva u Českoj. Časopis taj prevod je samo od němačkoga časopisa istim družtvom izdavanoga.

I duhovničtvo, onaj veleštovani član českoga čitajućega světa, koj je nedavno još jedini bio stup naše literature, ima sada svoj vlastiti časopis, kojega već mnogo godinah izdaje konsistorij pražki.

Evo Vam do jedne prilike pregled sviuh najizvàrstniih plodovah literature češke za god. 1841. Iz toga vidite, da ima još mnogo njivah, kojih se te god. ruka težačka još ni dotaknula nije, i da su se dèlom većim tek sada otvorila vrata, što se najpače kazati može o sbirkah od dèlah, koje se pod imenom raznih bibliotekah porodiše, što nam svědoči, da se Česi bàrzo osvěštjuju o tome, da se svàrha samo tim postići može, kad se razdrobljene sile slože. Kamo srèće, te tu istinu i u obće pripoznaju! Bože daj, te bi tom stazom postojano udarali, te se ono, što je dosad tolik slavno i lèpo početo, nebi razkàršilo i porušilo osobnim jalom, sramotnom pohlèpom za slavom, màrzkom nenavištju, i ostalimi nizkimi strastmi sebarah! —

Najnovie věsti.

Novih českih knjigah i drugih literarnih stvarih izašla su polag »Časopisa českého museuma« druge polovine pr. g. i pàrve polovine t. g. 93 komadah. Izmedju tih najznamenitie su:

Knjige.

1. Malá encyklopedie nauk. Dil I. *W. W. Tomka*, kratký wšeobecný dějepis, s předmluvau od J. P. *Šafařika*; w Praze 1842, Str. 263 céna 24 kr. Nakladom museum českého.

Digitized by Google

2. Slovanský narodopis s mappau. Sestavil *P. J. Šafařik.* W Praze 1842. Str. XII. 190. Nakl. wydewatele. 2 fl. 40 kr.
3. Kytka; Dárek malým čtenářům. Skladal *Karel Winařický.* W Praze 1842. Str. 73. Cěna 10 kr.
4. Pyrkera Perly poswátné, přeložené od *Karla Winařického,* 1842. W Praze 3 swazky. Čena 1 fl. sr.
5. Letopisové Trojanští itd. 6. wydanji. W Praze 1843. 48. kr.
6. Malá Encyklopedie nauk. Die 2. *W. W. Tomka* Děje země České, s třemi mapkami. W Praze 1843. Str. 339. Cěna 45 kr. Nakladem českého museum.
7. Obrazy, pověsti a anekdoty z národnjiho a společenského života na východnji Europě. Sestawil K. W. Zap. Swazek I. W Praze 1843. Str. VIII. 171. Cěna 40 kr. sr.
8. Rukopis kralodvorský a jiné výtečnějšie národnie zpěvopravné basně. Slovně i věrně v původniem starém jazyku, s připojeniem polského, jižnoruského, illyrského a anglického přeloženie. Wydanie 4. Vacl. Hanky. W Praze 1843. Str. Cěna 1 fl. 30 kr.
9. Pisně národné v Čechách. Sebral K. Jar. Erben. V Praze 1843. Swazek 2. Str. 228. Cěna 45 kr.
10. Zábawné spisy Jana z Hwězdy. Swaz. I. ballady a romance. W Praze 1843. Cěna 20 kr.
11. Warito a Lyra. Basně a písně Karla Winařjického. W Praze 1843. Cěna 24 kr.
12. Cestopis obsahujicji cestu do Hornji Italie itd. od *Jana Kollara.* W Pešti 1843. Str. XI. 363. Cěna 2 fl. 20 kr. sr.

Umětne stwari:

1. Malý zeměpisný atlas dla novějších zpráv itd. Wydaný od *Vacl. Merklasa.* W Praze 1843.
2. Atlas starého světa; spořadan od *V. Merklasa* Č. 1. Obor země starym znamé. 4. Cěna 8 kr.
3. Napěvy národnjih pjisnji w Čechách (sbirka *K. J. Erbena*) průvodem fortepiana opatřil J. P. *Martinowský.* Swazek I. W Praze 1842. Nakladem J. Hoffmana. Cěna 3 fl. 20 kr.
4. Tři basně: 1. Pohled na Prahu od *Chmelenského.* 2. Horak Čech a 3. Wečer od K. *Jar. Erbena.* W hudbu uvedl pro jeden hlas a fortepiano J. Worel. W Praze 1842. Cěna 56 kr. sr.

Digitized by Google

II.

Literatura ruska

za god. 1841.

(*Dopis prof. P. Dubrovskoga St. Vrazu*).

Varšava, d. 20. stud. 1842.

Kao što vlada u obće krěpak život u ruskoj literaturi od najnoviega vrěmena, ono je opet najznamenitii u časopisih, predhodnicih tih sveobćeg izobraženja. Ruski časopisi u naše doba stekoše visoki značaj, zato i od njih počimam pregled ruske literature od prošaste godine.

Ruski se časopisi odlikuju svestranim svojim duhom. U njih nalaziš stvarih od svih kolikih strukah znanja. Tu ima članakah o filosofii, politici, gospodarstvu, krasnoj slovesnosti, kritici, kao i věrnih věstih o stvarih i knjigah novih. God. 1841i izilaziše slědeći časopis: 1. *Žurnal ministerstva narodnoga prosveščenija*. U to se dělo ulažu uredbe i računi ministerstva gledeć školah i drugih uvodah i ustavah, pretežućih se na nar. prosvětjenje, n. p. protokoli i poslědci sědnicah od akademie za nauke i iztraživanje starine; sastavakah od profesorah i učenih putnikah ruskih; i podrobni pregled sviuh ruskih knjigah i časopisah. Izdaje se zaista vàrlo lěpo i razborito. — 2. *Moskvitjanin* (pod uredničtvom prof. M. *Pogodina*) biaše vàrlo bogat na izvàrstnih člancih. Da ih navedemo samo několiko poimence: *Obozrěnije logiki Gegela* (članak od g. *Rědkina*); *něskolko slov o istorii rimskoj* (čl. g. *Lunina*); *o tragičeskom charakterě istorii Tacita* (čl. g. *Krjukova*), *kritika na čtenija o ruskom jazikě* (čl. g. *Ševirjeva*) itd. — g. *Syn Otečestva* uveznu s 43. brojem. Izdavao se je vàrlo neredno i nemarno, a sada (g. 1842) izručio novomu uredniku (g. *Masalskomu*). — 4. *Otečestvennyja zapiski*. Nemožemo se ustručiti, te nebi pohvalili neutrudnu poslenost urednika (g. *Kraševskoga*) *). Taj časopis biaše pr. g. pun zna-

*) Uzgredice napominjemo, da je taj. g. Kraševski rodj. Rus, te nejma nikakvoga srodstva s glasovitim pěsnikom i prosaistom poljskim, g. *Kraševskim*, koj u Vilni žive kao čelovodja tako zvane škole litvanske (vidi u II. knj. *Kola* članak „Pregled Poljske Literature"). *Ur.*

Digitized by Google

menitih sastavkah kao što su n. p. *Wzgląd na primorskije punkti Kitaja; razdělenije poezii na rody i vidy; istorija avtomatov i androidov; Techas* (Texas?) *v prežnem i nynešnem svojem sostojanii* itd. — 5. *Biblioteka dla čtenija.* Urednik toga časopia (g. *Senkovsky*) stara se više za to, da štioce svoje zabavlja nego li da ih uči. P. g. donio je roman od g. *Kukolnika* pod imenom «Evelina de Valierot», dělo koje ima zaunimnih stranah. Razprava o hexametru ruskom od istoga urednika baš se nimalo nesudara sa istom stvarju. Čini se, kao da se g. spisatelj samo šali. — 6. *Sovremennik* (pod uredjenjem g. *Pletnjeva*). U njem bilo je mnogo prekrasnih (originalnih) člankah. Izmedju prevodah napominjem« uzore skandinavske poesie.» — 7. *Ruski věstnik* (pod uredjenjem. g. *Polevoga, Kukolnika* i *Greča*). Sastavci toga časopisa ponajviše su vàrlo suhoparni.

Sada još několiko rěčih o književnih novinah, što izlaze u listovih na način političnih novinah. 1. *Severnaja Pčela* (pod uredjenjem *Bulgarina* i *Greča*) izlazi svaki dan po jedan gàrdni list, i donosi kratkih političkih novostih, govori o literaturi, teatru, muziki i modi, oglašujuć i cěnu najnoviih knjigah itd. Ta je pčela vàrlo zanovetljiva, i kao što ima ljudih, koji običaju svaki dan jednu istu oblačiti haljinu, tako ima i kod nas ljudih, koji običaju svaki dan čitati »sěvernuju pčelu». — 2. Tako nazvana *literaturnaja Gazetta* (pod uredjenjem g. *Kona*), izlazi svake nedělje po jedan svežčić. Te novine odlikovahu se osobito věrnimi razpravami o dramatičnih proizvodih i igri akterah. U njih ima i pověstih i pomanjih igrokazah. Ja ovdě neću spominjati ostalih raznih političkih i službenih novinah, kojih izlazi u Ruskoj sila (u svakoj gubernii barem po jedne), i koje svagda odgovaraju svàrsi svojoj.

Sad da preglednemo krasnu literaturu! Ta strana našega književnstva nadarila nas je pr. g. dovoljnim brojem originalnih proizvodah, blistajućih visokim dostojanstvom. Pozivam se ovdě na děla, izdana posebnimi knjigami, kao i na ono, šta se je putem časopisah i novinah bělomu světu ukazalo. Godinu 1841. pozdravila je radostno IX. X. i XI. knjiga raznih dělah uznešenoga pešnika našega, neumàrloga *Puškina* (njegovu preranu smàrt još i do dan danas doplakali nismo). U «otečestvennih zapiscih» mnogo je bilo prekrasnih pěsamah *Lermontova*, kojega je takodjer smàrt stigla u nevrěme pod mladost i istim načinom kao *Puškina* (i Lermontov poginu u dvoboju 15. sàrpnja 1841). Iš njim propade književnstvu ruskomu mnogo prekrasnih nadah. Isti časopis donosio je takodjer lěpih pěsamah od *Koljcova* u narodnom duhu složenih. *) Koljcove pěsme nose na čelu pečat visoke pěsničke uznešе-

*) *Koljcov* je "čověk samouk, prosti mesar iz Voroneža. Hvala Bogu, ima i naša nova literatura svoga Koljcova, koj istina nepiše pěsamah kao Koljcov, nu umi

Digitized by Google

nosti. Izašle su takodjer pěsme *knjeginje Rostopčinove***) te žarke zvězde na obzoru literature ruske. Vila njezina sjaje divnom čarobom, blistajući dubokimi misli i skladnostju rižamah. Na světlo su izašle takodjer pěsme *Kozlova* (tretje izdanje) *i pitičeskije opyty* gospodične *Kulmanove* (drugo izdanje). I gdčna *Kulmanova* već se pod mlade godine prestavi na nesrěću, koju gorko čuti literatura ruska. *Saharova* već tretji put izdana *skazanija ruskago naroda*, i pàrva knjiga *Ruskih nar. pripovědkih* bogate su sbirke pametnikah o ruskoj starini, koje i oči ostalih slavenskih narodah na se obratjaju. Izašlo je drugo izdanje *Revizora* vesele igre od umnostnog našega mladog pisaoca *Gogolja*. Taj komad davao se je s velikim uspěhom na kazalištu; pa i zaista spada medju najbolje proizvode književenstva našeg. Tu trěba takodjer napomenuti roman od *Lermontova »Giroj našego vrěmeni«* plod do duše poetičan: sama misao njegova i slikovanje karakterah pokazuje, da je pisalac izvanredan umětnik. Rusko je književenstvo pr. g. neobičnu silu izplodilo pověstih, u kojih se većinom kao u zàrcalu vàrlo věrno vidi suvrěmeni život naš. Evo imena najpoglavitiih pisalacah od pověstih: Grof *Sotťogub*, *Panajev*, *Kukolnik*, *Senkovski*, gospoja *Han*, knez *Odojevski*, *Grebenka*, Gja. *Zakrevska*, *Dal*, i mnogi drugi, što nepodpisuju svoje ime. Stranom spadaju k literaturi krasnoj i slědujuća dva děla, zato ih i ovdě napominjem: 1. *Sto ruskih literatorov.* 2. *Ruskaja besěda.* Naměravali su, da se od sto ruskih literatorah izdaje svake godine po jedna knjiga, u koju bi se imalo ulagat po deset obrazacah od deset pisalacah, zajedno sa sastavci njihovimi. Od toga děla izdana bi jurve druga knjiga troškom knjigotàržca *Smirdina.* (U obće trěba opazit, da se naměra ta izpuni bez ikakve zapréke, odgovorivši podpuno svàrsi svojoj). Medjutim raznio se glas, da je *Smirdin*, koj je toliko dobra učinio literaturi ruskoj, izdavajuć i razprostranjivajuć bolje knjige ruske, dospěvao već u siromaštvo i propast s književnom svojom tergovinom.***) Da priteku Smirdinu u pomoć porazgovore se pisaoci, i odlučiše, da će na njegovu korist sastavit sbirku svojih noviih dělah, izdavajući ih

---

opet věšto udariti perom u prostom slogu. Ima li domorodca, koj neće pri tih rečih pomislit na pisaoca od „Pogleda u Bosnu„? koj kao i *Koljcov* nije nikakovih višjih školah učio; nu sa svim tim na našu sramotu bolje piše nego li većina izmedju nas (tako zvane) visokoučene gospode? Um se nekupuje u školah. *Ur.*

**) Kći glasovitog gubernatora *Rostopčina*, koj je g. 1812. upravljao Moskvom, i pàrvi dao povod golemoj odluci: da se taj starodavni grad zapali, ako bi uspěli Francuzi u njega unići; što se (kako znamo) i učini.

***) Smirdin izdao je svojim troškom ruskih knjigah za 10,000,000 rubaljah assignacie Samim pisaocem platio je honorara 1,370,535 rubaljah (Rub. jedan assignacie iznosi u našem novcu oko 28 kr. sr.)

Digitized by Google

pod imenom »Ruskaja Besěda« I od toga děla izašle su do konca pr. g. dvě knjige, bogate i znamenite po svom sadàržaju.

Sada nešto o prevodih! G. *Ketčer* nastoji prevesti u prosi čitavoga *Shakespeara*, i već bi od tog prevoda g. 1841. tiskano pet komadah.*) Prevod taj prekrasno je pošo za rukom. Časopisi donosili su takodjer dobrih prevodah od *Shakespeara*, n. p. u »Otečestvennih zapiscih« čitali smo komad »*Dvanaesta noć*«; u »Panteonu ruskoga i sviuh ostalih teatrah« *Romea i Juliu*; u »Biblioteci čtenja« *San u oči Ivanja* i dr. Bilo je u časopisih i drugih prevodah boljih i prevedenja vrědnih romanah n. p. *Vittoria Accorombona*, dělo Ludvika Tiecka (u Ot. zap.); *Oliver Tvist* iz engleskoga od *Dikensa* (*Boza*) u ist. časop., nespomenuvši ostalih. Na posebice izašo je roman od *Coopera* »*Putevoditelj v Pustyně* ili *Ozero-more*; *Fritjof* pěsma od *Tegnera* (iz švedskog); *Clavigo* drama od *W. Göthea* i ostala. Evo samo boljih prevodah! da se prodjemo ostalih proizvodah te struke, kojih imade sila, nu koji neprelaze granicu svakidanje vrědnosti.

Učena struka književenstva našeg odlikuje se izvanrednim životom i učenom dubljinom. Pojaviše se g. 1841. děla učena od velike cěne i važnosti. Evo najzanimiviih! *Opisanije Finlandskoj vojny na suhom puti i na morě v* 1808 *i* 1809 *g. od g. Michailovskoga Danilevskoga.* Pisalac càrpiaše iz bogatih kladenacah, slažući dělo o toj rati, koja predhodiaše razkàršenje sile francuske, nad čitavom Europom vladajuće u, ono doba, kad žar plamteće Moskve objavi zoru novoga života narodu ruskom. *O Rossii v carstvovanii Aleksija Michajloviča*, suvrěmeno dělo *Grigorija Košichina.* Original rukopisa ovog iznajden bi u biblioteci sveučilišta Upsalskoga. Dělo vàrlo znamenito po dogadjajih opisanih u njem. — *Enciklopedie zakonovedènija* od *Konst. Nevolina* 2 knjige. Dělo ovo sadàržaje bogata iznašastja u ruskoj literatnri, kao i na obće i u polju inostranih književenstvah. Prevedena bi već i na němački jezik, i tim je i Ruska urodila plod uresivajući blagajnicu europejskoga prosvětjenja. U ovoj knjizi opredělуje pisalac glavna ponetja naukah zakonoznanstvenih, i na tom temelju izlaže obći njihov sastav gledeć na sadàržaj i formu. U 2goj knjizi sistematično razsvětljuje sastav izvedenih takovim načinom posebnih naukah zakonoznanstva takodjer gledeć na sadàržaj i formu. *Osnovanija ugoľovnago sudoproizvodstva od Barševa* imaju svoju prednost u izloženju stvarih i stanovitu svoju cěnu gledeć na praktičnu korist. — *Uralskij hrebet v fiziko-geografičeskom i mineralogičeskom otnošenijah* od prof. *Ščurovskoga.* Dělo vàrlo zaunimno. Pisalac je svojim nogama putovao po uralskom hàrbtu (pogorju), opišući ga cěla, kako se

*) Već odprie ima u ruskom prevod jedan od Shakespeara. *Vrončenko* preveo je prekrasno *Hamleta.*

Digitized by Google

uzdùž i popréko proteže, počimajući od najsévernieg kraja sprama Nove-zemlje tja do najjužnieg konca, gdě iztiče, gubeći se u neizmérnih stepah (ravnicah) kirgižkih. I za ovo dělo čuje se, da je već prevedeno na jezik francuski.— *Kitaj, jego žiteli, nravy, obyčaji, prosvěščenije* od kaludjera *Jakinfa* (Hyacintha). Pisalac je već slavno poznat po Europi kao izvàrstan sinolog (znalac Kitaja). Dělo njegovo donosi bogatih izvěstjah o Kitaju (Kini.) «Ne bez mudre svàrhe postavila je providnost višnja Rusku izmedju Europe i Asie (govori ruski něki časopis). Od Ruske i posrědicom Ruske 50 miliunah Aziatah očekiva blago světlo-čověčanske izobraženosti, za kojom već davno čezne. Od nje ima Europa càrpiti znanje o Azii. Ruska će pokazat Europi staru tu kolěvku čověčanstva s pravoga lica, a budućnost sudit, šta Ruska učini u korist tolike sile najsirovie strane světa: zato je sad na duši učenih Rusah, da upoznavaju Europu s Aziom! Kaludjer *Jakinf* upozna se temeljito s Kitajem, gledeć na njegov javni i domaći život, stanujući tu već 15 godinah.«— *Putešestvije po ševernym beregam Sybirii, po Ledovitomu morji, soveršennoje v* 1820, 1821, 1822 *i* 1824 g. expedicijeju *Ferd. von Wrangela.* Dokazom, na koliko je znamenito i zanimivo to dělo, napomenut trěba samo to, što su ga već Němci, Englezi i Francuzi preveli na svoj jezik. Petrogradska *Akademia nauk* izdala je važan dodatak k putopisu tomu, koj donosi opazke o Ledenom moru, santah (ledenih klisurah), o sěvernoj luči, o vožnji pomoćju pasah, o jezicih onděšnjih pukah, itd. Dodatku tomu priloženi su obrazci. — *Kartinnaja Gallereja* ili systematična sbirka slikah od sviuh vàrstih čověčanskoga znanja. Izvàrstno kamenotisno izdanje u 3 strane. Jedva bi bilo moguće u kratkom tom članku izbrojiti poimence sve predmete, koje ta galerija zaključuje u nebrojnih svojih slikah: tako n. p. (da napomenemo samo jednu) ista vàrsta: *Mithologija i věra* ima do 800 obrazacah s izjasnjenji. G. *Plušar*, izdavalac te galerije, učini tim veliku službu čita ocem svakovàrstnim, baš kao da bi biq izdao encyklopedični rěčnik. — *Opyt alfavitnago ukazatela k ruskim periodičeskim izdanijam*, sastavljen *Ivanom Bystrovim* (hystorična strana, svezak I.), pokus premda baš još nesavàršen. nu sa svim tim ima i on svoju odnosnu cěnu. — *Lekcii statistiki* od prof. *Rosšavskoga.* Dělo ovo ima u sebi prostranih i věrnih izvěstjah. *Ruskij enciklopedičeskij lexikon*, tom XVII. (Dio-Djat). Dělo obćekoristno i bez prigovora podpuno. Ta (XVII.) knjiga sadàržava više 350 članakah. — *Istorija smutnago vrěmeni v Rossii v načale XVII. věka* od *Buturlina*, 2 strane. Važan prinesak za ljude, što se bave ruskom dogodovštinom. — *Obrazcy sloviano-ruskago drevlepisanija* izd. prof. *Pogodinom.* U to dělo uloženo je spisakah (fac-similah) iz psaltira, pisanog na pargamenu u Bugarskoj u XI. ili XII. stolětju, iz evangjelja pisanog g. 1125. Pored toga

Digitized by Google

noviih spisakah, dopirućih do god. 1720; svega ukupno 20 komadah. — *Drevnije i nyněšnije Bołgare*; *v političeskom, narodopisnom, istoričeskom i religiosnom otnošenijach k Rossianom* (historično-kritično iztraživanje *Jurja Wenelina*) st. II. (str. I. izašla je već g. 1829). U tom plodu iztraživanja g. Wenelina, kojega nam tako rano ljuta smàrt ugrabi, ima mnoga opazkih, razprostirućih žarko světlo po tamnih městih slavenštine. — *Juridičeskija zapiski*, izd. *Petrom Redkinim*, tom I. Ugodno pojavljenje ruskoga književenstva u struci učenoj. U ovoj pàrvoj knjizi ima izmedju drugih sastavakah jedan: *Sostojanije voprosa o smertnoj kazni v naše vremja v Europě i Amerikě* (stanje pitanja o smàrtnoj pedepsi u naše vrěme u Europi i Americi); *vopros o literaturnoj sobstvennosti s točki zrěnija narodnago prava*: (Pitanje o književnom vlastničtvu) i dr. — *Pravda vselenskoj cerkvi, o rimskoj i pročich patriaršich kafedrach.* U tom dělu razmatra pisalac čistotu pravoslavne věre, càrpajući dokaze svoje iz evangjelskoga kladenca. Knjiga je pisana vàrlo krasnoréčno, te je imala kod ruskog čitajućeg světa vàrlo velik uspěh. — *Zapiski 1814 i 1815 g. Michajłovskago — Danilevskago.* Pisalac te knjige postao je u Ruskoj gotovo narodnim ljubimcem. Broj njegovih štiocah raste dan na dan, što dokazuje već 3. izdanje njegovih zapisakah. — *Rukovodstvo k sveobščej istorii od D-ra Lorenca* I. (Drevnaja istorija.) Dělo to moglo bi krasiti i svaku inostranu literaturu.

Eto vam kratki pregled ruske literature od g. 1841. Nemože se tajiti, da se je te godine vàrlo mnogo pojavilo utěšnih dělah, osobito od učene vàrsti. Narodno izobraženje u Ruskoj naravski napredujući, bàrzo se razširuje. Ljubav za čitanjem svake godine raste. Javni dokaz toga jest znameniti broj časopisah i novinah, od kojih izlazi svaki dan po list ili svakoga měseca po knjiga od 25—30 tiskanih tabakah, nespominjajuć drugih knjigah i književnih, kojih izdanje stoji mnogo truda i troška. Tim hvala Bogu vidimo, da broj takvih dělah skače svake godine, što do duše nebi bilo, da ima sve manje štiocah.

Opazujemo pored toga još i drugu okolnost. U najnovie doba pojavi se silno težanje k upoznanju i proučenju ostalih slavenskih jezikah i literaturah. O toj struci nauke bilo je različitih članakah u glavnih ruskih časopisih, n. p. *u žurnalu ministerstva dla narodnago prosvěščenija* kao i u *Moskvitjaninu* i *Majaku.* Temeljita nauka naréčjah drugih Slavenah, od koje se dižu stolice na sviuh sveučilištih ruskih, porodit će velik prevrat u literaturi ruskoj, i dovesti ju na pravi slavenski put, oslobodivši ju od onog upliva inostranih literaturah, koj nimalo neuzvišuje pravac književenstva ruskoga, nego mu dapače i put zatvara k onoj sili (massi) naroda, koju tréba da prosvěti. Da plod taj néće biti

Digitized by Google

štetan, nego zdrav i spasonosan, o tom neće nitko dvoumiti, koj znade, kakvim putem i kakvimi posrědicami trěba da se izobražava narod. Dojduće godine o tom će nas možebiti već uvěriti istinom. Bog bi dao!

Prof. **Petar Dubrovski.**

Najnovije věsti.

O literaturi ruskoj i poljskoj.

(Izlomak iz pisma g. *P. Dubrovskoga*)

— — — Priobćujem Vam několiko književnih novostih. *Ruska literatura.* U Petrogradu izać će do koj dan ruski *Dantova* »*Divina comedia*«, koju prevodi gj. *Kologrivova.* G. *Timkovski* počima s ovom godinom izdavati podpuni španjolski teatar. Počeo je prevod s *Kalderonom.* *A. N. Demidov* izdade u Parižu »pute šestvije v južnuju Rossiju« u 4 knjige, s prekrasnimi obrazci. G. *Markovič* izdao je «istoriju Maľorossii« — dělo vàrlo lěpo i znamenito. Izašo je takodjer ruski almanak za g. 1843 zvan »Utrennaja Zarja«, (izdavatelj g. *Wladislavlev*). Lětošnja knjiga donosi članakah od pàrvih ruskih pisacah i osam prekrasnih nadorězah (Stalstiche). Izmedju pěsamah najviše blista »Wallerik« poslědnja pěsan pokojnoga *Lermontova*, a izmedju pověstih »Medvěd« pripovědka od grofa *Sollogluba* i «Ribnik» od *Grebenke.* — G. *Moroškin* izdao je nedavno dělo »Istoriko-kritičeskija izslědovanija o Russach i Slavjanach». Priznavajući stare *Varjage* i *Russe* za Slavene, kaže g. *Moroškin* za potvàrditi svoje mnjenje, da je bilo onda izvan Russah kijevskih takodjer Russah germanskih pri blatskom moru; Russah germanskih pri němačkom moru, Russah moravskih i *bohemskih*, Russah sàrbskih, Russah bugarskih na dolnjem Dunaju, i Russah hvalinskih na kaspiskom moru; Russah na jadranskom moru; Russah bazolskih u zemlji Ravrakah ili na gornjem Dunaju. — Po svemu tomu dělu vidi se, da je g. M. vàrlo mnogo čitao i obširno učio, te da je i kadšta proniknuo do jezgre, izjavljajući lěpe i směle nade za budućnost Slavenah; — nu gledeć na njegovo mnjenje u obće dalo bi se mnogo kazati (da bogme!! *U.*) — U Petrogradu izašla su dělа *Nikolaja Gogola* u 4 knjige (ukupno — 120 tiskanih tabakah), prekrasni darak literature ruske. *Gogol* je sada kod nas pàrvi pisalac u vàrsti pripovědnoj. Najnovii plod njegova pera »Mertvija duši» koj je nedavno izašo, veliku je kod nas porodio buku. — U taj čas primio sam 12. dio časopisa «Otečestvennyja zapiski» od pr. g. Eto vam je silna, tusta knjižetina od 20 tiskanih tabakah!!.

Digitized by Google

Pored krasnih pěsamah donosi ona i od pokojne gospodje *Han* (koja nedavno umre) drugu stranu romana« Ljuboňka«, izvan toga u prevodu »Melchiora«, (iz engl.); «Dunajskuju expediciju 1829. g. *Glěbova*;» «lečenije boleznej iskustvom i naturoju»; «sovrěmennuju chroniku Rossii; obozrěnije sovremennago dviženija ruskago zakonodatelstva itd. — «Stichotvorenija *Vladimira Venediktova*. Dio I. (Petrograd 1842). *Venediktov* spada u pàrvu vàrstu pěsnikah naših. — »Naši spisanije s naturi Ruskimi» (našinci slikovani po naravi od Rusah). Svezak 13. Dělo humoristično, vàrlo krasno uredjeno. — »Istorija gosudarstva rossijskago, od N. M. *Karamzina*« U Petrogradu 1842. Ovo je peto izdanje dogodovštine glasovitoga Karamzina. Izdanje to razredjeno je na 3 debele knjige, od kojih će opet izlazit svaka na četiri strane razděljena. Pàrve dvě knjige (8 stranah) već su na světlu. — »Istorija Německoj Ganzy« Dělo g. Dr. *Raušnika* (Moskva 1842). Dělo to čini 16. i 17. svezak od biblioteke sveobće dogodovštine. — Evo u kratko još imena od několiko boljih knjigah od pr. g. — 1. »Opyt teorii izjaščnoj slovesnosti« (krasne literature) (Petrograd 1842). — 2. »Gosudarstvenaja vněšnaja torgovlja 1841 g. v raznych jeja vidach«, (Petrograd 1842). — 3. »Otčet obščestva russkih vračej v St. Peterburgu za 1842 g.« — 4. »Trudy imperatorskago vojnago ekonomičeskago obščestva za 1842 g.« (Petrograd 1842). — 5. »Praktičeskoje pčelovodstvo.« (Petrograd 1842). — 6. »Statičeskoje opisanije kitajskoj imperii« (Petrograd 1842). — 7. »Tatarskaja Grammatika» — od *Martiniana Ivanova* (Kazan 1842). — 8. »Tatarskaja chrestomatija« odistoga (Kazan 1842). 9. Měsecoslov na 1843 g. (Petrograd 1842) — 10. »Vseobščej učebnoj atlas, itd. — Evo znamenitija děla, što su meni došla u ruke. Neznatniih i drobniih stvarih ni neću da nabrajam. Uvěrujem vas, da takve vàrvnje i žurbe nije još bilo u našoj literaturi, kao baš sada što je. Svakoga měseca izilazi do 40 knjigah. — — A sada několiko rěčih o *literaturi poljskoj*.

I ovdě govorit ću samo o glavnih proizvodih a najpače o dělih, što izlaze u okrugu našega carstva. — *I. Kraševski*, po svoj prilici najplodnii izmedju sviuh pisalacah slavenskih, tiska opet u Varšavi golemo dělo u 4 knjige »Čarobni fenjer« obrazi našega věka. Od istoga pisaoca izašlo je novo i umnoženo izdanje raznih pěsamah a pored tog i jedno dělo u prosi »Obrazy z życia i podróży (Wilno 1842); a doskora izać će od njega opet i drugo novo dělo »Pamiętniki do historyi obyczajów w Polsce z XVI. i XVII. wieku.« — Izašla je IV. knjiga prekrasnoga děla »Historya literatury polskiej« od M. *Višnievskoga*« (Krakov 1842. 8. str: 482). Knjiga ta govori po tanko o literaturi poljskoj od 15. věka. — Iz Poznanja dobili smo »Wyklad na lament proroka Jeremiasza« od svěštenika *Kučborskoga* (um. 1573). — U Varšavi izdaju gospoda *Baliński* i *Lipiński* »Opis starodavne Polske« pametnike stare lite-

Digitized by Google

rature. Izvan toga izašla su u Varšavi slědeća děla: 1. Pisma historyczne *Michała Balińskiego* (1843); 2. Myšli o wychowaniu kobiét, przez *Eleo. Ziemiecką* (1834, dělo prekrasno! 3. Stosunki książęcego domu Radziwiłłów do domów książęcych w Niemczech (1843); 4. Podróże, przejazdki i przechadzki po Europie, przez *K. Pietrusińskiego* (1843); 5. Powieści starego uczyciela dla swoich młodych przyiaciół, przez *g. Dziekońskiego* (1843); 6. Pan Wojciech, wzór pracy i oszczędności, 2. knjige (izdanje II. 1843); 7. Pioski nie pioski, przez *Novosielskiego* (1843): 8. Jan Pieniążek, historyczna powieść s XX. w.. przez *Miniszevskiego* (1843); 9. Niezapominajki, noworocznik (almanach) na r. 1843. wydan przez *K. Korwella;* 10. Pierwiosnek, noworocznik na r. 1843. wydan przez *Paulinę Krakovą.* Almanak taj donosi članakah od samih gospodjah Poljskih. Gj. *Krakova* naměrava izdavat d. g. časopis za děcu po imenu »Zorza.« — Sad da se vratimo opet pram sěveru u Wilno, u najjače ognjište literature poljske. — U Vilni izplodi se i po broju i po izboru najviše koristi za literaturu poljsku. Evo najnovie knjige: 1. Obrazy domowego pożycia na Litwie. Pan Choroszcza. (Wilno 1842); 2. Listy oryginalne Zygmunta Augusta do Mikołaja Radziwiłła Czarnego, wojewody Wileńskiego, marszałka i kancelarza W. X. L. wydane przez *Lachovicza* (Wilno 1842. 8. str: 323); 3. Rusałka na r. 1842, wydana przez *Alexandra Grozę* (Najbolji almanak poljski) 4. Śpiewi kościelne dawnych kompozytorów polskich, wyd. przez *Cichockiego*; 5. Umarli i żywi, dramat w 5 aktach, przez *Joz. Korzeniovskiego* (Wilno 1842) (prekrasan dram. proizvod!). 6. Dzieje wewnętrzne narodu Litewskiego z czasów Jana Sobieskiego i Augusta II. (Wilno 1842); 7. Sen w Podhorcech, napisał X. *Stanisław Chołonievski* w Kamieńcu Podolskiem (Wilno 1842); 8. Pisma *Edwarda Marianna* (Wilno 1843); 9. Rubon, pismo poswięcone pożyteczniéj rozrywce (koristnoj zabavi). Wydawca *Kazimierz Bujnicki.* — Evo glavne novosti i s jedne i s druge strane. O noviih drugi put!

U Varšavi d. 10. veljače 1842.

Prof. **Petar Dubrovski.**

Digitized by Google

XV.

Literatura južnih Slavenah.

a).

Književstvo Slovenacah.

Pošto bi se u gornjih stranah uvela němština u škole i poslove, najpače od vrěmena neumarle carice Marie Teresie, i sve više razprostarla za velikog njezinog sina Josipa, odcěpe se time varhovi od stabla, višji stališi od svoga koléna, plemstvo od prostog puka. Samo jedan jedini stališ progoji taj naravski savez s manjom većom srěćom do dan danas, učinivši nastojanjem svojim, da se inorodnim življem nije satro isti zdrav živalj narodni — kao jedini uvět i posrědica za budući razvitak blagog světla prosvětjenosti i prave š njime skopčane srěće. Čim se odbijaše světovna gospoda od svoga naroda odmetjući se pod inostrano krilo, ostaje svěštenstvo věrno svomu kolénu, kao najbližnji duševni njegov pobratim i suseđ, čuvajući u njemu oganj narodnosti. Dočim su svetovni učitelji mučili děcu u pučnih skolah, i težke godinice trošili u taj konac, župnici i kapelani nastavljaše mlado svoje stado u školi i carkvi u strahu prama Bogu i ljubavi prama bratu — a to narodnim živim jezikom pišući za njih knjige, i učeći ih čitati. Tudje slovo hladno kroz uho prolazi i nad sarcem se razparši, nu živo domaće slovo ulazi u sarce i zavlada dušom. Tako i kod naših Slovenacah od sve nemštine nenalaziš nijednog živog korena, kad děca jednom ostave školu, dočim se slovenština prime sarca živog i draga mu ostane kroz vas vek. Tako svešteníkah věrnost i postojanost njihova učini, te sada u gornjih stranah neima gotovo nijedne duše slovenske, koja nebi razumila narodno pismo, i sve što u njem na světlo izadje žednom dušom čitala. Zato se može kazati, da možebiti izvan Češke i Moravske neima nijednog slavenskog preděla' gdě bi bilo toliko prosvěte u prostom narodu, koliko upravo medju Slovenci u Štajerskoj, Krajnskoj, Koruškoj, Tarstjanskoj i Goričkoj. Pučna je literatura u ovih stranah bogata, svake godine izilazi sila knjigah iz tiskarnah Gradačkih, Čělovačkih, Ljubljanskih, Tarstjanskih, Goričkih i Vidamskih, koje se trudom svěšten-

Digitized by Google

stva razpàrše po narodu, kao prěko noći rosa po travi i cvětju livadah. Književnstvo pučno tim se várlo krasno razvija, a narod prosvětjuje. Nepreostaje nam ino, nego jedna samo želja. U sv. pismu stoji. »Čovèk nežive samo od hlěba, nego i od svake rěči božje.« Za rěč božju, da se razširi medju Slovence, narod bogu podobni, pobrinuše se žurno i marljivo pisaoci njegovi. Slovenska je izplodila toliko obilje knjigah pobožnih, da se takovim zakladom težko koja druga grana naroda ponositi može. Nastojanjem Slomšekovim razprostrani se medju Slovence takodjer dostatan broj knjižicah ukrašenih hranom pristojne i primèrne zabave. Nu pritom porad tolike skàrbi za kruhom nebeskim i vodom razveseljenja — pisaoci slovenski malo nezaboravišè na kruh zemaljski, bez kojeg nijedan narod — kao ni pojedini čovèk — živěti nemože. Pored tolikih knjigah pobožnih i zabavnih u našem vèku izplodi Slovenska vàrlo malo takovih dělah, koja bi smèrala na realno podučenje puka, kako da se ima vladati u svakdanjih svojih okolnostih i trudovih. Pokrajinska i kotarska poglavarstva razašiljaše medju narod pojedine naredbe kako si n. p. ima seljak čuvati svoju živinu od kuge i drugih bolestih. Nu naredbe te bile su u tako hàrdjavom i robskom prevodu, da ih puk niti razumio nije. Tek u najnovie vrème (ako se nevaràmo) izašlo je — najpače u Krajnskoj — knjižicah o tom, kako trěba gledati pčele, gojiti goved ili konje, cěpiti voće, kàrmiti bube svilu preduće i. t. d. Đa se je time znamenito promaklo gospodarstvo medju Slovenci, o tom neće nitko dvojiti. Nu pravo krasno světlo sunce ogranulo je gospodara Slovenskog, pošto bi Nj. C. V. arkiherceg Johan obratio oči gospodarskoga družtva za Krajnsku na to, da trěba glavna njihova dužnost da bude, dělovati neprestano na seljaka, što se jedino srědstvom prirodjenoga mu jezika s uspěhom učiniti može. Tekuće bi se dakle godine položio čvàrsti temelj izobraženosti Slovenca u toj vàrsti. Družtvo to izposlovalo bi pod krilom Nj. C. Visosti dozvoljenje, da smie izdavati novine gospodarske za gradjana i seljaka slovenskog n jeziku slovenskom. Novine već izilaze i raznose luč realne prosvětjenosti puka po seoskih i gradjanskih kućah sviuh naših gornjih stranah. Plod kod tolike duševno pripravljene sile (masse) neće izostati. — A sada da obratimo oči naše na pojedina děla. Ja napominjem ovdě samo najpoglavitia, *) naj-

*) Kolo naše biaše bez muke steklo dopisnikah o literaturi českoj, poljskoj i ruskoj; nu pored toga moramo istinski izpovèditi tugu našu, da (naime) ni s velikom mukom nebiaše tako srětno naći dušu, što bi mu věran razlog davala o tome, šta se u gornjih stranah gledeć na književstvo radja, te mu barem kàrstna imena dělah priobćivala. Iz Gradca do Zagreba neima više od 19 miljah, nu sa svim tim saznao je pisalac ovog članka stopàrv iz Lipskog jednog časopisa, da je u Gradcu Murkova slovnica izašla, a da se u Kolu o njezinoj cèni progovorit moglo, bio bi primoran iti glavom po nju iz Za-

Digitized by Google

pače ona, koja će imat cěnu i kod drugih Slavenah barem kod najbližnje južne bratje.

1. Theoretisch- praktische Anleitung der Slovenischen Sprache in Steiermark, Kärnthen, Krain und dem illyrischen Küstenlande, von *A. I. Murko*. Zweite umgearbeitete und sehr vermehrte Auflage. — Grätz 1843 — 8. str. 268.

Gornja grana južnih Slavenah razširuje se mnogo dalje nego što su medjaši Štajerske, Koruške, Krajnske, i kotar Tàrštjanski. Slovenci se razprostiru preko iztočnog i južnog medjaša Štajera u železnu i saladsku stolicu Ugàrske, po čitavom Medjimurju, odtuda u gjurgjevačku i križevačku regimentu, po čitavoj Horvatskoj izmedju Drave, Save i Kupe, a odtuda u sěverni kraj Slavonie do blizu Požege; a s one strane Kupe u bansku regimentu do Petrinje, a više Karlovca daleko u gorske kotare; a u sěveru iz Krajnske u Goricu i Friul do Starog města (Čividale) i blizu do Vidma (Udine). Jednom rěčju: slovenski se svuda govori, gdě se god upotrěbljava *kaj* města *ča* ili *što* (o toj stvari govorit ćemo na sgodnom městu obširnie). Grana slovenska (vindička) razděljuje se opet na dva reda, ili dvě strane; na *panonsku* i *korutansku*. Oko jedne prilike ide medjaš izmedju te dvě strane — iz Ugàrske: od Rabe do Radgone na Muri; odtuda posrěd Slovenskih goricah do Maribora na Dravu; odtuda uz desnu obalu Drave do Optuja; odtuda prama jugu do Rogatca; tu prelazi medjaš Horvatske i dolazi blizu Krapine, a odtuda teče posrěd gornjeg Zagorja izmedju Krapine (potoka) i Sutle na Savu blizu Samobora. Odtuda pa do Primorja, gdě na stare Hàrvate (čakavce) udara, težko će tko moći naznačiti medjaš, budući se tu tečajem vrěmena ugvozdila medju Slovence silna šaka grane štokavske (Žumberski Uskoci); a u gorskom kotaru opet su tako poměšani staroseoci s naselbinami iz Krajnske, da je iz toga proizašla i směsa u narěčjih *). Kod obodvě te strane opazit ćeš gotovo onaj isti značaj u gramatici i skladu rěčih n. p. pomanjkanje padeža zvateljnog, pripovědnog vrěměna, one iste značajne glasnike n. p. opredělujući (beweglicher) vokal *e*, prelazak staroslavenskog ѫ, (polj. *ą* rus. *u*) u glas, koj se

---

greba u Celje, kao u najbližnje město, gdě se prodaje. — Kad će se jednom dignuti ti sidovi, koji nas književno razstavljaju? Sve više na nas pisaoce, mi sami da smo tomu krivi. Nu šta će pisalac? Njegovo je oružje trublja rěči. Al tu napomaže trublja, zašto sidovi ti nisu bedemi od Jerika.

*) Kažu da tu ima i mnogo naroda s imeni českimi (osobito u Varbovskom), iz česa zaključuju, da se tu u staro doba i više porodicah českih naselilo.

Digitized by Google

u raznih stranah mènja izmedju *à*, *o*, *u*, pretvaranje *t* u *ć* (tvàrdi) a ne u *ć* ili *tj*, kao što to bivà kod grane štokavske i čakavske. Razlika izmedju narěčja panonskog i korutanskog stoji glavno u skladu rěčih, udaranju glasa — i u tom, da panonski Slovenci izgovaraju samoglasnike čistje i razgovetnie od korutanskih, koji ljube glasove mukle i dvoglasnike (diphtonge). — Iz toga pregleda uvidjamo, da je g. Murko *) u svojoj slovnici pàrvu (panonsku) stranu sasvim mimo išó. Uzrok postupanja tog naći ćemo u svàrsi děla njegovog. Murko je pisao dělo svoje za korist onih ljudih, koje će càrkovna ili svetovna vlast razměstiti u službe kod Slovenacah korutanskih, pa će im dakle biti od potrěbe znanje narěčja tih stranah. — Murkovo dělo bilo je već u pàrvom izdanju od velike praktične koristi. Novo to izdanje znatno je popravio i pomnožio g. p., a time i cěnu unutàrnju děla znamenito uzvisio. Izvan tih unutàrnjih dobrih proměnah imamo zahvaliti g. Murku i na tom, što je nami dělom svojim ruku pružio k slozi bratskoj u pismu, upotrěbivši u svojoj slovnici pravopis naš**), što će zaista dati povod, da se ta proměna malo po malo uvede takodjer u sve škole i knjige slovenske (barem se već od poslě predaje jezik slovenski na cělovačkoj akademii s novim pravopisom).

2. Slovenske pèsmi krajnskiga naróda. Svezik I v Ljubljani 1840 — 8. str. 126 (donosi 46 komadah). Svezik II v Ljubljani 1839. str. 142 (don. 34 kom). Svez. III 1841 str. 142 (don 46 kom). Svez. IV. 1842. str. 142 (don. 45 kom).

O pàrvom svezku tog děla obširna se razprava nalazi u predgovoru k «Nar. pěsmam, što se pěvaju po Štajeru, Krajnskom itd..» (Zagreb (1839). Što se tiče tri ostala svezka, kazati trěba, da su istim duhom uredjena. Tko skuplja pèsme *narodne*, trěba

*) G. Dr. Murko rodio se je u Slovenskih goricah, kod S. Luparta, gdě (oko jedne prilike) teče medjaš izmedju panonskog i korutanskog narěčja. —

**) U knjizi II., Jahrbücher für slav. Literatur 1843, progovorio bi recensenat něki o toj slovnici, ukoravajući g. Murka porad toga, što nije primio u njoj pravopis naš, nego bi se (kaže) dàržao českoga. Nu mi pročitavši tu slovnicu, nenalazismo nigdě ništa, što bi nas moglo zanesti na misao g. recensenta. G. M. upotrěbio je po čitavom svom dělu ona ista razlikujuća slova, kojih se mi služimo u književnom jeziku — do jedno dvojice *ě* i *ć* (město *ě* metnuo bi M. *é* jerbo se običaje od starine onako pisati, a město *ć* pise č, jerbo Slovenci nečine razliku izmedju č i *ć* nego izgovaraju oboje tvàrdo). Po svoj prilici zavede na tu krivu opažnju g. r. to, što se u poslědnjih dviuh pěsamah, priloženih praktičnoj strani slovnice, piše: *d'vica*, *bit' vidit'*, *slovet'*, *vjet'*, *Zal'ka*, *Ljubljan'ca:* Nu mi ga uvěrujemo da se taj *d'*, *t'*, *l'*, *n'*, neizgovara na način česki kao *dj*, *tj*, *lj*, *nj*, nego prosto kao *d*, *t*, *l*, *n*, a biljezka (') znači samo da je pěsnik porad versa izostavio samoglasnik (i). —

Digitized by Google

da pazi na svaku i najmanju razliku gledé na jezik i izgovor njegov, da ništa neizostavi i ništa nedodaje, nego da sve (u koliko je moguće) onako zabilježi, kako koju pěsan čuje pěvati (makar se i činilo kadkada, da je prosto). Pored toga trěba, da imenuje i město, na kojem je koj komad zabilježio. Posao taj čini se, da je vàrlo prost i nimalo trudan (i meni se tako čini). Nu žaliboże, uči nas vrěme, te mora da je vàrlo težak, jerbo imamo pored mnogih dobrih sbirkah i puno hàrdjavih. Što se tiče Krajnske, to je ona valjda izmedju sviuh slovenskih predělah najnesrětnia. Ima bogatu sbirku, ali neima kritične sbirke; sbirke, od koje komadi nebi bili prekrojeni i lišeni městnih svojih draženstih, jerbo se iz licah izdanih nemože razanati, odkuda je koj rodom i domom. Bog će dati, te će mladje pleme, koje je bolje proučilo, što je narod i njegova prirodjena literatura? ono popraviti, što su pokvarili starii, zanešeni vatrom pretěranog purisma i zlo upotrěbljene centralisacie. Nu tomu je već krajna doba. Žito je zrělo. Još desetak godinah, pa tomu božjemu daru, ako se bàrže nepokupi, neće više biti ni traga.

3. Fauna der in Krain bekannten Säugethiere, Vögel, Reptilien und Fischen i t. d. von Heinrich Freyer, Mag. der Pharmacie und Custos des Landesmuseums in Laibach. (Laibach 1842). 8. str. 90.

G. Freyer rodom Kranjac iz Idrie, uznešen domorodac, ljubitelj zavičaja i naroda svoga, spada bez prigovora medju najmarljivie i najzaslužnie glave u Krajnskoj. Trěba samo da čověk razgleda museum Ljubljanski. Tu vlada u svemu najlěpši poredak, stvari su lěpo razměštjene, i pod svakoj stoji napis latinski, naški i němački. To je plod brige njegove. Nu F. ima takodjer kao literat izmedju pàrvih město. Nepiše (istina) naški; nu i jezikom inostranim pišući, nepropusti nikad urediti děla svoja onako, da nebi doněla i za slavenštinu po koje zlatno zàrnce. Prie několiko godinah izdade registar od sviuh njemu poznatih travah i rastljinah Krajnske, s imeni latinskimi i slovenskimi, po koliko ih je poznao, i razpošlje to po domovini, pozivajući gospodu zemljake, da mu slov. imena od travah, za koja on nje znao, nadoměste i nedostatna poprave. Od gradiva, što je tim steko, namčrava složiti podpunu botaniku Krajnske (němački i slovenski). A prie několiko měsecih oglasio je velik krajobraz Krajnske, u kojem će se nalazit imena od sviuh gradovah, gradićah, podàrtinah, selah, dvorovah znatnih, i drugih znamenitiih městah, rěkah, potokah, vrělah, planinah, gorah, bàrdah, dragah, dolinah, ravnicah, dubravah, poljah i t. d. (u jeziku našem i němačkom). To će dělo izaći u 16 stranah do svàrhe t. g.*) — Dělce »Faunac što pred na-

*) Krajobraz taj stati će 8. fr. Predbrojiti se može u čitaonici zagrebačkoj.

Digitized by Google

mi leži, polag slavnog Cuviera uredjeno, donosi imena (latinska, slovenska i němačka) od sviuh zvěrih, domaće živine, ticah, gmižućih živinicah i ribah, što se nalaze u Krajnskoj, zajedno i s krajevi i městi, u kojih su se udomile. Na koncu děla nalazi se podpuno kązalo od tih stvarih u rečena tri jezika. Iz toga će svaki prirode izpitatelj uviditi, da je knjiga ta lěp dodatak za dogodovštinu prirodoslovja, najpače moći će se njom na svoju korist služiti svaki, koj trěba vodju za iztraživanje zoologie Krajnske.

4. Blaže ino Nežica v nedelski šoli. Učiteljam ino učencam za pokušnjo spisal Antun Slomšek, vozeniški fajmošter v. Celi 1842. v. 8. str. XVI. 292.

U gornjih naših stranah najplodnii je spisatelj pučnih knjigah g. Slomšek. Knjige njegove odlikuju se narodnim značajem, prostim i razgovetnim slogom, zato ih i nalaziš u svakoj gotovo seoskoj kući slov. Štajera i Koruške. Njih čita rado domaćin, kao i děca po školah i pastiri na paši. Nu věncem dělah njegovih moramo da nazovemo knjigu gori napomenutu. U njoj ima tolik (dobar i bogat) izbor stvarih, da bi činila diku i svakoj drugoj literaturi puka, dapače i prosvěštjenieg, nego što je naš. Dělo je razredjeno na 52 glave, koje sadàržavaju sve ono, šta trěba da znade slovenski naš mladi seljak — od najdrobnie travice na zemlji, koju svaki dan vidi, i do najgolemie luči na nebu, koje světlost i toplotu uživa. Na koncu děla ima četiri kamenom tiskane prilike na osam listah, koje kažu, kako se ima děte nastavljati u pisanju, kako se zemlja okreće oko sunca i opet kako obilazi měsec oko zemlje i sunca, i kakve iz toga slěde proměne i na nebu i na zemlji. U prilici poslědnjoj izobrazuju se sve otrovne trave i bilja, od kojih se nalazi u knjižici nauk, kako da ih čovék razpoznati može od zdravih, i kako se ima čuvati od njih. Medju njimi naći ćeš takodjer sliku od běsna psa, a u knjizi opet nauk, kako se imadu lěčiti ljudi, ranjeni tim běsnilom. Koliko tu ima nauke, i koliko opet pored toga čiste morali! Bilo bi od velike koristi za děcu i odrasle ljudi dolnjih naših stranah, da se tko pera lati, i dělo to prevede na štokavski s několiko proměnah, shodnih i primérnih okolnostim i potrěbštinam istih stranah.

5. Sedim sinov povést od J. Žemlja V. Ljubljani 1843. Drugo izdanje. — 16-na.

O pàrvom izdanju pěsme te progovorili smo u I. knjizi Kola. Iz »novicah kmetijskih« saznali smo tu žalostnu sgodu, da se je župnik Žemlja m. rujna t. g. prestavio na holji svět.

6. Bukve za kmeta, kako se ima pri kupovanju, plemenjenju, réji ino opravljanju konj sploh obnašati i t. d. spisal in na svétlo dal Dr. Janes Bleiveis,

Digitized by Google

zdravnik za živino, c. k. učenik zdravilstva za živino in tajnik c. k. kmetijske družbe v Ljubljani. Dél I. (v Ljubljani tiskom J. Blaznika) 1843 8. str. 84 —

U dělcu ovom uči g. Dr. Bl. po nalogu gospodarskog družtva Krajnske način, kojim se imadu gojiti, gledati i lěčiti konji, i na što ima paziti kmet, kupujući konje. U predgovoru obećava g. spisatelj, da će do koj čas složiti takodjer knjigu o gojenju i gledanju govedi, ovacah, kàrmakah i ostale kućne živine. I tako će se za malo vrěme Krajncu doskočiti knjigami o glavnih potrěbočah gospodarstva.

7. Kmetijske ino rokodeljske novice. Ljubljana 1843 — 4. Cěna. god. 1 fr. 30 kr. sr.

Taj gospodarski list izilazi svake nedělje po jedan put na polak tabaka. Tiska se troškom družtva gospodarskog u Krajnskoj. Urednik je g. Dr. Bleiweis. Svàrha časopisa napomenula se je već na početku članka toga, a kako ju postiže, o tom će se moći sudit tek poslě jedne godine. — God. cěna 2 for. 30 kr. sr.

b.

Književenstvo Hàrvatah.

(Produženje) *).

8. Temelji narodnoga i latinskoga jezika za početnike (od prof. Antuna Mažuranića). Drugo izdanje (u Zagrebu 1842) kod Fr. Župana. 8. str. 128.

Kod nas je u školah vladao običaj, da smo se inostrane jezike učili tudjim srědstvom, slovnicami na tudjih jezicih pisanimi. S kolikim smo trudom i gubitkom vrěmena k svàrsi puzili, o tom će se svaki od naših štiocah obavěstit najlaglje, ako pomisli opet na školska svoja godišta, na znoj, vruće dlani itd. Tek novo pokolěnje naše stade o neshodnosti takvog načina zbiljski misliti i govoriti, ter staro pravilo «od poznatoga trěba prelaziti k nepoznatom» na tom městu preporučati. I to je zaista put najkratji i

*) Vidi Kolo II. str. 103.

Digitized by Google

naravi najprimĕrnii, kad se učeniku razlože pravila inostranog kojeg jezika onim jezikom, koj mu je prirodjen. Knjiga g. M—a bi pisana u tu svàrhu. I budući se do sad nisu običavala nastavljati dĕca naša u naucih narodnoga jezika, doskoči g. prof. nedostatku tomu, urediv̀si slovnicu svoju onako, da se učenik može razbistriti najpàrvo u svom narodnom jeziku, i tako ukrĕpljen stupiti u propileje — latinske gramatike. Ima dakle u slovnici toj gramatična pravila od dva jezika: od našeg i latinskog. Pravila o narodnom jeziku vàrlo su razložena jednostavno i razumljivo. Osobito je hvale vrĕdan novi pokratjeni način, kojim se razlažu rĕči samostavne i glagolji. I gledeć na nauk latinskog jezika prigàrlio je g. M. dobar načiu nemučeć mladež pravili odveć zapletenimi ter iznimkami pritežkimi. Da slovnicu tu učenici vàrlo cĕne i gledaju, svĕdoči to, što je od nje poslĕ dviuh godinah izašlo drugo izdanje.

11. Buturica igrokazah narodnoga kazališta od Drag. Galca (u Zagrĕbu 1842) tiskom Dr. Lj. Gaja. 16. str. 138.

Već više putah razgovaraše se učeni o tome, šta da je lag lje: «napisati li izvorno jednu stvar dobro, ili prevesti šta god iz tudjeg jezika?» A većina bi odlučila, da je teže načiniti dobar prevod, nego li izvorna šta proizvesti. Istina, trĕba za izvorno dĕlo da je čovĕk stvoren. Nu onaj, koj je na to stvoren, on će i stvar napisati dobro, jerbo gdĕ se rodi miso, tu će se roditi za nju i dostojan izraz. Nu mučnii je poso, prevadjajući stvar jednu. Tu trĕba, da prevodilac tudje dobro razumi, misli tudjega pisaoca u se upije, tu sa svojim duhom stopi, i opet jednu po jednu iz tog divnog tvorila iznese na svĕt, prelivenu u priliku narodnog jezika. A to je poso do duše mučan, kojeg se čovĕk naučit može tek poslĕ više godinah od uvĕštbavanja. — Nu vratjajmo se k našoj «Buturici.» Dĕlce to donosi dva šaljiva komada prevedena s nĕmačkog: 1) P. Č. B. O. V. ili pozivna cedulja, lakàrdija od *Kocebua*. 2) «Tri otca na jedanput,» od istoga. Prevod od obadva komada nije baš savàršen. Prevodilac se je još dàržao više rĕčih, nego duha. Nu tomu nije kriv nedostatak prirodjene duševne sile, nego mladost, koja u toj vàrsti nedonosi plemenita voća, zašto k tomu trĕba (kako rekosmo) izkustva, vĕštbanja, — a to su plodovi zrĕlih godinah. Zato neka nebude to kazano na ukor g. prevodiocu, tim manje, što je već poznat kao pĕsnik od nĕkoliko vàrlo lĕpih pĕsamah. A g. G. neka nežali truda i znoja, neka postojano iztraje na putu svome, pa će stignut svàrhu njemu odlučenu od Boga, obogativši domaću literaturu mnogim krasnim i plemenitim darom.

Digitized by Google

12. Izbor igrokazah narodnog kazališta. Svezak X. i t. d. (u Zagrebu 1842) tiskom Dr. Lj. Gaja. 8. str. 94.

Svezak taj sadàržaje poveći komad *Victor-Hüga* zvan «Hernani,» kojega smèrni nèki književnik naš u prost slog prevede i «smàrtnim rogom» pokàrsti. Prevod taj ima gladko narodno lice.

13. Čudnovite diple, sastavio i na svèt izdao Vladovit Zorac Sišćanin. Knjiga I. (u Zagrebu 1842) kod Fr. Župana. 16. str. 128.

Ima strastih opakih i drugih slabostih tako duboko ukorenjenih u sàrca i kàrv ljudih i vrèmenah, da ih nijedan nemože uzdàrmati ni izkoreniti zakon, ni dàržavni ni càrkovni. Nu ima poesia za poso taj oružje — bič jedan, koj umi izkorenjavati slabosti te, udarajući ih do žive kàrvi. Taj se bič zove *satira*. I mi se upravo nalazimo u vrème takovo, gdè vlada s jedne strane duševno màrtvilo, a s druge politička pretèranost. Prekrasna polja za oružje satire! I evo pàrvog zatočnika g. Zorca. Diple su njegove još amo tamo slabe, nu opet pokazuju očito, da u g. Z. ima bogata žica, sposobnosti za šaljivu smìjuću se satiru. Nu to kako kažem samo je još sama cigla sposobnost (indoles), koja će se s vrèmenom iztrošit i izgubit kao stanoviti potoci, što ističu u kaljuže. Nu ako nebude g. Z. izbègavao truda, nego naukom sposobnost svoju podkrèpio, izobrazivši ono, što je primio od naravi kao dar neizgladjen, to će se onda pretvorit sposobnost njegova u silu dèlujuću, a on se uspèt na višje stojalište, s kojega će, kao trèsak udarajući, obarati se na opačine nizke i visoke vèka i naroda svoga; tek onda će domorodnu svoju dužnost podpuna izvàršiti, i domovini više koristiti, nego mnogi junak sa sabljom u ruci. Na kraj Dipalah prilèpi g. Z. još dva druga članka, kojima (bi rekò) niti neide mèsto u toj knjižici. A ti su članci: 1) Odgovor na sastavak «Još nèšto o narodnom balu.» (Vidi Kolo I. str. 134.) 2) Pazka na kritiku o «Nar. pèsamah u Slavonii» (V. Kolo I. str. 124.) Što se tiče članka pàrvog,, koj je sastavljen u rižmah, nikako se nemože odobràvat način spisatelja. Odgovarati na pitanja sbiljna i važna izvratno i smèšno, zove se upravo *«vertere seria luso.»* A to nevalja, kaže Horac. U članku drugom «Pazke,» kao apologet izdatelja rečenih pèsamah, nastoji da sve opet oprovàrže, šta je recensenat proti načinu bio govorio, kojim su pèsme te skupljene i uredjene. Kao što zanatlija najbolje umi suditi o dèlu svog zanata, tako će i rado o narodnih pèsamah, kako su skupljene i uredjene, najbolje umit suditi onaj, koj je knjigu tu (poso taj) proučio i (tako rekuć) uzrasto už nju. A komu se ima dati svè-

Digitized by Google

dočba ta, ili recensentu poznatomu iz Kola ili onomu iz Dipalah? to će opet odlučiti najbolje učeni ljudi iz istih recensiah. Ja se dakle gledeć toga neću s nikim pregovarati, nego se usudjujem samo za jednu stvar upitati svu razboritu gospodu, kojim je stalo do naprědka literature i narodne izobraženosti. A ta je stvar: Šta će biti od istine, šta od književnstva, ako budemo se nametali suditi svaku stvar, svaku knjigu ili nauku, makar i bili čisti od nje, kao od grěha dětc danas kàrštjeno?

14. Odziv rodoljubivog sèrca i t. d. od M. Topalovića. Knjižica I. (u Oséku 1842) tiskom Alojsie Divalda. 16. str. 132.

G. T—u ide mésto medju starešine novog našeg književnstva. Osobito u pàrve godine, kako se ukaza Danica, pomagao je vatreno probùdjivati duh domorodni. Pěsme njegove nadahnute biahu žarkim ognjem rodoljubja. Značaj ovaj i naravski prosti slog, kojemu je T. kao Slavonac ostao věran, učini, da većina od njih narodu tako omili, te ih i dan danas pěva po većih selih i gradovih. Pod najlěpše komade ide «Molitva domorodca našeg,» «Graničar» i «Tko smo mi?» Poslědnje dvě pěsme nalaze se i u toj sbirci i metju knjižici krunu na glavu. Ostali komadi dělca tog ponajviše su se porodili kod stanovitih prigodah, pa i porad toga nisu od obće zanimivosti. — I ova knjižica imade svoj rep nazvan «Još něšto.» U tom «*Još nèštu*» opire se i g. T. proti kritici. Budući ima u tretjoj strani knjige ove dva članka o kritici, zato g. T. i svakoga (p. n.) štioca, kojemu nemàrzi čitati o bitju i potrěbštini kritike, upravljamo put *Pazarà*. Tu će naći naše misli o toj stvari.

Knjižica ta bi izdata u korist pogorělih Požežanah, u svàrhu zaista tako lěpu, da joj nijedno čověčje sàrdce hvale uzkratiti nemože. —

15. List měsečnì horvatsko-slavonskoga gospodarskoga družtva. Urednik D. Rakovac. God. I. 1842 (u Zagrebu) tiskom Dr. Lj. Gaja. 8. str. 184.

16. Kolo, članci za literaturu, umětnost i narodni život. Knjiga I. Izdavaoci D. Rakovac, St. Vraz L. Vukotinović. U Zagrebu 1842. Tiskom Dr. Ljud. Gaja, troškom izdavalacah. 8. str. 152.

17. Kolo, članci za literaturu, umětnost i narodni život. Knjiga II. Izdavaoci D. Rakovac, St. Vraz, L. Vukotinović. U Zagrebu 1842. tiskom Dr. Lj. Gaja, troškom izdavalacah. 8. str. 124.

Digitized by Google

Razsudah o tom dělu naći ćeš u Danici horvatskoj- slav.- i dalmatinskoj, Květih, S. N. Listu, S. Lětopisu, u Časopisu českého museuma, u Dennici Varšavskoj, u Ost- und Westu, Deutsche Vierteljahrschriftu i t. d.

(Dalje će slěditi.)

V.

Inostrana literatura.

1. Les Slaves de Turquie; par Cyprian Robert. Paris 1843.

Němačkomu časopisu «Ausland» javlja dopisnik něki iz Pariza: «Znamenita knjiga, kakva već davno nije ugledala světlost, izašla je nedavno ovdě po imenu «Les Slaves de Turquie.» Dělo to sagradilo se iz preradjenih članakah, koje je g. C. R. ulagao u časopis «Revue des deux mondes,« pod naslovom «Le monde gréco-slave.» Pisalac je čověk mlad i uznešen ljubitelj narodah dunajsko-balkanskih. On je tursko-europejske pokrajine višekrati obašo pěšice uzduž i popřeko, skitajući se uz čobana po gorah i dolazeći na stan u manastire k svetim otcem samoće. Zato i on poznaje podpuno i zemlju i narod, i njegova će knjiga i kod Němacah naći štiocah i t. d.» — Eto sud dopisnika Parižkog! — G. Cyprian Robert prošo je měseca rujna t. g. kroz Zagreb, vratjajuć se s Carnegore kući. Gospoda, što su se š njime razgovarala, kažu da on zaista poznaje i narod naš i jezik njegov i ljubi ga i cěni kao i starinske njegove običaje. I buduć je knjiga věrni obraz mišljenja i ćutjenja pisaoca njezinoga, zato pozdravljamo dělo g. C. Roberta s veselom dobrodošljicom, kao što smo i lani pozdravili dělo njegovog zemljaka Ami-Bouéa (vidi Kolo I. str. 131). I slava budi narodu francezkomu, koj zapalivši někad pàrvi Europi glamnju sveobće prosvětjenosti, danas pàrvi na polju mira i prosvěte dolazi na susrět narodu, s kojim se je nedavno sastajao junački na polju bojnom; ter sada kao prijatelj priznaje dobrotu duševnih njegovih sposobnostih, kao što je onda na mejdanu, kao nepriatelj priznao dobrotu junačke njegove desnice! —

2. Galleria di Ragusei illustri. Ragusa 1841.

Veliko prekrasno dělo *in folio*. Donosi slike od slědujućih glasovitih Dubrovčanah: Baljivića, Božidarića, Božkovića, Bunića,

Digitized by Google

Càrve, Dolčića, Ferića, Galjufa, Getaldića, Gradića, Gjorgjića, Gundulića (Ive), Kunića, Palmotića, Ranjine. Restića, Rogačića, Staića, Zamanje i Zlatarića. Slikam tim priloženi su životopisi rečenih slavnih glavah. Oko děla tog perom su radili: F. Ambrosoli, G. Barbieri, C. Cantù, I. Cantù, L. Carrer, F. Dall'Ongaro, G. Družić, F. Ferario, Galjuf, G. Kaznačić, G. C. Parolari i N. Tomaseo.

3. Influenza delle nazioni germaniche, slave, finiche sugli studj. Epoca del rîsorgimento delle lettere fino a noi. Memorio di B. Biondelli. Milano 1840. 8.

4. Atlante linguistico d' Europa di B. Biondelli. Vol. I. Milano 1841. Vel. 8. str. 261.

5. Sulla raccolta di canzoni serbiche da Vuk Stephanović Karadžić, articolo di B. Biondelli. Milano 1841. 8.

6. Canti popolari slavi, raccolti ed illustrati da N. Tommaseo. Venezia 1842. 4 svezka.

7. Studj critici di Nicola Tommaseo, parte I. Venezia 1843.

U drugoj stuani govori pisalac o Skitih, Ilirih i drugih Slavenih.

8. La favilla, giornale Triestino. Izdavalac Dr. F. P. Vallusi(ć).

O dělih naznačenih pod brojem 3, 4, 5, 6, 7. i 8. nalazi se obširnii razgovor od g. I. Kukuljevića u Danici lětošnjoj pod brojem 22, 23 i 24.

9. Sprachkarte von Deutschland von Dr. Karl Bernhardi. Kassel 1843. 8. str. 138.

Dělo ovo složeno je na način Šafarikovog «Narodopisa slovanskog.» Kako Š. u Narodopisu razrědjuje jezik slavenski u rěči, naréčja i razréčja, iztražujuć glavne njihove znake i opredělujući granice jednog od drugoga, isto tako i Dr. Bernhardi govori o jeziku němačkom, njegovih naréčjah i t. d. U priloženom krajobrazu naznačuje on němštinu sa naréčji svojimi i susědе njihove svako sa vlastitom bojom. Slavenštinu naznačuje bojom modrom, bilje gom věrnosti.

I. R. iz *C—a.*

Digitized by Google

PARA.

I.

Tri stvari književenstva:

Ukus, sloga, kritika.

(*Članak Lj. Vukotinovića*).

Kad se za ukus u književenstvu razgovaramo, trěba da rěč (ukus) smatramo u duševnom nipošto pako u tělesnom ogledu. Ovaj ukus samo toliko s tělesnostju stoji u savezu, na koliko ga uživamo (kao i svih naših drugih duševnih vlastitostih) pomoćju těla. Ukus je dakle u književenstvu (što no Němci kažu »Geschmack,« a Francuzi »*le goût par rapport à l' esprit*« *) svojstvo duševno, koje nas čini prikladne, da ovaj ili onaj proizvod duha za dobar ili hàrdjav spoznajemo. Svojstvo ovo prirodjeno je svakomu čověku, kao i ostale (duševne) vlastitosti, samo da se je kod jednogna bolje razvilo, kod drugoga dublje spava; kod jednoga pravim putem, kod drugoga krivim ide. Odtuda dolazi, da se čestoputah mnogim štogod dopada, što se drugim ružno vidja. Ukus u obće neimade stanovitih zakonah, jer se to prepisati ne može, da se komu ovo ili ono, ovako ili onako dopadati mora, nego znanosti i umětnosti imadu zakonah i temeljah, polag kojih trěba da budu ustrojene. Nu gledeć toga, kako tko znade ili umi zakone ove upotrěbovati, ili proizvode znanstvene k zakonom prispodabljati (applicirati) i cěniti, u tom stoji dobar ili hàrdjav ukus. — Izobraženje duševnoga toga svojstva u književenstvu od vàrlo velike je važnosti, jer u njem stoji glavni uzrok dobroga ili zloga teženja u duševnom životu cělih na-

*) Ukus u obziru na razum.

Digitized by Google

rodah. K duševnom životu spada i politički život naroda; ali neka nitko nemisli, da netrěba oslanjati i politiku, zakonošnu i juridičku (pravničku) stranu na znanstvene temelje. Da kako! to je najpotrěbitie. U književnstvu vidja se izobraženost čeloga naroda. Književnstvo je ogledalo, u kojem se duševne sile vidjaju. Ako u njem dobar ukus nevlada, ěli je narod duševno bolestan. Učeni su svigdě i uvěk essencia od naroda, oni na izobraženje svojega věka imadu najveći upliv. Oni su gledeć čělih narodah ono, što su pojedinomu čověku dobre misli, koje se u njem samo kadkada radjaju.

Ukus neima zakonah, on je slobodan, niti mu je moći načiniti pravilah, kano god ni mislim čověčanskim. Ipak su mnogi silom slobodu njegovu podjarmiti hotěli. Němci stvorili su nauku ukusa »Geschmackslehre« (geumatologiu) misleći, da zato, što duševno dělovanje radja kroz ćute upoznanje krasnoga, dobroga i istinitoga, a u spoznanju (kažu) stoji naš ukus, jerbo čim štogod upoznamo, gane se u nami ćutjenje povoljnosti, ili nepovoljnosti, zato, rekoh, kažu da se ova povoljnost ili nepovoljnost kano svàrha duševnoga dělovanja složiti može u systemu znanosti. Ali ěli ovaj predmet tim se načinom odviše subjektivno (podmetno) uzima. Čělo duševno dělovanje u nas bi duboko šutilo, da nije izvanjskoga uzroka, koj ga probudjuje. Spoznanje i izvirajuća iz njega povoljnost ili nepovoljnost (ukus) poslědica je samo krasote, dobrote ili istine, koju vidimo, izkusimo, i o kojoj se osvědočimo. Krasota, dakle, dobrota i istina ona su tri glavna i iztočna uzroka, koja putem naših ćutih stvaraju povoljnost ili nepovoljnost. Krasota upoznaje se ogledanjem, dobrota upoznaje se u činu, a istinu dokučujemo učenjem i smatrivanjem. Znanost ona, koja uči, što je krasno, i koja postavlja načela, polag kojih krasota u našem ćutjenju probudjuje povoljnost ili nepovoljnost, zove se krasnoslovje (aesthetika). Krasota je ćutovno (sinnlich) upoznano savàršenstvo. Što mi savàršenim upoznamo, ono probudjuje u nas povoljnost, a baš porad toga što je savàršeno. Pod ovo naimenovanje, uzeto u širjem smislu, spada i dobro, istinito, veličanstveno, ugodno, koristno itd.; zašto svako od ovih u sebi je savàršeno, i kroz to u nas uzbudjuje povoljnost.

O tom nitko dvojiti neće, da je krasnoslovje vàrlo potrěbno za dobiti pravu izvàrstnost, tanahnost i věštinu u literarnih stvarih. I ovo je s druge strane istinito, da može književnstvo procvětati, i lěpih plodovah donositi, bez da je znanost krasnoslovja izdělana. Aesthetika neuči, niti nemože učiti, kako se krasota stvara, ili kako

Digitized by Google

ju tko upoznati može ... Glave su same prirodjene; njih nijedan nauk nadomĕstiti nemože. Ali sravnati može krasnoslovje prirodjene sposobnosti, nje od krivih mnjenjah očistiti, i ukusu dobar put odkazati.

Manut ću se sad svakoga znanstvenoga iztraživanja, jer bi na daleko zabludio od naměre svoje, t. j. u kratko govoriti o tom. Ja želim samo nĕkoliko zárna baciti u polje naše književno, nádajući se, da je neće možebiti pogaziti nesrĕća, već da plod donose, ako ne toliko za nas, a ono barem za potomke naše. Prie nego na opazke o ukusu književnom prelazim; hoću nĕkoja da napomenem, što je potrĕbno za slogu, za dobar naprĕdak, i za slavu literarnoga svĕta.

Pàrvo za slogu! Kod ove rĕči nemogu drugo, nego da kažem odmah na počĕtku: Neprimaj ime to izprazno u usta tvoja. Ime to zaista je sveto, i s rĕču »sloga« toli važno toli uzvišeno je savezano ponjetje, da toga nije moći dostatno izraziti.

Bez svakog straha, da grĕšim, mogu kazati, da ih mnogo imade, koji o slozi govore, a na to niti nemisle, šta je sloga? .. Imade domorodacah, koji dobro znadu, šta je sloga, koji su slozi učni, koji su se u slozi i kroz slogu uzpeli na tu visost, na kojoj stvar naša domorodna s nami zajedno stoji. Ali imade i takove bratje, koja slozi podmetju drugo znamenovanje, nego li što trĕba i može biti. Svaka stvar imade, kako praktični ljudi kažu, dvĕ strane. Oni slogu baš s druge strane smatraju, nego što valja, da se smatra. Hoćemo dakle predmet taj ab ovo protresti .. nego breviter; jedno zato, što je malo težje na kratko mnogo izreći, a drugo, što polag moga mnjenja ne samo varietas nego i brevitas delectat... Kratka rĕč dugim mislim povod daje.

Šta je sloga? .. Sloga je slobodno sudaranje raznih samostojnih silah ili živaljah u jednu svàrhu. Čini mi se, da je dosti razložno i razumivo kazano, šta pod slogom razumĕvam. Ali ipak hoću da se bolje izrazim. Slobodno mora sudaranje biti kod samostojnih živaljah, drugčie, kada se življi silovito k jednoj svàrsi prigone, to nije sloga, nego silovitost, despotisam, koj se umah, kako sila vladajuća popusti, razloni i u svoju pàrvu neslogu razpàrši. Življi mogu takodjer razni biti, drugčie, da su svi one iste naravi i vàrsti, tada su si posve jednaki, i čine jednakost, ili istovetnost (identitatem). Polag moga mišljenja sloga je moguća samo kod stvorenjah samoćutjem i instinktom nadarenih. Kod neživućih stvarih, neima nikakve sloge u strankih gledeć jedinosti, nego samo skladnost (harmonia). Uzmimo sada gori rečeni upit (pitanje) slobode, i pripodobimo ga praktički na nas.

Digitized by Google

Mi domorodci, mi smo slobodni, razni, samostojni življi, jerbo imajući dušu slobodnu možemo ovako misliti i raditi. Mi dakle imademo sposobnost da budemo članci, ili življi u onoj čeloći, koja se zove slogom. Mi smo zato opet razni i samostojni u svemu, amo u tom se slažemo, što k jednoj istoj sudaramo svàrsi. Svaki iz svoga stanja i položaja duševnoga, makar kako razno stojao, a ono opet može i različitim putem k onoj istoj svàrsi sudělovati. To se razumi da si svaki domorodac svàrhom postavi procvětanje domačega književstva Tréba dakle svakomu domorodcu u svemu onako živěti, da pàrvo ništa onakova neučini, što bi književstvu na stetu biti moglo: drugo, da koliko može, ono učini, što ide na korist njemu. Nestoji sloga u tom, da svi o jednoj stvari jednako misle, osobito u književnih predmetih, gdě najveća razumna sloboda vladati ima, jer samo pod krilom najveće te slobode može se književstvo bez svakoga prisiljenja, bez affektacie razviti. U literaturi nikakve druge sloge biti nemože, nego, da se sve sile duševne k prosvětjenju naroda sjedine. Čim se bolje sile prepiru, različita mnjenja očituju, pro i contra piše, tim se bolje izjasnjuju stvari i bliže stupaju k istini, koja prosvětljuje narod. Odtuda dolaze dissertacie, oppugnacie, demonstracie, recensie, kritike, itd. Baš u literarnoj borbi stoji literarni život, i iz ovoga vodi put k prosvětjenju. Pod tom borbom i pod tim životom u literaturi nerazuměvam ja, da je komu slobodno ono pokvariti, ono na zlo obratiti, šta je drugi učinio proti volji ili misli našoj; nemislim ja, da je morati, ili směti osobe one, koje se s nami duševno prepiru, gaditi, poštenja ih lišavati, njih zatrěti hotěti, i različitim privatnim strastim uzdu puštjati .... Osoba svakoga literatora da se razluči od predmeta; proti osobi, proti okolnostim osobnim, i svakojakim njegovim savezom nevalja niti pisati, niti govoriti. Onoga, koj to čini, valja izbaciti izpod krila svete sloge, jer on nije živalj, koj k jednoj svetoj svàrsi sudara, jer se u boj postavlja s drugim življem, i tako se udaljiva od obćenite svàrhe; nije dakle član od sloge.

Kritika tréba da je zdrava. U literaturi, koja se razvija, ima bitikrotka, i priateljska, svigdar učeća, a nikada zlobna i porugivajuća. Lahko je ono, šta čověk s velikim trudom stvori, smešno načiniti bez da se tko iz kritike ili (bolje rekuć) iz takvoga pasquilla štagod nauči.

To je u predmetu od sloge najvažnije, da slogu književnu nije tréba sa slogom političkom pomešati. Drugo je sloga u politici, u kojoj nemogu, niti nesměju tako različna načela, i mnjenja da budu, kano u literaturi. Kad bi se u politici mnogo prepirali, moglo bi stanje čeloga naroda propasti.

Digitized by Google

Drugo, za dobar napredak u književenstvu potrebno je uzajemno spisateljah porazumljevanje (to jest: na koliko je moguće). Spisatelji, koji su si susedi, koji se poznadu, koji obćenja medju sobom imadu, treba, da si dela svoja priobćuju, jedan drugomu čitaju prie nego ih izdaju, jer više očiuh više vidi. Tako se pogrěške, koje si nitko sam tako dobro popraviti nemože, spoznaju, i priatelji, koji o istom predmetu pisati žele, ili bolja imadu mnjenja, pozorni čine, da se na odgovor ili bolja izjasnjenja priprave. Ali to se neima razumevati kano da bi svaki bio dužan pisati onako, kako mu priatelji odsude, jerbo tim bi spisatelji samostojnost svoju izgubili, prošla bi njihova izvornost (originalität); zašto svaki pisalac imade osobiti način pisanja, i u tom stoji njegov karaktar književni. Samo pogrěške načinjene proti jeziku, proti bitnim načelom imadu se popravljati, u ostalom svaki neka misli i piše slobodno, samo da književenstvu neškodi. Još je važnie za dobar napredak: da literatura blagostanju naroda podvàržena bude. Svi dakle literatori moradu poznati polozaj svoga naroda, jer oni knjigami svojimi narod pobuniti, i na krivi put zavesti mogu. Literatorah dužnost jest, da duh naroda jače, i vode k jednoj svàrsi, k procvětanju domorodne literature. U tu treba najvećma, da bude sloga, jer ako nam se nazad pokvari, šta će nam onda literatura? . . Kud nam je onda sa svàrhom... cvětom njezinim? . . Neka svaki spisatelj, kad piše, obće dobro pred očima imade, pa neće zabluditi. Neka nemisli na slavu te na slavu. Pa kako ju dugo uživati može? Jeli je vrědno, za ovak kratko vrěme, koliko je život naš, dugotrajuću kritriku poslě smàrti proti sebi probuditi? . Dogodovština na svakoga učitelja pučkog pazi; ona mu ništa neoprašta. Slava od svakoga u slavi čitavog naroda stoji. Nikoga, koj za narod radi, natrěba prezirati, to bi bila gadna nezahvalnost. Svakoga treba cěniti, i podupirati, to je dužnost naša.

Ako budemo ove dvě gori navedene točke obdàržavali, radit ćemo za slavu literarnoga života i krozto i za slavu cěloga naroda. K tomu još osobito treba za slavu literature, da se spisatelji s dušom i tělom naukam posvete. Znademo, da je naš život veoma kratak; nu koliko truda čověk ne potroši, dok se štogod nenauči! Domorodni literator neka dakle ništa nepropusti: u narodu je sve važno, sve je motrenja vrědno, najvećma kod nas, gdě su sva polja još neobradjena, a osobito polje historie, etnographie, geographie i. t. d. Susědi naši europejski većom su stranom veoma izobraženi, i bratja naša slavenska velikim su brojem pred nami. Zato treba da se pobrinimo, da ih što skorie zastignemo, i dobro pazimo, šta pišemo, da učeni svět nebi stresao plećima nad poslom našim. Usuprot, ako se naukah ozbiljno primemo, štovat će nas narodi

Digitized by Google

ostali, daljni i susědni, i dragovoljno ogàrliti kano vrědnu svoju bratju. U sadašnjem věku osim bléska od novacah ništa neimade toliko prevage, koliko, baš intelligencia ili nauka. Duševna sila sada je stopàrv poslě borbah i bitvah s tělesnimi silami ono uzvišeno město zadobila, koje ju ide. Sada već nisu oni narodi jaki i silni, koji goropadnih ljudih i nebrojnih četah imadu. Pored silnoga carstva ruskoga stoji samovladarstvo Sv. Marina, i němački slobodni varoši tako mirno, kako pored Englezke i Francuzke mnogobrojni ustavi němački... Toliko biva sad izmedju narodah porazumljenje, tolika duševna uzajemnost, da si sada Europa svaki genie, koga god on bio naroda, odmah osvoji. Intelligencia tako je sada možna, da mora jednom da nadvlada. Tàrsimo se dakle i radimo nadalje pod barjakom intelligencie. Bit će nam poběda te mora da bude. Ako tim načinom postupali budemo, imat ćemo pravi ukus, pravo ćutjenje, i dobar takat.

Što se pako ukusa tiče, to se mi svi spisatelji tàrsiti imamo, da se onoga najvećma dàržimo, što je narodno. Osim znanstvenih dělah, koja su ustrojena više manje svigdě polag jednog značaja, trěba da poetička strana književenstva slavenski značaj na sebi nosi. Na tu svàrhu jedino nam narodne pěsme služiti mogu. Znano nam je, kakovu su pozornost narodne naše pěsme, ko je g. Vuk izdao, probudile, ne samo kod Slavenah, nego i kod drugih narodah. Narodne naše pěsme najbolje su pravilo, polag kojega se ravnati imamo. Ondě vidimo osobiti duh poesie, koju nijedan drugi narod neima. Ako hoćemo, da se literatura naša u druge literature neizgubi, i da joj slavenski značaj neizgine, dužni smo učiti se narodne pěsme, za da si njihov duh i formu (oblièje) od jezika prisvojimo. To isto valja i o novellistici da dàržimo. U to ime trěba narodne basne i pripovědke sakupljivati, i iz njih se učiti, kakve pričice, i kakav način pripovědanja narod imade. U narodu leži gradivo, koje trěba da izradimo. U njem leže življi, kojimi izobraženje narodno trěba, da sagradimo; inače donosit će nam trud onakvo voće, koje bude inostrano, tudjinac u odělu slavenskom. Němačka literatura veoma je lěpa i obilata u svakom obziru, ali ona već gotovo ništa němačkoga u sebi neimade osim jezika (tako se isti bolji Němci tuže). Němci najvećma su naslědnici Francuzah i Englezah. Toga se mi čuvajmo. Nàm toga netrěba. Nàs nek u svemu vodi duh slavenski. U tom neka bude originalnost naša!

Drugo: da pišemo ono, što je stanju naroda našega primèrno. Naša je dužnost dvostruka: jedna, da samoćutje i ljubav k rodu zdravo probudimo, a druga, da

Digitized by Google

izobraženost puka u narodnom duhu razprostremo. Pàrvo laglje steći ćemo, ako pokažemo narodu u priaznoj slici, koje su mu mèsto praotci dàržali nèkoč u svètu, koje su krèposti kod naroda vladale, koliko je narod junaćtvom valjao. itd. Odtvorivši tim načinom veliku knjigu od dogodovštine, stavit ćemo narodu našema pred oči živo ogledalo, u kojem će viděti krèpòsti i slavu svojih dědovah, ali pored ovih i pogrèške i slaboće njihove. Kada pogled u prošastnost bacimo, i kad išta samo u njem veličanstvenoga, slavnoga opazimo, nećemo zaista ni mi da odustanemo od imena, od narodnosti. U onih davnih činih ćutit ćemo slavu našu, ćutit sile naše, kako se preporadjaju, ćutit želju, da i mi budemo onakvi. Pa kad malo promotrimo, da smo i mi ljudi imajući one iste sposobnosti duševne, mora u nami volja da ustane, da hoćemo, i da moramo da budemo ono isto, što su starci naši bili . . . i još više . . jer je sada drugi duh věka, nego je bio onda i da věk taj drugo zahtěva od nas, nego je věk njihov zahtěvao od njih. Slike ove od prošastnih vrěmenah netrěba čitateljem našim da kažemo u oštrom, ozbiljnom i dugačkom obličju od historie, nego u prijatnoj, cělim světom vladajućoj, čarah punoj, lahko ganjućoj i upaljujućoj halji ni poetičkoj. Bile one pěsme, bile pripovědke, samo da budu poesiom začinjene, kano zdrava jěla solju, jer ono, što je zato stvoreno naša sàrdca da probudi, ono će i sàrdce na hitrom razuměti moći. Kod znanstvenih, dubokih, težkih špekulaciah samo um radi, i to hladnokàrvno; mi pako hoćemo, da ljubav probudimo, netrěba nam dakle ljubav hladnokàrvnu hotěti stvarati, jerbo ljubav je vatra. — Da pako izobraženost pravu i čistu u narodu razprostremo, valja gledati strogo, da budu proizvodi naši krèpostni i puni dobrih dàržanjah. Čednost i čisti moral švigdě neka vlada. Čuvajmo se dakle lakàrdijah kojekakvih. Mi možemo da budemo veseli, mi možemo da budemo oštri, ili prosto bezazleni (naivni) mi možemo da budemo (rèčju) sve samo ne sirovi, glupasti ili (što no se kaže) trivial. Trivialnost u kojekakve lakàrdije obučena najvećma kvari dobar ukus. U dosětkah ili domišljatih iskrah (Witz) trěba da vlada najveća tanahnost. Nečedna pisma kvare čistoću dàržanja i slabe narod. Naša pako dužnost jest duh naroda jačiti i plemeniti, intelligenciu oštriti. U našoj poesii neka nebude niti Apollonah, niti Jupitrah niti Venerah niti nikakovih krivih t.j. tudjih bogovah, nego u svetoj naravi, i u običajih naroda našega tražimo slike za poesiu: ona neka bude izvor izobražuje (fantazie) naše. Višje-nèkò ogledanje svèta mora da bude u nami, kad pišemo. Mi moramo da budemo u poesii sasvime sinovi naravi, i da onako ganjamo, ili upaljer i vàrhu zemlje stojeći gamtim ili upaljenjem okom uzimamo u duša slike, koje nam zemlja

Digitized by Google

predstavlja. Naša zemlja, naša domovina prestavljat će nam samo slike naške domaće, i sve ako i ne sve upravo slavenske, a ono opet u duhu slavenskom. Kako pàrvo budemo tražili tudjih živaljah, postat ćemo prisiljeni (affektirani) nenaški, tudji. U redu naših pěsamah neće nikad dobro stojati: Sonett, oda, elegia, carmen saphicum, itd. i sve što se mogu i ovakove stvari pisati, kano igra za dobre glave, koje pokazuju, da je jezik naš toli gibak i okretan, te se i nato privijati može; ali taj značaj neka neprima literatura naša. Niti k tomu nebi privoliti mogo, da tko u versih čověka nauča. Tako zvanu didaktičku poesiu, pod nipošto neodobravam. Prosa je za znanosti i za poešiu, ali versovi su samo za poesiu. U poesii vlada fantasia, a fantasia pomaže slagati različite slike u različne forme . . . u versove; po tom dojde život, skoroća (Frische) u versove. Nu u znanostih nimalo neima posla fantasia, jer se tamo traži istina, koja se nemože dokučiti putem fantasie. Svi naučajući versovi u očiuh su naših veoma suhi, netečni! barem ja ostajem uvěk žedan, dok jih čitam . . . . To i kod kritike valja . . jer je i kritika znanost, a to velika i težka . . . Koj hoće da kritizira, i u glavi i u sàrdcu trěba da ima, t. j. da razumi stvar dobro, o kojoj se govori, i da ima volje govorit o njoj bez nizke strasti, zlobe i. t. d. Ovakovi versovi, koji se za kritiku pišu, polag réfa měre, koliko ih tko hoće, bili oni dugi il kratki . . skoro opet propadnu, i skupo se nekupuju, niti im ima duge uspomene.

To je u obće moje mnjenje o ukusu. O ukusu pojedinih svàrših književnstva govorit ću možebiti kasnie, kad domorodna naša literatura jednom još bolje procvate.

II.

Koješta.

— Utile dulci. *Hor.*

1. Q. Horatius Flaccus.

Premetjući etomadne stare moje knjige dodje mi u ruke knjižica jedna, koju po veličini i vezu upoznam, da je iz medju onih, što sam ih budući djak kupovao za one novce, koje mi je mati davala na raztanku, na račun neděljnih uštipakah. Otvorim ju, a eto ti moga ljubimca Horacija. Zdrav mi bio, stari moj znanče i priatelju Quinte! reknem ja, razširim ruke i u lice ga poljubim. Da istinu kažem: ja sam zakleti nepriatelj i vrag latinštine, latinštine one, koja se je těrala dosad u školah ugarsko-horvatskih, t. j. školasticisma onog, kojim su mladež našu mučili i u nas zatàrli onaj narodni bistri i vedri način mišljenja, govorenja

Digitized by Google

i pisanja. Nu latinštinu, koja sjaje iz dělah Horacievih i drugovah dobe njegove, uvěk ću cěniti i obožavati. Ja dakle i sada s igrajućim sárdcem primem u ruke Horacija, preberem sve II. knjige carminum i knjigu epodon. Tu nadjem opazke iz školske svoje dobe, kad sam toli vatreno ljubio i čitao ode te rajske i božanstvene, i poljubim svaki podbilježen redak kao ostanak cvěta ili kose od párve moje ljubovce; zašto baš onako cěnim ja svaku onu slabom rukom zapisanu čárticu. Poslě dodjem na satire (dvě knjige), i na epistole (dvě knjige): sve krasno. Tu nenadjem nikakve opazke, zašto ja ni satirah ni epistolah nisam onda cěnio, a to poradi toga, što ih nisam razumio. I u njih ima puno žive mudrosti, nu one nisu za mladež, nego za dobu mužku, i tu čověk nemože dobro proći, sasvim ih razumiti i užiti, ako neuzme u pomoć komentar kakav. Ali šta poslě epistolah slědi, za mene je nebrojeno blago, zlato žeženo: slědi naime Epistola ad Pisones. Epistola ta ima samo 476 redakah, nu svaki taj redak vrědi alem iz carske krune, i dostoji da se u svakoj školi, gdě se izobražavaju mladi pisaoci i sudci pisamah, zabilježi sa krupnimi zlatnimi slovi na čelo dvorane. Koliko ima tu istinah věkovitih, istinah za sve narode i pisaoce njihove! »Epistola ad Pisones« párva je ästhetika světa. I koj je pisalac nebi na pamet učio i svaki si redak razložio i protumačio, kad ih neima više od 476! Da (postavimo) latinski jezik ništa više izvárstnog neima do jedine te epistole, a ono bi već ona dostojala, da latinski uči svaki mladić, koj hoće da šta piše. I ja sa strane svoje preporučam svim mladićem, koji se na tu stazu spremaju, neka kupe Horacija*), i neka svakiput párvo nego zaréžu pero, ili barem párvo nego šta pošlju u svět, »epistolu ad Pisones« pročitaju od versa: Humano capiti cervicem si pictor equinam — pa do onog městа gdě stoji: Non misura cutem nisi plena cruoris hirudo; i ja im tvárdu dajem věru, da će se mnogih uklonuti pogrěšakah, u koje bi drugčie bili zagazili kao u rupu ptičar njegov (vidi Epist. ad Pisones veras 458) — *St. Vr.*

2. Sud o slogu.

Botta opisujući put svoj po Arabii pripověda evo što slědi.

»Šeik-Hasan várlo se začudi nada mnom, što sam mu kao Europejac pisao list arabski. Još većma začudi se nad prostim mojim perom. U toj stvari (veljaše) Europejci daleko nadkriljaju iztočne narode, zašto pišu samo ono, što se baš tiče stvari, dočim Arabi misli svoje zakapaju pod gore od oratoričnih vrazah,

*) Q Horatii Flacci opera: Nova editio stereotypa. Lipsiae 1828. Sumptibus et typis Car. Tauchnitii — stoji samo 20 kr sr.

Digitized by Google

nadsipajući grob taj silom božjom od poetičnog cvětja Ovako sudi šeik-Hasan. Nu sasvim drugčie mudruje Husein-efendija zapovědnik Hodaidski. Taj mi se nemogaše dosta nahvaliti prekrasna razuma i ukusa Ibrahim-paše. Uzorom preizvarstnog pera navodi mi listove njegove, koji su (kazaše) toli krasno složeni, da ti ih je težka muka razumiti.«

Neznam jest li živa istina, šta piše g. Botta, ili gola mystifikacija, pod koje rukom hoće da se mimogredice sitno naruga stanovitim pisaocem, koji se još i u naše vrěme bore sa školastičkom retorikom, kao i stanovitim štiocem, koji njihov naduven i naravi i vrěmenu protivan slog u zvězde kuju. I kod nas ima takovih umovah, koji u školi školasticisma odgojeni i narodu odtudjeni, samo ono hvale, što je težko, nenaravski skrojeno, zapleteno na nvoje kao sgrada zahoda kretskog. Osobito težki su prevodi naši, gdě čověk mora obično uzimati u pomoć maticu (original) ako hoće da razumi prevod. Nu može li se šta takvog hvaliti? Nipošto. Šta je pismo? Pismo je naměstnik ustmenog govora. A ja vas pitam, slavna moja gospodo: šta bi vi kazali, da sad stane tko u družtvu ljudskom onako govoriti, kao što mnogi naši pisaoci pišu? nebi li se svaki od vas krstio i kazao, da čověk taj nije čitav? Istina Bog! velika su mahnitost oni dugački periodi, na koje svaki zdrav razum mrzi kao na stvar protunaravno. I kad se još njima dodaju one dugovrate i dugokrake rěči, ona sesquipedalia veba*), koja su došla u običaj kod někojih pisaocah srbske strane, to Bog i Bogme neimamo razloga, tužiti se na sirote žene i děvojke, što nemare za naše književenstvo, kao što se lani potužiše P. S. N. Novine. Da, slavna moja gospodo! ukus naš vrlo je naličan ukusu pašah egypatskih, a sud o slogu shodan sudu efendijah arabskih. A odkuda to srodstvo? Ibrahim paša i Husein-efendija istina nisu Slovinci, niti smo mi Arabi po koljenu; već su nas pisaoci naši zaveli perom svojim medju Arabe, u pustoš arabsku, i ja svaki dan uzdišem i Bogu se molim, nebili nam što skorie poslao odkud drugog proroka Aarona, koj će nas u tom obziru izvesti iz pustoši u zemlju obećanja!«

St. Vr.

(Dalje će slědit.)

---

*) U tu vrstu idu rěči: *blagopolučije*. m. srěća, *putešestvije* ili *putešestvovanije* m. put ili putovanje. *bogomolstvije* m. molitva, *sodružestvo* m. družtvo, *nadežda* m. nada; sva komposita od *českí* n. p. *dramatičeski, geografičeski, arheologičeski*; i k tomu još sila drugih izrazah i rěčih protivnih duhu i naravi jezika.

Digitized by Google

III.

Književno Objavljenje.

Predplata prima se na dèla, što slèdè:

1. Zora Dalmatinska, zabavnonaučni list, uredjen pr. A. Kuzmanićem.

List taj izlazit će od g. 1844. troškom bratje Battarah u Zadru, svake nedèlje po jedan tabak. Cěna mu je za godinu 5. f. sr. Može se platjati i za pol godine (2 fl. 30 kr.) Predplatu prima svaka pošta cesarevine.

2. G. Major Ivan Katalinić, poznat po svojoj »Storii de la Dalmazia,« odlučio se isto dèlo preraditi, i na našem jeziku izdati. Dogotovština ta, sadàržavajući dogadjaje Dalmacie od najstarie dobe do dan danas, već je gotova i polag oglasa, koj smo dobili iz Splěta, izaći će u dvě straně, svaka strana od 12 tiskanih tabakah. Tko hoće na to dèlo da se predbroji, položit ima za svaku stranu 1 f. (ukupno 2 fl. sr.). Predplatu primaju sve čestite knjigarne, carevine austrianske.

3. Iskra, zabavni članci od gg. Mirka Bogovića, Dr. D. Demetra, Ivana Kukuljevića, Antuna Nemčića, Ivana Tàrnskoga, Stanka Vraza i Lj. Vukotinovića. Izdavatelj Janko Havliček. Knjizi toj dodatée se 8 slikah nar. nošnje.

Knjiga na način almanaka. Predplatna cěna 1 fl. sr.

4. Ljubice, pěsme od Mirka Bogovića,

Pročitavši několiko pěsmicah te sbirke, uvěrujemo gospodu priatelje književenstva našeg, da se tim svojim stvorom g. B. uvàrštja u pàrve rede pěsnikah naših. Predplatna cěna 20 kr. sr.

5. Piesme razlike na poštenje božje, B. D. M. i sviuh svetih i. t. d. od Vice Vicića, Fojničanina sastavljene god. 1785

Knjigu tu izdaje u Splětu s novim pravopisom učen naš Bošnjak Banjalučanin g. F. T. Jukić. Preporuča se svoj gospodi svěštenikom kao knjiga za cárkvu od velike koristi. Predplatna cěna iznosi 20 kr. sr.

6. Dramatički prevvoddi za nar. kazalište od Ilie Rukavine Ljubačkoga. Knjiga II. Predplatna cěna 30 kr. sr.

Knjiga I. prodaje se u knjigarni Fr. Župana u Zagrebu, komad po 40 kr. sr.

7. Documenti storici sugl' Istria e la Dalmazia, raccolti ed annotati da V. Solitro. $184^3/_4$.

Spomenici ti razredit će se na tri dèbele knjige u osmini, svaka oko 400 stranah. A knjige te razredit će se opet na svezke, svaki od 4 tabaka, za svaki svezak predplatja se 25. kr. sr. Pàrvi će svezak izaći měseca prosinca t. g.

Digitized by Google

8. Specielle Diöcesan- und montanistische Karte des Herzogthums Krain, deutsch und slavisch, von Heinrich Freyer. Predplatna cěna 8. fl sr. — (Vidi o tom dèlu stranu 121 ove knjige.)

9. Specialkarte der Königreiche Kroatien, Slavonien und der Militärgränze von Franz v. Werner.

Krajobrazu tomu priložit će izdatelj i kratku dogodovštinu istih gori navedenih pokrajinah. Predplatna cěna od krajobraza i dogodovštine iznosi 2 f. 30 kr. sr., i može se položit u svakoj čestitoj knjigarni carevine austrianske.

Najnovie knjige, što su izašle:

Pregled zemljo- i dèržavo-pisni Europe, od Jaćima Pavletića (u Zagrebu tiskom kr. pr. narodne tiskarne Dra. Ljudevita Gaja 1843) 4. XIX. skrižalkih. — Domorodne pripověsti od Dragoile Jarnevićeve. Knjiga I. (u Karlovcu tiskom Prettnerovim 1843). 16. str. 196. — Razna děla Ivana Kukuljevića. Dio II. Pověsti, knjiga II. (u Zagrebu tiskom Dr. Lj. Gaja 1843). 8. str. 128. — Slava lěpote, uzpomenica za god. 1843. (u Zagrebu tiskom Dra. Lj. Gaja 1843) — Ćudoredna zabava, pet pripovědkih za nevinu mladež obojega spola, polag němačkog prevedena od Jurja Zorca, izdana Vl. Zorcem (u Zagrebu tiskom Dr. Lj. Gaja 1843). 16. str. 84. — Prošastnost ugarsko- hàrvatska. Historičke novelle od Lj. Vukotinovića. Dio I. Štitonoša. (U Zagrebu 1843. Tiskom Fr. Župana.) 16. str. 166. — Put do bogatstva, ili način, kako se možemo obogatiti po Benjaminu Franklinu (u Zagrebu, tiskom Dr. Lj. Gaja 1843) 16. str. 25 + 22 — Ivana Šveara Ogledalo, iliti dogodovština Slovinah, najposlě Hàrvatah i Sàrbaljah zvanih. Dio IV. (od g. 1114—1790). (U Zagrebu 1842, kod Fr. Župana.) V. 8. str. 544. — Kroatische Abänderungs- und Abwandlungs-Formen nebst den Regeln der Aussprache und Rechtschreibung. Grammaticalisch verfasst, von Elias Rukavina von Liebstadt, k. k. Ober. Lt. (Triest 1843). 8. str. 192. — Dramatički prevvoddi za narodno kazalište, preveo Ilia Rukavina Ljubački; svezakI. (U Tèrstu 1843 tiskom Marenića) 8. str. 176. — List měsečni gospodarskoga družtva, druga god. 1843. (U Zagrebu tiskom nar. tiskarne Dr. Lj. Gaja 1843.) V. 8. str. 250.

I. *R.* iz *C.*

U Zagrebu d. 3. pros. 1842.

24. V. 1929

Digitized by Google